AUTHOR הירשביין, פרץ

TITLE דרמות

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER

צבי

החיים, הַצילוני!

מלכה

אִי לִי, וַי לִי! אוי לִי, וַי לִי!

מחנות חרשות באות מכל עֵבר וסִנה ופונים אל הים. דומה, שהלילה בעצמו נזדעזע וחרד ונמשך אל הים. המחנות נעלמות ואִתן יחד רפאל, שָׁבה, צבי ומלכה. שאון הגלים והיללות נִדְמִים לאט לאט. בפאתי מזרח מתעורר הבֹקר. מקהלות הַשָּׁרים נשמעות מכל עֵבר, הולכות ומתקרבות זו לזו. צליל נפגש עם צליל, קול מתלכד עם קול וכל האויר מתמלא שירה.

המסך

קוֹלוֹת

– אוֹיָה, הגלים בולעים את הספינות!
– הגלים מנפצים את האניות אל הסלע!
– ככה נאבד עד יאיר יום!
– אל החוף! אל החוף!
– יִבלעונו הגלים!
– יִבלעונו ואחר יִפלטו אותנו.
– שלובי־זרוע נלך מזה.
– שלובי־זרוע אל קצוֵי תבל.

שאון הגלים יחד עם קול חרדת־המות מתגברים וממלאים את חלל אפֵלת־הלילה.

קוֹלוֹת

– המחנות האחרונות בָאות!
– שִלבו זרוע!
– שלובי־זרוע סִגרום במעגל!
– סִגרום במעגל!
– נשמפֵם עִמנו!
– נִמחה את צעדיהם!
– את צעדי־האון נִמחה מעל פני האדמה.
– הגלים קוראים!
– הסלעים רומזים!
– הדורות יוצאים מן הארץ.
– אוי, הדורות, קומוּ צאו מתוך האדמה!

רפאל

אני אלך עמכם.

קוֹלוֹת.

— מי הוא זה?
— אחד מן המאֻשרים.
— הרוח יִשָׂאֶנוּ על דרכנו.
— בְּכִינָה, מקוננות, על גורלו, בְּכֶינָה!

בכיה מרה בין המקוננות.

צבי

אל תבכו אותי! אל תבכו. אני נושא את חיי בין המתים... אל תבכוני!

הקוֹל היוצא מפסל־הברזל

חִדלו מִיַּסֵּר אותו; כבר קִבֵּל את ענשו!

קוֹלוֹת

— מי זאת?
— מאין באה?
— על שכמו הוא נושא אותה.
— זהו ענשו.
— הֲניחו לו, כל ימי־חייו יִשָׂאֶנָּה.

מלכה

נפשי יוצאת בעֱנִיָּה.

שריקת הספינה.

קוֹלוֹת

— כך הם חורשים מסִלות בלב יַמים.
— כך הם מחטיאים את הַזֵּדים.
— כך הם מובילים את הנשפטים.

מחנה כבד בא מן החוף בבכי ויללה.

רפאל

הבה ונתיַחד עם הגולים.

מלכה

פה אני; רְמסו את בשרי!

קולות

– זרים פה אתנו!
– למה דָרכה רגלם על עפר ארצנו!

צבי

מאין באתם הֵנה?!

קולות

– מקצה תבל ועד קָצֶהָ הולכת מַחֲנֵנוּ ומתפשטת.
– נעים ונדים אנחנו בלי־הרף עד אשר תפול עלינו תרדמה וכאשר נתעורר, שוב הננו בארץ האויב.
– הַשִׂיאו מַשׂוּאוֹת, למען תֵּרָאה מרחוק מַחֲנֵנוּ.

רפאל

לאן נלך מפּה?

קולות

– אם תהיינה אניות לְמַדַי.
– ילך־לו עִמנו. צערו גדול מצערנו.
– כל העולם כֻּלו הִשקהו את כוס־התַּרְעֵלה.

צבי

אנכי לא אלך עמכם.

מלכה בשירת־בכיה

צעירה אני וזקנה רובצת על ראשי. אוי לי, וַי לי! יסורי־עולם בחֻבִּי, אוי לי, וַי לי!

רפאל

את ראשי אכַסה באֵפר. הֶרֶף! הָסֵר כעסך!

צבי

אמי אדָמה, הגידי לי, מפני־מה נתקַללה פִּנה זו בשבילי? השליכי את הקללה מעל פניך, למען ימצא פה מנוח בנֵך הנודד.

רפאל

הָסֵר את כעסך ממנו!

המית הגלים הולכת ומתגברת. מתוך ההמיה נשמע קול שיר ויללה יחד. גבר ואשה שרים; אשה וגבר מתיַפחים בבכי. מתוך אפלת הלילה מופיע קהל גדול של גולים, חבילותיהם על שכמם ונשיהם וטפם בצדם, חָצים נמשך לצד החוף לקראת שאון־הגלים וחָצים עומד לנוּח.

קולות

— מה תתן ומה תוסיף הבכיה!
— מגדילים אנו את היגון.
— מעמיקים אנו את ים הדאגה.
— יַלדי גוֵע על יָדַי!
— שָׁדַי צָמַק מבלי טפת־חָלָב.
— פַּנו מקום לחַלש!
— פַּנו מקום לזקנים!
— אין פנאי לנוּח.
— פַּנו מקום לספר־התורה!

מלכה

חשה אני, כאלו נסגרתי בפסל־הברזל הזה. שַחררני, גאָלֵני!

צבי

עוד נִגָאֵל.

מלכה

הים מתקרב ובא אלינו.

צבי

מלכה, עוד נִגָאל.

רפאל בא לבדו.

מלכה

סבתא, איה סבתא?!

רפאל

לאן הולכתני, בני!

צבי

אינני יכול לנשא עוד את הקללה בחֻבִּי. פדֵני, אני חפץ לפדות את נשמתי הארורה.

מלכה

קברים נפתחים תחת רגלי, אוי לי, וַי לי!

רפאל

אל מי אפרש את כפי?

הקול

על קבר אביך־זקנך אתה עומד.

מלכה

אוי לי, וַי לי!

הקול מתיַפח ° בבכי

אוי לי, וַי לי!

צבי

אנכי לא אכנע!

מלכה

כּחותי עזבוני.

צבי

כבר נֶדֱמָה.

מלכה

אַמצֵני.

צבי

עִמָך יחד אני אדיר וגבור, בלעדַיך אובד־עצות אני.

מלכה

אז גוזרת אני עליך לעזוב את המקום הזה בעלות השחר!

צבי

מלכה!

המות את מבקשת את החיים!

צבי

אקחך עמדי.

הקול

מכאובי מָלא עולם.

צבי

עוד אמצא לנו קרן־זָוית בעולם, מקום אשר תופיע עלַיך השמש

הקול

לא יחידה אני פה.

צבי

איפה הם?

הקול

נרדמים בסתר־עולמים; נרדמו יחד עם מכאובם האנוש, וכל איש מאחינו שבא הִנה מעורים מתרדֵמת־היסורים.

מלכה

אויה, מה עשינו!

הקול

העירותם אותי והובאתי על־ידכם אל בית־הקברות.

צבי

איה בית־הקברות?

מלכה

יסורי עוד גדלו מיסוריך.

הקול

על יסורי ויסוריך אני בוכה.

צבי

איך אוכל לגאל אותך ולשַחררך?

הקול

אויה לי, איך אוכל לשחרר את העולם!

צבי

על־כרחו הבאתי את אבי הֵנה ושברו גדול מנשא.

הקול

ואַתה?

צבי

אספתי לי כֹח ועָצמה ואמרתי להתחיל פה חיים חדשים.

הקול

כל איש מאחינו הדורך על אדמת הארץ הזאת מוסיף מכאוב על מכאובַי; הוא מעמיק לתקוע את מסמרות־הברזל בבשרי.

מלכה

הניחי לי וארַפא את פצעיך.

הקול

אוי לי, איך תוכלי לרַפא את פצעַי, אם בצל כנפי־

אֶשתה את שמחתי? איפה אטביע את יגוני?

מלכה

מה עשית לי, צבי? עוד אצא מדעתי!

רפאל

הֱיֵה נכון, לבי, ובטוח לקראת החשֶך המתקרב.

צבי

אליכם, חיי, אני פורש את ידי!

רפאל

נחשים ושרפים יקַדמו את פנינו.

מלכה

אני יוצאת מדעתי!

הקול

גַאֲלוּ אותי מיסורי!

צבי

נַחֲמי אותה.

מלכה כורעת לפני פסל בתולת־הברזל

אחותי!

הקול

מסמרות־ברזל נקבו את בשרי וכאֵבי נשאתי בדומיה, ועתה גדלו יסורי מנשֹא.

רפאל

שירה נוראה!

מלכה

שִׁמְּמַתְנִי השירה!

רפאל

אין אני רואה את הַשָּׁרִים.

מלכה

כל העולם מלא שירה.

צבי בא ונושא על כתפו את כסל בתולת־הברזל. מן הפסל יוצא קול מלא שירה ובכיה יחד.

מלכה

מה עשית? הלא התחמקנו מן הבית, כדי להגאל ממנה.

צבי

בה כלואה נפש חיה. אֶשָּׂאֶהָ עמדי.

רפאל

איה סָבָה?

צבי

היא נשארה פה.

קול יוצא מן הפסל

בין קברי האבות יושבים הבנים, שמחה וניגון מלא לבם. איך

מלכה

בלילה בזה מפחדת אני להתקרב אל החוף.

רפאל

איפה אנו עומדים?

מלכה

מדַברים. קול אני שומעת.

רפאל

עיני קפאו בחוריהן, אינן נסגרות. שנתי נדדה, ואנה אני בא? מי־יתן ואסגור את עיני לנצח.

מלכה

אנחת אובדים אני שומעת. יללה מתקרבת ובאה.

רפאל

הסי!

מלכה

המית הגלים מתגברת.

רפאל

צבי!

מלכה

קול המון אנשים עולים מן האדמה בוכים ומיללים.

שירת מקהלה נשמעת מתוך דממת הלילה. נדמה, שמארבע רוחות־השמים שוטפת השירה. שירה פוגעת בשירה והן מתאחדות ומתפרדות.

העלמה

נַשקי את לחיי, סבתא, חבקיני, סבתא.

שׂבה

רפאל! צבי! מלכה! אַיֶּכם?! היא קמה וחפצה לנוס.

העלם

קחי את ידה, אחזי בזרועותיה... כך.

העלמה

כך אֶשָׁקֵך, סבתא. נעלמים יחד עם שָׂבה.

רפאל ומלכה באים.

מלכה

אין איש פה.

רפאל

הארגז פה, תודה לאל.

מלכה

איפה צבי? בלעדיו אני אובדת.

רפאל

צבי!

מלכה

צבי, פה הִננו!

רפאל

רחוקים אנחנו מן החוף.

שׂבה

הקֹר לא יאכלני.

העלמה

הבי ואֶשָּׁקֵךְ, כך.

שׂבה

הגידו לי, בנַי, איפה אני?

העלם

לו ידעת, סָבה, את המקום, שעליו את שוכבת!

העלמה

אל תפחיד אותה!

העלם

פה היה בית־קברות יהודי. הגלים שטפוהו. אחר־כך מִלאוהו עפר וּנְטָעוהו עצים, כדי שלא ישובו הגלים וישטפוהו.

העלמה

אני ישֵׁנה. אשכב פה לצִדך, סבתא.

שׂבה

אויה לי ולחיי!

העלמה

מלֵאה היית בניך סביבך ואחד אחד אבדו דרך בעולם.

שׂבה

הַניחוני!

שבה

עזבני לנפשי ולך לקראתם.

צבי

קשה לי לעזוב אותך.

שבה

אולי יאיר הבקר.

צבי

היי שלוה! הולך.

סירת־גבר כבירה עולה ובאה מצד החוף. עלם ועלמה באים.

שבה

מי שם?

העלם

בניך.

העלמה

עבדיך.

שבה

מה אתם חפצים ממני?

העלמה

הבאנו חמים להשקותך.

העלם

קר לך פה. חפצה את, שנכסך בשמיכה?

צבי

חדלי, סבתא.

שׂבה

אוי, מה היה לין!

צבי

חדלי, סבתא, בכדי שלא יראה אותך אבא בכך.

מרחוק נשמעת שריקת אניה.

שׂבה

מה?

צבי

רבים מבני־עמנו באים.

שׂבה

מאַין באה?

צבי

מִצָּפוֹן.

שׂבה

מי יודע, מי יודע.

צבי

הספינה הולכת ומתקרבת.

שׂבה

אולי יאספו אותנו.

צבי

אויה, סבתא, לו רק חָזָק לבך ולב אבא!

צבי

מדוע לא נהיה שוקטים ושלֵוים פה בארץ הזאת כחבילות האלה?

קול צחוק אדיר של גֶבר עונה מרחוק.

שׂבה

מה זאת, בני?

צבי

מי־זה צוחק?

שׂבה

לֵךְ לקראתם.

צבי

השמעת, סבתא?

שׂבה

לועגים הם לְיָמַי האובדים, אללי לי!

צבי

עוד תחיי ותשבעי נחת מבניך הנשארים.

שׂבה

גדול צערי מנשא.

צבי

אַל תבכי, סבתא.

שׂבה

מה כל החרדה הזאת? עִזבוני לנפשי!

צ ב י בא ואתו שָ ב ה.

שבה

לאן אתה מוליכנו, בני?

צבי

רואה את, סבתא? פה מֻנח ספר־התורה.

שבה

פה אשב. אין בי כֹח ללכת הלאה.

צבי

השָׁעני — כך.

שבה

למה אתם שומרים אותי? הֲניחוני, בָּנַי, אולי אסגור את עיני.

צבי

מדוע גדל כה פחדך?

שבה

שימו קץ לחיי!

צבי

אם לא תפחדי להשאר לבדך, אז אלך לקראתם.

שבה

לֵךְ, לך, בני. אפשר שהם נזקקים לך. קח את כל החבילות. מה נותר לנו עוד?

– מה אָרכו היומים, שלא היה כזאת!

– רבות קויתי ואיַחל לחֶסד כזה.

אחד פותח את הארגז. כֻּלם נופלים על פניהם מסביב. נדחקים אל הארגז.

הראשון

מגדָלנו ומעֻזנו בגוים.

השני

בְּשֶׁלְּךָ אנחנו מקבלים את ענשֵׁנו.

השלישי

מָלא לבי עוד פעם חסדך.

הרביעי

אַל־נא נגוֹע בעניֵנו.

החמישי

עִמָּנו לשאת את העֹל לבדנו.

הששי

חוס ורחם עלינו!

השביעי

רחם־נא על נשמותינו הנעות ונדות.

השמיני

כמה יחלתי לך, כמה קויתי לך!

קריאות „הוי" ו„הה" מתגברות והולכות עד שמגיעות לדבקות שבדבקות. שלובי־זרוע הם רוקדים מסביב לארגז. דממה. נעלמים.

צבי

נחכה עוד יום אחד.

רפאל

אחכה פה עד אשר יאיר הבֹקר.

צבי

וַדאי שכבר הפליגה הספינה, שהביאה אותנו.

רפאל

ספינה אחרת הולכת ובאה.

צבי

מי יודע מָתי.

רפאל

הָבא הִנה את אמי ואת ארוסתך.

צבי

עוד יום אחד, אולי...

רפאל קם ממקומו והולך משם בצעדים מהירים. צבי ממהר והולך אחריו.

מכל־עֵבר מגיחים צללי אנשים. גברים ונשים סובבים את הארגז שעל הארץ.

קולות

— מי האיר את חשכת לילנו?

— פְּתַח את הארגז, למען תשתה נפשי ממקור מים חיים.

הראשון

לילותינו הם יָמים נרדמים.

השני

חה־תה־חה, הנפש לא תמצא מרגוע בלילות שכאלה.

הראשון

באים!

השני

צעדי זרים!

נעלמים איש לעֶברו.

רפאל בא וארגז על שכמו. הוא מוריד את הארגז לארץ ויושב אצלו. צבי בא.

רפאל

הֲפֹה החוף?

צבי

סְלַח לי, אבי!

רפאל

הֲבָא הֵנה את אמי, הֲבֵא את כלתך.

צבי

אבא!

רפאל

רוצה אתה, שאֶשתה את כוס־התרעלה עד תֻּמָּהּ?

הראשון

כבר חשבתי, שלא יבוא הקץ ללילה הזה.

השני

הס, הַפִּירֶינַדוֹר!

הראשון

האהבה!

השני

כנרדמות תועות והאצבעות על מיתרי הַנֵּבֶל.

הראשון

ספינה הולכת ובאה!

השני

מדרכה לא תטה, אל חופֵנו לא תבוא.

הראשון

לילה, לילה, הכל ער בלילה הזה.

השני

נדדה שנת הרחובות והשוָקים.

הראשון

הרחובות תוקעים כף.

השני

חוצותינו אינם יודעים מנוח בלילה.

השני

אשרי מי שער בלילה.

הראשון

למי הם הצעדים המעוררים את הלילה?

השני

צעדי היגון מעוררים את הלילה.

הראשון

אוי להן לאזנים שכך שומעות!

השני

אשרי מי שאינו יודע את טיבם.

הראשון

הכל נדם;

השני

אם כן, נדום גם־אנו.

הולכים ופורשים איש לעברו. המית הגלים ודכים מתגברים. שריקת ספינה באה מן הים. שני צללי גברים נפגשים.

הראשון

כמה שעות עכשו?

השני

הבקר מתקרב.

מערכה שלישית

לילה. גן לא רחוק מן החוף. מסִלות מוּארות באור חִוֵר מופיעות מתוך חשכת הלילה. מפעם לפעם מפריעה המית הגלים את דממת הלילה. פעמים שְׁאוֹן הגלים מתגבר ובאותה שעה נשמעת מתוך השאון בכיה מרה ומחרידה. הבכיה מתגברת עד יללה שוברת־לב ורועדת בין הגלים. מימין ומשמאל נשמעים צעדי אנשים המתקרבים זה לזה. שתי דמֻיות של גברים נפגשות.

הראשון

מה־מוזרה היללה המחרידה את הלילה!

השני

הלילה בוכה על מר גורלו.

הראשון

וכך עלי להיות עֵר, כך עלי לפתוח את לבי לכל־אלה.

השני

אשרֵי מי שחֵרש בלילה.

הראשון

אשרֵי מי שעִוֵּר ביום.

צבי

אור בוקע דרך קירות־הברזל.

מלכה כורעת לפני בתולת־חברזל

איך אנאלך ממכאוביך?

צבי

באגרופי אפוצץ את הַמַּסגר! הוא משתדל לפתוח את הַפֶּסל ואינו יכול

מלכה

מכאובה גדול מנשא.

שבה

האנחות שוברות את לבי.

רפאל מביט בחלון

צללי־צללים מתגוללים ובאים דרך חוצות העיר.

מלכה

שם דוקרים את בשרה בחניתות!

רפאל

לאן אל־? אנה אשא את יגוני? האנחות סגרו עלי את הדרך.
כמו בכלוב סגור הם תועים מִפִּנה לִפִנה ומבקשים עזרה זה מזה.

הזקנה שבה במהירות וגוחנת אל פסל בתולת־הברזל

דמי דמי, הסי הסי, שִקטי שְלוִי, שְ־הו, שְ־שְ־שְ.
בני הבית מביטים אליהם מִכּי־תמהון. לאט לאט שוקטות האנחות.

פתאם נשמעות אנחות טרופות מבין הנאספים. אחד אחד הם מתחילים לעזוב את הבית וחֶרש זורק כל־אחד את מבטו הדומם אל הנאספים. איש לא הרגיש, איך ומתי הביאו הנאספים לתוך הבית את „בתולת־הברזל״ המֻנחת אצל המפתן. ממנה יוצאות האנחות תמרות הממלאות את כל חלל־הבית.

מלכה

מה־זה השאירו פה עִמָּנו!

שבה

נפש חיה שם פנימה גֹועת ביסוריה.

צבי

חיים רעננים גֹועים.

מלכה

יודעת אני! תופשת בחרדה את ראשה בשתי ידיה.

רפאל

הֵרָגעה, בָּנַי! אם עלֵינו לקבל עֹנש, אז נקבל את יסורינו באהבה.

מן ההוץ נשמע רעש של דהרת־סוסים וצחוק־שכּורים.

צבי.

אני אשַחררנה.

מלכה

הלא זאת היא הנערה, שהיתה עמהם; היא סגורה שם.

השני

המון גלי הים ודכיו בשרוני את קרבתכם.

השלישי

את עניכם ידענו.

הרביעי

תנחומים הבאנו לכם.

החמישי

שָׂדַי אלהים עוד פתוחות לקראתכם, אם גם נסגרה יד האדם.

הששי

לא גז עוד חלוצך ולבבך בלבב העולם.

השביעי בנגון הטעמים

„אם ימושו החקים האלה מלפני, גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל־הימים".

השמיני

השכינה חלקה מכבודה ואורה לארץ הזאת וטוה נשמתנו גוונה.

שבה

אוי לי, עולמי חשך!

צבי

אני רואה את האור החדש המופיע על שמי חיינו.

רפאל

האדמה נבקעת מתחת רגלי. אויה, אלי, הרף ידך!

השישי

קשור בחבלים הייתי בשעה שהשליכוני הַיָמָה. בשִׁנַי נשכתי וקרעתי את החבלים ואת הדרך אל החוף מצאתי.

השביעי

כתולעת זחלתי בסתר לבלתי יִשָׁמע הֵד פעמי.

השמיני

קול אִמי צעק אלי מִקְברה לעזוב את הארץ הזאת. אך כָּשל כחי ולא יכולתי להתגבר על מאוַיי.

התשיעי

עוד מצלצלת באזנַי שירת הגבורים, שעזבו את הארץ בהַלל ובזמרה והלכו בראש הגולים.

העשירי מראה על הנערה

זאת היא נשמת האֻמה העולה וזורחת מתוך ים־היסורים.

שׂבה

אללי לין!

הנערה

עוד תרחצי את בשרך בקרני־הנֹער כבמעין מים־חיים.

רפאל

מה תפצכם?

הראשון

לפגש את אחינו באנו ולברכהו.

רפאל

והחֵרם!

צחוק מתפרץ מבין הנאספים.

צבי

על־כָּרחם הבאתים הנה. לא גליתי להם את שֵׁם הארץ.

מלכה

אנכי דברתי על לבם לבוא הֵנה אחר שנהרגה אמי ושתי אחיותי על קִדוש־השם.

רפאל בקול

פקוח־נפש!

כּתה אחרת מתחילה לדבר.

הראשון

במרתף נחבאתי לבלתי אשמע את יללת הגולים.

השני

עזוב ומתעלֵף נשארתי בין הקברים; וכאשר שבה אלַי רוחי זרחה עלַי השמש בגאונה.

השלישי

ספינתי נשברה בלב־יַמים טרם הגעתי לארץ חרשת.

הרביעי

יָמים ולֵילות חפשתי מסִלות נעלמות ושַבתי לארצי שֶקֻללת.

החמישי

היִפָּרדו לבבות, שחִברם אלהי־השמים?

השני

ברוך הר־פעמיכם, למען יִמָּשכו אחריו אלפי־רבבה.

השלישי

המסִלות, שהוליכו אתכם הֵנה, כבר היו נשַמות.

הרביעי

על חוף־הים ישבנו ובכליון־עינים חכִּינו לבואכם.

החמישי

כל ספינה וספינה שעברה עוררה את התקיה בלבנו; ובהִפּוג תקותנו, שטָפונו גלי היגון.

הששי

דורות חלפו וגזו ובדידותנו גָאֲתָה ועָמקה.

השביעי

הארץ שמתחת לרגלינו עָיפה מרֹב יגון והשמים מעל ראשינו בבדו כעופרת.

השמיני

יסורינו לא ידעו גבול.

התשיעי

מרחוק שלחנו אליכם את ברכותינו.

העשירי

ומענה לא בא.

האורחים מביטים איש אל אחיו מבלי דבר דבר.

צבי

הדוד הצעיר מרגיש בחיים הגועשים ואוהב הוא את החיים. הלא היו ימים, שבהם פֶּרח עַמי תחת שמי־ספרד וחי חיי אֹשֶר וברכה.

רפאל

אבותינו מסרו את נפשם על קִדוש־השם וכשתגיע השעה אהיה נכון גם־אני.

מלכה

מפני־מה הם שותקים?

צבי

משתאים הם למראה־עיניהם.

סָבָה יושבת נבהלה וממלמלת בלחש.

הנאספים מפַנים דרך לצעד ג ב ר י ם א ח ד י ם, שבאו ואתם נ ע ר ה מזהירה ביפיה.

מלכה

מי זאת?

הנערה

אחותך, שקבלה יסוריה באהבה ונצרפה בהם.

בת־צחוק מופיעה על פני הנאספים ואחד אחד הם מתחילים לדַבר.

הראשון

בָרוּך בואכם!

צבי

קחו אותנו אל ביתכם; רוצה אני להיות בבית יהודי. מלכה, התלכי עמי?

מלכה

אלך.

שׂבה

רפאל, מפני־מה אתה שותק? שְׁאַל אותם על הכל בפרטות. אפשר ששכחתי, אפשר שיש לי עוד אחות? אפשר שאתה, בני, שמעת על־דבר אחותי?

רפאל

אין אני יודע, באיזה עולם אני חי.

בפתח מופיע קהל גדול, אנשים ונשים, זקנים וצעירים, מהם לבושים בגדים מודרניים ומהם בתלבשת ימי־הבינים.

מלכה

מי הם כל־אלה?

רפאל רומז אליה, שתשתוק. הגברים נכנסים אחד אחד ואומרים שלום לרפאל ולצבי. הנשים מנשקות תחלה את שָׂבה ואחר־כך את מלכה. העלם והזקנה מתערבים במחנה.

צבי

מי בשר לכם על בואנו?

רפאל

לא חסתי על חיי. הפרתי את השבועה, מעלתי בחֵרם, כדי להציל את אמי ובְנֵי הנותרים.

הזקנה

כלום כל־כך גדול הפלא?

רפאל

האִם זה זמן רב את גָרה פה?

הזקנה

רבות רבות ראו עיני.

העלם מופיע בפתח ומסתכל בבני־הבית בפנים צוהלים

טוב ויפה. את כֻּלכם מצאתי פה. הביטי, אמא, אל שני הדורות. שם עומד האב. שלום עליכם!

רפאל עונה מפחד ומשתומם

עליכם שלום!

העלם

נפלאות?

רפאל

זהו בני וזאת ארוסתו. בת־אחי היא.

צבי

אבותיה מתו בצוק העתים.

העלם

כך פוגש שוב אח את אחיו; כך נפגשים רחוקים לאור הדורות.

צבי

האת היית פה היום בבקר?

הזקנה

מפני־מה אתם מפחדים ממני?

רפאל

הכנסי לתוך הבית.

הזקנה

כלתה נפשי לראותך. הלא אלה הם בניך.

שבה

היא אומרת, שאחותי היא.

הזקנה

לא יאמן כי יספר. כך, לא האמנתי מעולם, שאראה אתכם פה.

צבי

מי. את?

הזקנה

גם בני היה פה היום.

מלכה

בְּנָהּ?

צבי

בְּנֵךְ?

רפאל גומר את תפלתו וצונח על הכסא. פניו מביעים עיפות גוראת ויסורי־נפש גדולים מנשא.

שבה

לבי מהסס...

רפאל

הדורות עוברים לפני... מי־זה מקים את ימי־החשך העתיקים מקברם? הרי מֻתר אף לחלל את השבת בשעת־סכנה. „פקוח־נפש דוחה שבת"...

צבי

אליך אנו פונים, אבא, אַל תרף את ידיך.

רפאל

הָעירו את החרוזה שבניגון.

צבי

רואה הנך, אבא, שאתה הוא האמיץ, גבור מִמנו הצעירים. כחות נסתרים נובעים ממקור־חייך.

כֻלם פונים ומביטים אל הדלת. שם מופיעה הזקנה. היא נצבת בפתח ושותקת. מסתכלת היא בבני־הבית.

שבה

הרי היא שם! הנה היא, ילדי!

הזקנה

כבר הייתי פה היום.

צבי

מי־זה. אורג רשת סביבנו?

שבה

ואני פתיה אמרתי, שאין דבר בעולם שיפחידני עוד, אחר שראו עיני מה־שראו. אויה לי ולעוונותי הרבים!

רפאל מכסה פתאם את פניו בכפות־ידיו בהתפללו אצל החלון. הוא מוציא אנחות טרופות כְּדקור־חנית.

צבי

מה אתה רואה, אבא?

מלכה

אוי לי, עומד לנפול!

שבה

מה לך, רפאל בני?

רפאל רומז בידו, שלא יפריעוהו בשעת תפילתו.

מלכה

מה נעשה?

צבי

חִזקי ואִמצי. אם יתקרב הסער, מעל לראשנו יתחולל.

מלכה מוחה דמעותיה.

צבי

חדלי, מלכה, אַל לנו להביט לתוך עמק־החיים בעינים מלאות דמעות. עיני־דמעה מַראות עולם נוגה.

רפאל עומד אצל החלון ומתפלל תפלת שמונה־עשרה. דרך החלון בוקע אור־ארגמן של שקיעה.

צבי

מה־יוקדת השקיעה!

מלכה מביטה דרך הדלת הפתוחה

כְּאִלּוּ שוקעות מאה שמשות.

צבי

גם עִם האנשים שברחוב משתעשע אור־השקיעה.

שבה

ולוַאי שיהי לטובה!

מלכה נסה מתוך בהלה מאצל הפתח.

צבי

מלכה!

מלכה

אויה לי, מה ראיתי!

צבי

שוב מה?

מלכה

תהלוכה נגלתה לי מתוך האור האָדֹם ובראשה אשה קשורה בשערותיה לזנַב הסוס ונסחבת בראש־חוצות. רגליה אסורות בחבלים. סוסים ורוכביהם עוטים מעילי־ארגמן, את דהרות פעמי סוסיהם שמעתי.

רפאל

נשוב למקום, שתְּלי־תלים של הַזוגים מכַסים את דרכיו, שם אמצא מנוּח גם־אני.

מלכה

מה יחסר לנו פה? מי יָרַע לנו בבית הזה? עוד מעט ונרפש את לב האנשים. עוד מעט ונדע את שפתם ונבוא אִתם בדברים.

קול מַקהלת נשים מתפללות יוצא מן המנזר הקרוב.

שבה

אוי לי, אללי לי!

מלכה

כמה יפה זה!

רפאל

את העליזה, בֹאִי־נא אלי!

צבי

איה גבורתך, אבא? הלא הָראית נפלאות עד־הנה.

רפאל כמתעורר מתוך תרדמה

ובאמת, רפאל, מה לך כי נבהלת? למה הורדת את ראשך? למה לא תעלוז כמו הילדים? הלא גם פה יש כֹתל מזרחי. אתפלל תפלת־המנחה.

צבי

עוד תראי, מלכה, את השרשים העמֻקים שֶנטַעה באדמה הזאת.

שבה מתעוררת

אללי לי, איפה אני?

רפאל

סלחי לי, אמי.

צבי

מפני־מה נבהלת?

שבה

איפה אנו? לאן הולכתם אותי?

רפאל

גיא־צלמות...

מלכה ערה

„גם כי־אלך בגיא צלמות לא אירא רע, כי אתה עמדי".

שבה

השנה מטרידה אותי כל־כך. והחלומות המוזרים, מאין הם באים? ברגע שאני עוצמת את עיני, מיד הם באים. מביטה אני בפנה והנה אשה עומדת שם וכמאה ילדים מתרפקים עליה. אללי לי, קשה מנשא!

רפאל

עוד לא התרנו את הבילותינו. נלך מזה כל־עוד כח בנו. בחשאי נצא מזה.

צבי

לאן?

צבי

ברור לך, שכך היא?

רפאל

אלמלא כך, היה לבי בטוח. סובבתי ברחובות ותפשתים. מרגיש הייתי, שהם מסביב לי, אך את פניהם לא ראיתי.

מלכה

אפשר שנודיע במכתב, שאנחנו פה.

צבי

נודיע להם, שֶאור־השמש יגבר פה שִבְעָתַיִם.

רפאל

לאן הובאתי? תועה אני מבלי דרך!

צבי

האמנם יש בי די־אמץ לְהִתעוֹתך מן הדרך? סלח לי, אבי.

רפאל

מי יורה לי את הדרך?

מלכה

אתה תורה לנו את הדרך, אבא.

רפאל

עִוֵּר אנכי. הזמן נִקר את עיני. לא ידעתי, לאן מובילים אותי. האדמה רועדת תחתי, מלֵאה היא אנחות אובדים. עמק־הבכא משתרע לפָני.

מַלְכָּה

בא ונלך בטרם תשקע השמש.

צבי

נלך!

מתוך זמרת ורקוד הם מתקרבים אל הדלת שלובי־זרוע ומוכנים לצאת.

פתאם מופיע רפאל בפתח ומביט משתומם.

צבי

בא, אבא, ונצא במחולות ברחובות ובשוָקים.

רפאל

הם לא יֵדעו, שבני־ישראל מחוללים ברחובותיהם.

צבי

מתוך שירה וזמרה נודיע להם זאת.

מלכה

כן, אבא, אסור לנו לְהֵחבא. הלא טוב שידעו כֻלם, ששבנו אל הארץ הזאת.

צבי

מה־גדול יהיה שכרך, שהקדמת להיות מן הראשונים לשִׁיבה.

רפאל

לוּ ידעתי בבֵרור, שהנני הראשון, לא הייתי דואג כלל. אינני לא ראשון ולא יחיד.

מלכה

כמה נאה זה!

צבי

הראי לי, כיצד את רוקדת.

מלכה רוקדת ומַקיפה בצלצלי־יד.

צבי

איך מהרת ללמוד!

מלכה

כל עצמותי מלֵאות שיר וחֶדוה.

צבי

נצא החוצה, בשיר ובמחול נצא לקראת אבא.

מלכה מחבקת אותו.

צבי

הילדים שברחובות יתאספו סביבנו. הזקנים יעמדו מרחוק מִפְּני־תמהון. הם ישאלו: מי אלה הַשָׁרים, מי הם המחוללים?

מלכה

ומה נשיב להם?

צבי

בפנינו יכירו את הסוד הכמוס. יצטַלבו וביראה ימַללו: יהי שֵׁם ה' מבורך! כבר מָחלה לנו אותה אֻמה.

צבי

נפלאות אין־חקר.

מלכה

איני מפחדת יותר.

צבי

לו ראית, איך שָׁנה אבא. הוא פּקח את עיניו לרוָחה. סובבנו בסיסמאות ובמבואות צרים. לו ראית אותו נוטה אוזן לכל אִושה קלה שמסביב.

מלכה

האמנם?

צבי

כאִלו הקשיב הד קולות מוזרים היוצא ממעמקים.

מלכה

פלאי־פלאים!

צבי

לבי מתמלא שמחה בשעה שאני חושב, שאפשר שאנו נהיה הראשונים, שיהפכו את הקללה לברכה.

מלכה

הלא את אהבתנו הֵבאנו אתנו.

צבי

אַל לנו לְהֵחָבֵא. עלינו לצאת בשיר ובמחול ברחובות, למען יֵדעו כֻּלם מקטַנם ועד גדולם, שֶׁשַּׁבנו הֵנה.

שבה

הרפיני, בתי.

מלכה

לא ארפך. במחילת־כבודך, הריטי את פעמיך, כך, כך. צעדי' פסעי! כך, כך. היא שרה את נגונן של הנערות שבחוץ.

שבה

כשהייתי צעירה, בימי־ילדותי, אז... רוקדת בהתלהבות ילדותית, ומלכה עומדת ושרה ומכה באצבע צרדה.

צבי

בארץ חדשה הנך. הכל שרים, הכל רוקדים.

מלכה

חזרו נעורים לסבתא.

שבה

מה־זה היה עמדי, בני? עיפה. נעה כשכורה וצונחת על אחת החבילות ונרדמת.

מלכה

נרדמה, בילדה קטנה רקדה.

צבי

נסים ונפלאות מתרחשים בעולם.

מלכה

נפלאות, אהובי.

מלכה

ראי, הנה מצאתי!

שבה

כשאת חופפת את ראשי, התרדמה מתגברת יותר.

מלכה

הו, כמה ארֻכּה ושחורה השַׂערה הזאת!

שבה

אללי לי, אנה גזו ימי־ילדותי?

מלכה

שְׂפים הם סביבותיך... סבתא, הנה עלה בידי לסרוק כל־כך יפה את שערותיך, עכשו קומי וצאי עמי במחול.

שבה

כבר שכחתי לרַקד.

מלכה

הרִקוד אינו מעון לִמוד ואין שִׂכחה שולטת בו. תכף אַרַקד אותו מחול, שרקדו היום הנערות לפני ביתנו.

שבה

אללי לי, אללי לי, על שנותי שגזו וחלפו.

מלכה

קומי, סבתא!

מלכה

השומעת את את צליל הפעמון?

שבה

לא לעצמי אני דואגת, בתי.

מלכה

טוב שתחדלי לדאג לגמרי.

שבה

איך אפשר לי לחדול בשעה שכל קרבי מלאים אנחות?

מלכה

כבר עבר זמן רב מיום שהלבינו שערותיך?

שבה

איני זוכרת, מתי היו שערותי שחורות.

מלכה

אסרוק את שערותיך ואקלע לך שתי מחלפות, כיאות לכלה.

שבה

שובבה את, בתי.

מלכה

אראה, אם אוכל למצא עוד שערה אחת שחורה.

שבה

לא תמצאי

מערכה שניה

אותו יום לפנות־ערב.

שָׁבָה יושבת על אחת החבילות. אצלה יושבת מלכה וראשה נתון בחיקה. קרני־השמש האחרונות חודרות דרך החלון ומַקרינות את שתיהן.

צלצול יָתום של פעמון־המנזר נשמע מרחוק.

מלכה

ישֵׁנה את, סבתא?

שבה

גרדמת ונרדמת אני כל־העת.

מלכה

חולמת את?

שבה

כלום יודעת אני?

מלכה פורצת בצחוק של ילדות.

שבה

מה־טוב ומה־נעים לך, בתי.

צבי

אבא, למה אתה נבהל? אין לשום לב לזה. וַדאי שאיש הוא כיתר האנשים. הוא בא להִתוַדע אלינו. אפשר שהרבה יהודים גָרים פה.

מלכה

סבתא צועקת מתוך שנתה.

צבי

חה־חה־חה, רק חִנם אתם מפַחדים ונבהלים.

רפאל מתבונן מסביב ופניו מפיקים אימה ופחד.

צבי

הלא תגיד לי, אבא, את מי פגשת היום?

שָבָה נכנסת ומוחה את עיניה.

צבי

הִנה סבתא.

מלכה

הישנת הֵיטֵב?

שָבָה נגשת אל הארגז ופותחתו ונושקת את ספר־התורה. נשמעת שירת המקהלה כבתחִלה. כֻלם עומדים ומקשיבים בשעה שֶמַבטם פונה לצד השָבָה, שכבשה את פניה בספר־התורה.

רפאל

ואתה?

צבי

אין לי מפני־מה לפחד.

רפאל דופק על כתפו. פניו מביעים אי־מנוחה

הכל טוב ויפה, בני.

צבי

לא בקשׁי מצאת את הדרך?

רפאל

כך, כך. איזו זקֵנה בִקרה את אמי. אֶתכם בִקר עלם אלמוני גם אותי בִקרו.

צבי

גם אותך? היתכן?

רפאל

הס! אין לנו לדבר על־זה כלל.

צבי

אבל, אבא, בבַקשה ממך!

רפאל

ילָדַי, הסו!

רפאל

וַדָּאִיּוּת כזאת מִנַּיִן לך?

צבי

מפני שאמרה, שאחותה היא.

מלכה

קשה היה להוציא ממנה פֵשר דבר.

רפאל

אם כן, כבר נודע הדבר. יודעים הם, שאנו כאן.

צבי

כמְדֻמני, שעלם יהודי הוא.

רפאל

יהודי?...

צבי

נראָה לי מוזר מאד בהליכותיו ונמוסיו.

מלכה

שָׁאַל, אם אנו רגילים לצאת אל חוף־הים, האוקינוס, אומר הוא, מסתיר בחֻבּו סודות ומִקרים מרתמול־שלשום ומִמֵּאות בשנים. ובשעה שדבר כך צחק בקול גדול.

צבי

מלכה נבהלה מפניו.

רפאל

אחותה היתה פה? כפי שידוע לי, לא היתה לה כל אחות.

צבי

לפיכך אני אומר, שֶׁיָּשְׁנָה וחלמה בשעה שלא היינו בבית.

רפאל

אפשר שגם אני יָשֵׁן וזה שהיה עִמי הוא רק חלום ולא יותר.

צבי

אין לך לשום לב לזה, אבא.

מלכה

גם עלם זר היה פה.

רפאל

בשעה קלה כזאת? גם אותו ראתה סבתא?

מלכה

לא. הוא יצא זה־לא־כבר. אנחנו דברנו עמו.

צבי

הוא נראה לי קצת חשוד.

רפאל

בנראה, לא היה זה חלום.

צבי

סבתא וַדאי שחלמה.

מלכה

סבתא לא חפצה ללכת עִמנו. היא ישֵׁנה.

צבי

היא נבהלה בשעה שיצאנו.

מלכה

אשה זקנה היתה פה, כך ספרה לנו.

צבי

אחותה.

רפאל

אחותה?

מלכה

כך ספרה רועדת מפחד.

רפאל

ועכשו היכן היא?

צבי

ישֵׁנה לה בחדר השני.

רפאל

כך ספרה?

צבי

וַדאי שראתה זאת מתוך חלום.

צבי

מפני שהיא ישנה גם עכשו. אפשר שבזמנים שונים באו לכאן בסתר רבים מאחינו. הרי נסתכלת בפניו. צחוקו הביע אמון ובטחה.

מלכה

מפני צחוקו אני מפחדת.

צבי

טיב דמעית... מלכה, חדלי! אל השימי לב לאלה הקולות הבאים אליך על כנפי הרוח מעולמות זרים ורחוקים.

מלכה

כבר חדלתי. אתך יחד אמיצת־לב אני. הבט לתוך עיני. חדלו הדמעות. האין זאת?

צבי מתבונן בעיניה

רק קצת פחד ואש־הנער נשקפים מהן.

מלכה

מתביישת אני. איני יודעת בעצמי, מהיכן באו הדמעות.

רפאל נכנס.

מלכה

הנה אבא.

צבי

תסלח לנו על שלא מהרנו לצאת אליך.

רפאל

אין דבר. בנקל מצאתי את הדרך.

מלכה

אֵיך צחק!

צבי

חבל, שנתתי לו לצאת, היה עלי להרבות יותר בשאלות.

מלכה

חושבת אני, שסבתא עֵרה היתה קֹדם לכן, הרי לא תחליף חלום בממשות.

צבי

בזמננו הכל אפשר. את רועדת מפחד. מלכה, מה לך?

מלכה

אין אני יודעת.

צבי

ראי, הכל מסביב מרכין ראשו ושואל בשלומנו.

מלכה

מי הוא האיש, שהיה פה לפני רגע?

צבי

איש מן האנשים. הן לא חלמנו. חה־חה־חה.

מלכה

ומִנַין אתה יודע, שסבתא יְשנה ושראתה את האשה הזקנה בחלום?

דבר ולהקים מסתורין. לא לכל־אחד הוא מגלה מה שעבר עליו תמול־שלשום או לפני מאות שנים.

צבי

לָמָה אתה מתכַּון?

העלם

חה־חה־חה, סודות־עולמים המרַחקים את מאָחיו... איפה אביך עכשו? שירת הנערות בחוץ בוקעת ועולה דרך החלון. האוהבים אתם את שירתנו? שירי־אור, שירי־שמש! הו־הו, הילדים רוקדים. כמה סן הגיל והחדוָה ברקידותיהם! יוצא.

מלכה נופלת על צוארי צבי

מפחדת אני, צבי. מי הוא?

צבי

גם אנו נרקמים ברֶשת־הסודות.

מלכה

הבט, הנה הוא עומד שם אצל הילדים הרוקדים.

צבי

שֶׁמא מְרַגל הוא?

מלכה

כבר נודע להם, שהננו פה.

צבי

זהו טוב ויפה. לא חפצתי לבוא לכאן במסתרים כגנב.

העלם

זה היום הראשון אַתם פה. האנשים, שבביתם אַתם גָרים, הגונים הם.

צבי

תודה רבה.

העלם פותח את החלון

פרחים צומחים מאחורי החלון. ראיתם?

מלכה מתרגשת. במשך העת כבר נכנסה פעמים אחדות לחדר השני וְשָבה וְעָמדה אצל צבי.

צבי

תודה רבה לך, אדוני, על חסדך.

מלכה

אפשר שיודע הוא, מי היא הזקנה, שספרה עליה סבתא?

העלם

בצוק העתים הכל נהפך לחידה. ובשביל־מה! היוצאים אתם אל חוף־הים? הה, שכחתי. הלא היום באתם לכאן. זהו הים האטלנטי הרוחץ את קצה ארצנו.

צבי

אבינו שם על החוף. הוא מחכה לנו שם.

העלם

האוקינוס האטלנטי, כמו יתר הַיַמים, יודע הוא, איך להסתיר

שגם אחים משַׁנים את שמותיהם, מפני שכל־אחד חפץ להיות מושל יחידי בעולמות.

מלכה

הנולדת פֹּה?

העלם

כמה עָרֵב קול אחיותינו מארצות־נכר!

צבי באמץ

גם אני מרגיש את צעדי הדורות מאחרי. חה־חה־חה. אין אנו פה לבדנו.

מלכה

גם אבינו וסָבָתנו באו עמנו.

העלם

אותה שישֵׁנה שם בחדר. הוא עומד בפתח החדר השני ומביט לתוכו זמן רב.

צבי

מה אתה רואה שם?

העלם

כך הוא בשעה שאדם מגיע לימי־זקנה. שכחתי לשאלך, אם נחוץ לכם דבר פה.

מלכה

תודה רבה!

העלם תוך־כדי־כניסה

קרוב רחוק, מודע אי־ידוע.

מלכה

מי הוא?

העלם

חה־חה־חה, כך צוחקים אצלנו! עוד מִשָׁנים קדמוניות מַרבים אנו לצחוק בקול.

מלכה

גם בשיר מַרבים פֹּה.

העלם

פה שָׁרים ורוקדים. תשוקת־החיים מַסמיקה את דמנו. מתבונן מסביב.

צבי

היודע אתה את הבית הזה?

העלם

גם הרחוב גם הבית שניהם ידועים לי.

צבי

זה זמן רב אתה גָר פה במדינת ספרד?

העלם

עלי היה להגיד לך את שמי, אבל מה חִלוק בדבר? פעָמים

הָעֶלֶם

צפרא טבא! כמה יפה הוא היום!

צבי

כן, יום בהיר.

העלם

ואתם נראים בעיניכם פה כאורחים.

מלכה נגשת אל צבי ועומדת אצלו

העלם

ובשעה שהאהבה מלַוה אותך על דרכך, הרי אתה מסֻגל לכַלות ימיך בשמחה ובמחול.

מלכה

שְׁאַל אותו לשמו. מי הוא?

העלם

חה־חה־חה, מדינת ספרד עודה קַימת תחת השמים וכימי־קדם זורחת עליה השמש בגאונה.

צבי

מי אתה?

העלם

הסתכל בפָני, אפשר שתכירני.

צבי משתדל להראות אמיץ־רוח

למה אתה עומד בפתח? הכנס הביתה.

צבי

עלינו להפוך את הקללה לברכה. נהיה הראשונים להפר את הקללה.

מלכה

למה אנחנו מסתתרים פה בקרן־זוית?

צבי

אימת־הדורות אורבת לנו בסתר.

מלכה

כמה יפה היתה שירת הנערות!

צבי

בנות־הארץ הן.

מלכה

ואנו?

צבי

גם לִבֵּנוּ יְמָּלֵא רִנָּה.

מלכה

ברגע שיצאנו מכלל סכנה התחילו החיים לפַעֵם סביבנו. כמה חפֵצה אני בחיים! היא מנסה לשיר את הנגון, שערו הנערות בחוץ קודם לכן.

עולם זר מופיע בפתח. הוא מסתכל באלה שבחדר וחיוך של רצון על שפתיו. שניהם מרגישים בו ומביטים זה לזה במבט של תמהון.

מלכה

ומה פֵּשר העצב?

צבי

בני דור אַחֵר אנחנו.

מלכה

ואפשר שהדורות הראשונים יָדעו מנוחה.

צבי

מה נתנה לנו מנוחתם של הדורות הראשונים? היא חוללה את סערת ימֵינו. בסערת־חיים חפץ אני לחיות ולא בדממת־מות.

מלכה

אשתדל להתגבר על כל המכשולים.

צבי

חי אני באהבה העומדת למעלה מן הזמן והמקום ומקשרת דור עם דור.

מלכה

אִלו רק הרגיש זאת אבינו.

צבי

חֵרם. מהו? איני יודע את טיבו. מי יעמוד על דרכי בשעה שאני חפץ להתחיל בחיים חדשים! מה אשמו שמֵי ספרד, שהחרמנו אותם?

מלכה

אבא אומר, שהחרמנו את עצמנו.

מלכה

ומה אם זרם־הדמעות יגיע אלינו גם פה?

צבי

על כַּפֵּי אשאך ונעברהו. אהבָתי תורה לי את הדרך.

מלכה

הלא כמעט שבכיתי בשעה ששמעתי את שירת הנערות בשוק.

צבי

ואני לבי פָעם מרֹב שמחה בשעה שראיתי את הילדים יוצאים במחולות.

מלכה

מה חיי מבלעדיך! יש שחושבת אני — יותר טוב שלא אֹמַר לך.

צבי

מה חפצת להגיד לי?

מלכה

בנוגע לסבתא. את מי ראתה?

צבי

אין לנו, בני־הנֹער, לבקש פתרונים לַמֶה שראתה הזקנה בחלומה.

מלכה

אבא הוא כל־כך עגום.

צבי

אין אני מתפלא על זה כלל.

שבה

מפחדת אני. שִׂימו עין עלי, אל תשאירוני יחידה בבית.

צבי

טוב, סבתא, לא נעזבך.

מלכה וצבי מוליכים אותה לחדר השני ותכף הם שבים.

מלכה

ומה דעתך, צבי?

צבי

חושבני, שאפשר להם לבני־אדם לחיות במדינה זו בעשֶׁר וכבוד.

מלכה

ומה קרה פה לסבתא?

צבי

זקֵנה, וַדאי שמפחדת היא, או נרדמה וחלמה.

מלכה

מה יהיה בסופנו?

צבי

פה נתחיל לחיות חיים חדשים.

מלכה

חיים חדשים אתה אומר?

צבי

כלום חַי אחד משנינו מימיו תחת שמים בהירים כאלה?

שׂבה

אללי לין

צבי בלחש אל מלכה

ומה את אומרת לזה?

מלכה

יש בזה משום חשד.

צבי

סבתא, אפשר שתשעני קצת ותישני?

מלכה

כן, סבתא נרדמת.

צבי

באִי, סבתא, אל החדר השני, אפשר שתישני קצת.

שׂבה

כיצד? ואַתם תלכו מן הבית?

מלכה

אחד ממנו ישאר עמך בבית.

שׂבה

בנַי, אל תשאירוני יחידה פּה.

צבי

אל תפחדי, סבתא.

אני, אללי לי! אמרתי לה: אלמלי היתה לי אחות, וַדאי שהייתי יודעת עליה דבר. והיא ענתה: יש שגם אָחות נשכחת מלב. הרי זהו דבר שאי־אפשר!

צבי

תַה־חה־חה, סלחי לי, סבתא, אפשר שישנת. אפשר שזה היה רק חלום.

שבה

חלום? היתכן! הלא עֵרה הייתי.

מלכה

פני סבתא מעידים בה, שנרדמה.

צבי

וַדאי שכך הוא.

שבה

היא פתחה את הארגז ונשקה את ספר־התורה. מִנַּין ידעה, שספר־תורה טמון שם בארגז?

צבי

חלמא טבא חזית!

שבה

מתרעמת אני עליך, בני.

מלכה

זקנה היתה?

מלכה

עלינו לבשר לאבא.

שבה

אויה לי!

מלכה

מה לך, סבתא?

שבה

ראשי סובב עלי מרב פחד.

צבי

היא גרה לא רחוק מפה? השאלת אותה?

שבה

אמרה לי, שאחותי היא. הבינותי תכף, שזה – אללי לי!

מלכה

ואפשר שכך הוא?

שבה

היתכן?

צבי

כן. ואת שכחת אותה.

שבה

פעוטים! האפשר שאשכח את אחותי? האמנם פתיה כזאת

שבה

אשה זקנה היתה פה.

מלכה

יהודית?

שבה

כן, היתה פה בבית.

מלכה

אימתי?

שבה

זה עכשו.

צבי

מה חָפצה פה?

שבה

הפחידה אותי, בְּנִי.

מלכה

הדברת עמה?

שבה

אללי לי, כמעט שפרחה נשמתי!

צבי

יהודים נמצאים פה!

הזקנה

אללי לי! גם מפני אחותך את מפחדת.

שבה מוחה דמעותיה

להיכן הלכו להם? יהי רצון, שלא תארע להם שום תקלה.

נראה, שחפצה היא לצאת מן הבית, אלא שמפחדת היא.

הזקנה פותחת את הארגז ומגיהה את ראשה על ספר־התורה. אחרי רגעים אחדים היא מרימה את ראשה ומוחה דמעה. יוצאת מן הבית בשתיקה.

שבה מביטה דרך הפתח נבהלת.

צבי ומלכה נכנסים.

מלכה

מה שלומך, סבתא, מתיָראת היית להשאר פה יחידה?

שבה

מה, האת היא?...

צבי

שבנו לקחת גם אותך אתנו, סבתא; אבא עומד ומחכה לנו שם.

שבה

אפשר, שראיתם איזו אשה פה?

צבי

מה?

שבה

והיפן את גְרה?

הזקנה

ידוע. מה שיך?

שבה

אם כן, הרי בת־ישראל את!

הזקנה

אינך יודעת את המקום הזה, אללי לי! הרי פה היתה דירתי לפני זמן רב.

שבה

אם כן, ודאי שבת־ישראל את.

הזקנה

חַי־חַי־חַי, הרי אמרתי לך, שאחותך אני.

שבה

למה תפחידיני? אשה זקנה אני, כל־עוד נשמתי בי.

הזקנה נגשת אליה

התבונני בקמטי פני, הלא רואה את, שאחותך אני.

שבה

מה את הפצה ממני? לכי־לך לשלום. רבות סבלתי גם מבלעדיך.

שׂבה

מי?

הזקנה

הילד ם!

שׂבה

כן, גם הם באו לכאן.

הזקנה

יודעת אני.

שׂבה

ומה מעשַׂיִך פה?

הזקנה

מה מעשַׂי פה? שְׁאֵלָה.

שׂבה

הידעת על־אודותינו מה?

הזקנה

כשנתרַבו הצרות בעולם, נזכרו גם בי. ידעתי, שהצרות והפגעים יביאוך לכאן.

שׂבה

אויה לנו, העולם טובע בים של דמעות.

הזקנה

ידעתי, ידעתי.

שבה נגשת אליה ומסתכלת בפניה

היתכן?

הזקנה

אחותך בת אביך ואמך.

שבה

בני יצא מן הבית זה לא־כבר.

הזקנה

גם הוא לא שמע עלי מאומה.

שבה

מי הודיע לך, שבאנו לכאן?

הזקנה

לא היתה לי כוונה, לבי נבא לי.

שבה

מה שמך?

הזקנה

אללי לי! גם את שמי שכחת?

שבה משקיפה דרך החלון כמחכה למי שיבוא.

הזקנה

הם באים?

שבה

לכו לשלום, אבל אל תתמהמהו.

רפאל

אם כן, באו ונלך.

מלכה

אל תתעצבי, סבתא. היא מנשקת לסבתא. יוצאים.

שָׁבָה נשארת בַּבַּית יחידה. היא הולכת מפּנה לפִנה ואינה מוצאת לה מקום. היא ממלמלת איזו תחִנה.

בדלת מופיעה אשה זקנה. מפניה המקֻמטים מֵציץ תָו של נער. היא לבושה קרעים. היא מביטה אל שָׁבה.

שָׁבָה מרגישה בזקֵנה ומביטה אליה בתמהון.

הזקנה מניעה ראש

כך, כך, עוד לא שכחת את אחותך.

שבה

הַא, מה?

הזקנה

אין את מכירה אותי?

שבה

הַא, מה? אלהים עמך.

הזקנה

חשבת, שגלמודה את פה. שכחת, שיש לך פה אחות. חַי־חַי־חַי.

צבי

איש לא יגע בך לרעה, סבתא.

שבה

הפחד אורב בקרבי. האפשר לי לגרשו מתוך לבי?

רפאל

מי היו אותם ששָרו אחורי החלון? אפשר היה לחשד כהם, שבכַוָנה באו לכאן.

צבי

הרחובות מלאים שיר ומחול.

מלכה

ילדים קטנים מרַקדים בחוצות.

רפאל

השמעת את נגוניהם בשום-לב?

צבי

יש בהם מנגוני-הקדם.

רפאל

ויותר לא?

מלכה

אני כמעט שבכיתי.

צבי

בא, אבא.

רפאל

אפשר שֶׁאֵלֵךְ.

מלכה

אין לנו לכלא את־עצמנו בבית.

רפאל

נדמה לי, כאִלו ימים רבים כבר אני פה.

צבי

חַה־חַה־חַה, ואפילו לילה אחד לא לַנוּ עוד פה.

רפאל

להיכן חפץ אתה ללכת?

צבי

לא רחוק מן החוף יש גן ובו שְׁעוֹן־המגדָל.

רפאל

ומה, אמא, התלכי?

שבה

מוטב, שאשאר בבית.

מלכה

אני אוליכך, סבתא.

שבח

מפחדת אני קצת.

צבי

אם כן, למה בא החֵרם כל־עִקר?

רפאל

כדי להשלים עִם גורלנו המר; כדי שלא תצא הנפש מרֹב צער ונגועים.

צבי

ומה להם לבני־הארץ ולחֵרם?

רפאל

בבַקָשת ממך, בני, אל תוסֵף לדבר אלי בזה.

מלכה

מתעצבים אנו על דָבר של מה־בכך.

רפאל

וַדאי שעלֵינו לגרש את העצבות.

צבי

באִי, סבתא, עִמנו ותראי את הסימטאות הצרות שבעיר

שׂבה

מה לי ולסימטאות?

צבי

כשאת באה לגור בעיר, עליך לשום לב לכל מה שיש בה; צריך לדעת גם מה שנמצא מחוצה לה. בא, אבא, עמנו.

מלכה

לו נודע הדבר, שבספרד אנו, אפשר שיהודים רבים היו באים להתישב פה.

צבי

ודאי.

מלכה

מפני־מה נוטרים אנו שנאה זמן כל־כך רב?

רפאל

אין לך לדבר כך. חפשי היטב בלבבך, אם תמצאי בו אף שמץ של שנאה למי־שהוא. הרי בת־ישראל את, הגידי, למי את נוטרת שנאה בלבך?

מלכה

אני? אינני נוטרת שנאה כל־עקר.

רפאל

יסורים של אהבה הם הם הממלאים את חלל־לבנו.

צבי

אבל מה טיבו של החרם, אבא?

רפאל

הרי על ראשנו חלו כל הפגעים והפורעניות; הלא אנו לקחנו את מקל־הנודדים בידנו. בני הארץ הזאת הרי יצאו במחולות והרבו בשירה וזמרה בשעה שהגלו את אבותינו מכאן.

רפאל

אבל לא לכל אחד ואחד יש כח וגבורה לשאת את החטא על שכמו.

צבי

בא, אבא, עמנו החוצה.

מלכה

יש פה סימטאות כל־כך צרות. תכף אפשר להכיר, שגרו בהן יהודים באיזה זמן מן הזמנים.

צבי

אפשר, שגם עכשו נמצאים פה יהודים. בא, אבא, עמנו.

מלכה

גם סבתא תלך עמנו. הלא תלכי עמנו, סבתא.

צבי

באי, סבתא. ונלך.

שבה

הא, לאן אלך?

צבי

אפשר, שנמצא יהודים פה.

רפאל

ולואי שלא יארע כך.

צבי

ברור היה לי, שלא נהיה מן הראשונים, שהקדימו לשוב אל הארץ הזאת.

מלכה

גם אני חושבת כך...

צבי

לוּ רק מצא אבינו פה מנוח לנפשו העיֵפה.

רפאל

מעולם לא עלה על דעתי, שאני אהיה מן העולים לארץ הזאת, שרפאל לוריא יהיה אותו היהודי, שיִמעל בחֵרם.

שבה

בעוונותינו הרבים.

מלכה

באו ונפתח את החבילות.

רפאל

אל־נא יִוָּדע, שיהודים אנחנו, בכדי שלא יאמרו: רְאוּ, כבר השלים עַם־ישראל עִמנו.

שבה

הלא הבל ימינו על הארץ, בעוונותינו הרבים.

צבי

חיים אנו בדור שכזה, שאי־אפשר לחשב לו כל־שגגה לזָדון.

מלכה

עיני מלאו דמעה.

צבי

החוצות והשוקים מלאים שירה וגיל, נגינה ומחול. אך עם צעיר הוא העם הזה!

רפאל

צעיר הוא מעמנו.

מלכה

האוקינוס הוא כל־כך קרוב. האניות נראות בעָברן.

רפאל

איפה הייתם?

צבי

על החוף. הלכנו דרך סימטאות כל־כך צרות.

מלכה

בשעה שאני מתבוננת אל האנשים שברחוב, נדמה לי, שאני רואה יהודים ביניהם.

צבי

אף לי נדמה כך.

רפאל

ואפשר...

שֹׁבָה

אולי יִרחם ולא יִגעו פה בנוּ לרעה.

רפאל

מי יודע.

שֹׁבָה

תודה לאל, שהצלנו את ספר־התורה.

רפאל

שַׁמתיו בארגז.

שֹׁבָה

יהי שמו מבורך!

רפאל

זהו כֹּתל־המזרח.

שֹׁבָה

אולי ירחם, אולי יחוס עלינו.

מקשיבים לשירה, שמתגַברת ועולה.

צבי ומלכה נכנסים וחבילות בידיהם.

שֹׁבָה

הילדים, הַאו!

צבי

השמעת, אבא, את השירים? ואת, סבתא, שומעת את?

שׁבה

שומע אתה?

רפאל

כן, מקשיב אני ושומע. חידה. קשה להבין.

שׁבה

דומה, שזהו מְנִגּוּנֵי בית־הכנסת.

רפאל

פשוט אין להשיג. דורות. מאחורי החלון שומע אני את הד־פעמיהם.

שׁבה

כך דעתך, בני?

רפאל

דורי־דורות. הרי שמש זו זרחה גם אז, באותם הימים.

שׁבה

בית זה עתיק־יומין הוא. מי יודע, מי גָר פה לפנינו!

רפאל

הסימטה, המרצפת ואבניה החלקות... דורי־דורות.

שׁבה

עודן שָׁרוֹת. השומע אתה? אפשר לחשב, שבנות־ישראל הן.

רפאל

אפשר, שבימים ההם נשמע פה קול יעקב.

מערכה ראשונה

עיר־החוף על שפת הים האטלנטי בצפון ספרד.

בית קטן בן שני חדרים. דלתו האחת יוצאת לתוך הסימטה, והשניה לחדר השני.

יום־קיץ בצהרים. הדלת פתוחה. על מרצפת הסימטה שלפני הסף נופלים זהרורי־שמש. בחדר מפֻזרות חבילות ומזוודות שלא נפתחו עדַין.

ר פ א ל מתקן ארגז ישן ורופדו מתוכו. הוא מוציא מאחת החבילות ספר־תורה ומניחו בתוך הארגז ומכַסו בפרכת. באותה שעה בוקעת ועולה מתוך הרחוב שירה של מקהלת נשים. הנגון דומה מאד לנגון „אַקדָמות". הוא סוגר את הארגז ומקשיב לשירה.

שָ בָ ה באה מן החדר השני ופניה מפיקים תמהון.

רפאל

אמא!

שָבה

הַא, מה?

רפאל

מה שלומך, אמא?

הנפשות:

רְפָאֵל לוּרְיָא

צְבִי, בנו

מַלְכָּה, ארוסתו

שְׂבָה, אמו של רפאל

בְּצֵל הַדּוֹרוֹת

דְרָמָה בשלש מערכות

פסיל מַדלקת בדרך אבטומַטית נרות מאלה שעל השלחן ומתיצבת למראשותי חנה׳לי.

הגיך שב מהחדר השני לבוש בגדי־שבת. עליו טליתו וקיטלו

לי נר אחד!... לְאָב נר אחד... מדליק נר. אני מובן, טובן אנכי הָגיך הטוחן הולך יתר עם בתו!...

תמסך.

●●●○◯○●●●

פסיל

מי־יתן ותִמַקנה עיני אמא...

הניך

הָניך הטוחן טוכן ומזֻמן, לכל־דבר הוא טוכן.

הוא מביא את הצעיף. נותנים אותו על ראשה.

פסיל שָׂמה עיניה בהָניך. כֻּלה רועדת מפחד.

חנה'לי

הַדליקו נרות במנורת־השבת, במנורה התלויה. הַעלו נרות בכל הַקָּנים.

הָניך מדליק בקדחת מְשֻׁנה את הנרות, הַמֻּנחים על השלחן, ומעמידם בכל קְנֵי המנורה.

חנה'לי

הַדליקו נרות והתיצבו סביבותי... את הפרֹכת החדשה פִּרשׂו על הבַּדים... הַדליקו נרות סביבותי...

דוממת.

העני רועד

הַדליקו... הדליקו...

חנה'לי

הַדליקו נרות סביבותי... כֻּלכם, נרות...

הניך ממהר אל החדר השני. כֻּלם מביטים אחריו.

חנה'לי

הַדליקו נרות סביבותי.

סורה מִילדתי, יומם ולילה אשפוך את תפלותי ולפני יושב בשמים אתחנן, כי תמצא את מנוחתך...

חנה׳לי

את שמלות־חֻפָּתי.

הניך

הָביאו את שמלותיה, יביאו את שמלותיה.

העני לוחש

עליכם לשמוע... שִׁמעו לקולה...

הניך מביא מתוך החדר השני את שמלות חנה׳לי החדשות

הַלבישוה, הלבישוה!

חנה׳לי מדברת בשעה שנותנים עליה את הבגדים

אני נשבעתי ואת שבועתי הפרתי... תקעתי כַּפִּי ואת הבטחתי לא קִיַמתי... בגללי יָצא מן העולם... שולחים אותו הֵנה, כי יקחני אליהם... ריקם לא ישוב...

העני לוחש

מצוַת האֵל... כך הוא רצונו... רצונו – ותמַלאֶנו.

הניך

אמַלא... מצוָתו אמַלא!...

חנה׳לי

את הצעיף הלבן הָביאו...

חנה'לי

הָביאו הֵנה את שמלותי הלבנות... שמלותי הלבנות עם הכוכבים המזהירים עליהן. הכינו בשבילי ליומי־חתֻנתי.

כֻּלם מחרישים.

חנה'לי

הָביאו את הצעיף הֵנה.

הגיך בקול רם

אסור לסרב! קוראים לנו!

פ ס י ל רומזת לו, שישתוק.

חנה'לי

את מפַחדת, אמא, מפני ילדתך שלך... הלא כה היו דבָרי תמיד... את שמלותי היפות הָביאו.

פסיל

שְׁמרי שֵׁם אלהים בלבבך... שמְרֵיהו בלבך.

חנה'לי מדברת כבתחלה בקול מונוטוני ומצַוה

את שמלות־החֻפה... למה תחרישו? הוא נִצב עלי... על מטתי... אינו נותן מרגוע... אינו מוחל... כי אלך ואכּנס אתו לחֻפה... מאומה אינכם רואים בבית...

דממה.

כֻּלם מתבוננים מסביב.

פסיל לוחשת

כשם שאֶבן ועֶצם את מנוחתן מצאו, כך תמצא גם־אתה מרגוע..

מעמידים את המטה באמצע הבית.

חנה׳לי שוכבת בלי־נוע. עיניה סגורות, פניה בחירים.

הניך

לצד מורח נציג... אל הקיר המזרחי.

העני

אל פני הקיר המזרחי, אל הקיר המזרחי... משם עולות תפלותינו השמימה.

פסיל

אצל החלונות... חִדלו, חדלו... אל תציגו על־יד החלון, באמצע הבית...

נשארים עומדים על מקומם.

חנה׳לי מבלי־נוע. מדברת בקול צלול

אתם עומדים כֻּלכם סביב...

פסיל

אבי שבשמים!...

הניך מדבר בקול רם, כאלו הסתתרה בינתו

הָניך! היום ימוט הבית כֻּלו ויפול על ראשך!

פסיל

הס – הס!

העני

שים יד לפה... אַל אמֹר!

פסיל קוראת מתוך החדר

מַהֵר, הָניך... הִנֵה מַהֵר! אבדנו, אבדנו!

הניך עומד בלי־נוע.

פסיל

הָניך! הָניך!

הניך נכנס החדרה, מנפנף בידו, נואש

הַכֹּל אבד!

העָני בודק וממשמש את המזוזות... לוחש דבר־מה.

הניך ממהר מן החדר, מחבק את האורח

אך זבוב אנכי... זבוב עמוס־חַטָּאה... את הַכֹּל אִמַלֵּא... את הַכֹּל.

העני

באו ו„נְשַׁנֶה מקום". נביאנה יחד את מטתה הֵנָה.

פסיל

הָניך! הֶניך!

הָניך והֶעָני נכנסים אל חדר החוֹלָה. כעבור זמן־מה הם שבים. נושאים בזהירות את חנה׳לי כשהיא שוכבת על המטה. פסיל צועדת מאחוריהם ופורקת את אצבעותיה.

פסיל

כשם שאנו משַׁנים את מקומך, כך ישַׁנה אלהים גזר־דינו וירחם עליך ויָסֵר כל מכה ופֻרענות מגופך...

הניך

מַערב! הכנסים למול החלונות... סר ממקומו. מורא, אימה... גואש. האמנם לא עמדתי אני בעצמי על קברו... הלא התחננתי לפניו, כי יסחול לי... מי־זה שם אורב על ביתי?!

פסיל

אתה חוטא בשפתיך, הָניך.

הניך

נפש תחת נפש — ואנכי לא אשַלם!

פסיל מטה אזן

כמְדמה, שנשמעה שריקת חטחנה... כאִלו סבבה על צִירָה.

הניך מביט בזהירות בחלון, כשהוא עומד מרחוק, ושפתיו לוחשות

היא סובבת... היא סובבת... התבונני, הביטי... עיניך עוד מאירות... תובעים נפש תחת נפש מביתנו... תובעים בחָזקה...

פסיל

מי־יתן ותִמַקנה עיני האֵם בתוריהן!

העָני נכנס מן החדר השני. נפעם

אתם חוטאים פה במוֹצָא־שפתיכם... איזה דבר... נדמה לי, שפניה שִנו טעם... אולי ישֵנה היא.

פסיל ממהרת החדרה.

הָניך עומד בלי־נוע. ראשו תפוש בשתי ידיו.

פסיל

אלי־מה ירמזו דבריך אלה?

העני

כל רע לא יאֻנה... כל רע לא יאֻנה... בבתים כאלה לא ישלח אלהים את ידו. נחכה עד אור היום. עם אור היום ישועה תמיד קרובה לבוא. נכנס אל החדר העני.

פסיל מביטה בחלון.

הניך בא הביתה נבהל ונפעם. הוא נשאר עומד אצל הפתח. ראשו מורד על חזהו.

פסיל

הגידה, הגידה מהר, מה נשמע? מה נשמע?

הניך נואש

מסביב לביתנו מתחולל, מתחולל... המבינה את? לא טוב..

פסיל

ואתה בעיניך ראית?

דממה.

הניך

אני בעצמי... עיני ראו... הטחנה עמדה וכנפיה לעבר מזרחה... ועתה... גשי־נא אל החלון... התבונני־נא היטב... אולי כבר חשכו עיני מראות.

מביטים שניהם בחלון ברעדה.

פסיל

הכנפים לנכח פני ביתנו!

מערכה חמישית

במעונו של הֶניך. שעה מאחרת בלילה. במנורה התלויה דולק נר. על השלחן גל נרות של שַעוה.

פְסִיל יוצאת בכל־פעם מן החדר. פניה מביעים אי־מנוחה, מביטה בכַוָנה מיֻחדת בחלון. מתבוננת בכל פִנות החדר, כאִלו הרגישה בביתה איזה דבר לא־נעים.

הֶעָנִי בא מן החדר השני. נשאר עומד שקוע במחשבותיו.

פסיל

אל־נא תשאיר את ילדתי יחידה.

העני

לא יאֻנה לה כל רע, כל רע... המזוזות כשרות, בעצמי בדקתי אותן היום. לשלוח העירה... לאסוף אנשים אחרים לכאן – לא יזיק.

פסיל נותנת בו עינה בחשד

למה אתה מדַבר כזאת?

העני

אלהים עמך... אני אומר, כי אלהים ישלח לה רפואה שלמה... הלא ביום עוד היתה בריאה ועליזה.

חנה'לי

חדלי מבכי, אמא. את כל אשר תצוי אעשה. וכאשר אעמוד עם בחירי תחת החֻפה, לא יֵדע מאומה, לא יֵדע, כי לימיני עומד דָוד'ל ומביט בעיניו הַמֵתות, ועל אזני ילחש לי בדממה: „לחנה'לי כבר היה חתן ודָוד'ל שמו... את הבטחתה נתנה לו"...

פסיל

בתי, יַלדתי... אמך תגוַע בצרתה!

חנה'לי

אני אכנס לחֻפה, אמא, וכאשר אלבש את בגדי־חתֻנתי, ככה אמַר: אחות יחידה היתה לי. שמלות־משי הכינו לה, ולהכניסה לחֻפה בקשו אבותיה... אך מַזָלה היה רע, ותכריכים לבנים...

פסיל

מי זה המדַבר מתוך לבבך?!

חנה'לי

בחיים חפַצה בתך היחידה, בחיים חָפץ לבבי, ותחת החֻפה עִמָדי יחד יתיצב המות עם חרבו השלופה... הוא ילַוני הביתה.

פסיל לוחצת את חנה'לי אל חָזָהּ

הסי... הסי... ואל יתפוצץ לב אמך מיגון.

דממה.

הן נשארות שתיהן חבוקות. מאחרי החלון נשמע קול דברים.

חנה'לי פתאם

אני מפַחדת... אני מפַחדת... בוכה בבכי ילדותי אמא... אמא... מתרפקת על אמה.

חנה׳לי

בַּקשי רחמים, רחל׳לי, על חנה׳לי אחותך. חנה׳לי תבנה לה קֵן בודד על הארץ, וכאשר תראה את בחירה, ככה תאמר לו: הֱיֵה אַתה הצפור, שנדדה לארץ רחוקה לימי החֹרף ואל קִנה לא שבה עוד. ואני אהיה צפור יושבת כלואה בכלוב קטן, ומסביב לַכלוב מעופף אהוב־נפשה וטופח בכנפיו על סריגות הכלוב הסגור.

פסיל מסתירה את ראשה בזרועותיה. כל גופה רועד מבכי.

חנה׳לי נופלת על צוארי אמה

אל תבכי, אמא, לחֻפה אכנס... על משי־תכלת ארקום כוכבים מזהָרים. כוכב אחד לי וכוכב אחד לרחל׳י אחותי... הגידי לי, אמי, ומי יהיה עתה בחירי?

פסיל

לַמדן יהיה וירא־אלהים, ועל מצחו תשרה השכינה.

חנה׳לי

ומה אֹמַר לו בפעם הראשונה, כאשר אֶראנו?

פסיל

בת־ישראל הנני ולב טהור לבבי. אתה תלמד בתורה הקדושה ואנכי מרחוק אתבונן ולאל אתפַּלֵלה.

חנה׳לי

ככה אֹמַר לו: חתן אחד כבר היה לי ועתה עצמותיו בְּלות עמֹק...

פסיל

בתין יַלדתין!

נשמתה של אחותי רחל׳י תתפלל שם בעדי ובעד...

חנה׳לי

חדלי, אמא, חדלי מְדַבֵּר... לבי כל־כך מתפעם, כל־כך מתפעם... את הנרות אכינה מִשַּׁעֲוה טהורה וככה אֹמַר, אמא: אחותי היקרה, אָחות אהובה, החיים כל־כך יפים. החיים כל־כך נאים... אני חיים חֲפֵצה ולְחֻפּה לא אִכנס.

פסיל

גלגלי, בתי, גלגלי. הקללה כבר סרה מביתנו. גם רחל׳י אחותך תבוא ליום־חֲתֻנתך. את פרֹכת־המשי, פרֹכת של חג, נסיר מעל ארון־הקדֹש, על הבדים נמתחֶנה ואצל בית־הכנסת הגדול נעמיד את חֻפתך. הִנה עוד פתילה אחת שלמה בשַׁעוה, גלגלי, בתי, ואמרי: אחות, אחותי. תשע פעמים מדדו את קברך. תשע פעמים מדדה אמנו את עצמותיך החביבות. בַּקשי רחמים על אחותך הצעירה לפני הדום־רגליו, ויָסֵר הקדוש־ברוך־הוא ברחמיו את החטאת הרובצת לפתחנו. אמרי, בתי: אמנו חָטאה ופָשעה. את שבועתה לא קִיְמה. אותה, את האם, תיַסר, אך רַחֵם על עצמות בתה הרכות.

חנה׳לי

אוי לבי, לבי, אמא... כל־כך צר לי ופחד מבהלני... אנכי אדליק נרות על־יד ארון־הקדש וככה אֹמַר, אמא, ככה אֹמַר: תשע פעמים מדדה אמנו בפתילותיה את עצמות רחל׳י הרכות. עֲלו, עֲלו, הנרות! תתלקחנה־נא שלהבותיכם. תעלה־נא אֶשְׁכֶם עד לב השמים... ובשמים שם תתעורר מדת־הרחמים ומלאכי־מרום יקיצו... יבקשו רחמים על חנה׳לי. להכנס לחֻפה אינה רוצה.

פסיל

אוי לה לאמא! מה־זה בפי ילדתי?

יביא לנו אבא מן העיר... בּאֵין, ילדתי.

חנה'לי

ואנכי לא ארע, לא אבין לעשות כמוך, אמא.

פסיל

השעות רבּת וטהורת.

חנה'לי

אילי לא יבואו היום אלינו אורחים ללין.

פסיל *שָׂמה על השלחן פתילות ושעוות*

אצלי תשכבי. אלחצך אל לבי. אל צוארי אקשרך, כל הלילה לא אֶתֵן שֵׁנה לעיני ואשמור עליך. *מכינה את הפתילים.*

חנה'לי

שתינו נהיה עֵרות כל הלילה, כֻּלנו לא נראה שֵׁנה. כך, אמא?
דוממת.

פסיל

תשע פעמים מַדֹתי את קבר רחל'י ופעם אחת מַדֹתי את כל בית-הקברות... הֵא לך, בתי, פתילה ואמרי: נשמתה של אחותי רחל'י תעמוד לי ולא יחול שום פגע רע עלי ועל בחירי.

חנה'לי

אוי, אמא, חדלי לדבר כזאת... כל-כך צר ללבבי, כל-כך נוגה אני...

פסיל

הנר הזה כבר עשוי להצאין. גלגלי אותו, בתי, ואמרי:

פסיל מביאה איזה צרור כרוך ומכניסה בקשי לתוך תרמילו

ואת זה תביא מתנה לילדיך.

העני

ביתו של אברהם אבינו הבית הזה... ביתו של אברהם אבינו... על־מה ולמה ישלח בורא־עולם את ידו בבתים כאלה...

פסיל

מארבע הרוחות שְׁלַח אורחים ויבואו אלי. ביתי פתוח לרוָחה, לכֻלכם ביתי פתוח... אישי וילדתי ישרתום.

העני פונה לצאת

מעשים כאלה אינם אובדים לבַטָלה... לא, לא... מעשים כאלה נכתבים ונחתמים... שלום רב... שלום וברכה... יוצא.

פסיל וחנה'לי מביטות אחריו בחלון.

פסיל

עתה, בתי, נקרב לעשות את עבודתנו.

חנה'לי

ואני אביט אחריו — אלֻוֶהו במבטי עד אשר יֵעלם מעיני.

פסיל נצבת כשידיה שלובות. מביטה אל חַנה'לי ומניעה ראש.

חנה'לי סרה מעל החלון

הלך ואיננו. שוב יחידים נשארנו. למה תביטי בי ככה בדאגה?

פסיל מתעוררת

באי, ילדתי, נעשה את שלנו... נשמיע עוד, איזו בשורה

מערכה רביעית

מעונו של חָניך. צהרים.

העני עומד באמצע החדר, תרמילו על שכמו ומקלו בידו, נכון לעשות דרכו

אלפי ברכות על ראשכם יחולו.

חנה׳לי

אם תפגש אורחים בדרכך, שלחם הֵנה, אלינו.

פסיל מניחה דבר־מה לתוך תרמילו

ובזה תסעד את לבך בדרכך, עד אשר תמצא כפר אחר.

העני

שָנה ברוכה, אֹשֶר וכבוד על ראשכם יחולו... על ראשכם...

פסיל

חַכֵּה רגע. אמצא עוד איזה דבר בשבילך. ממהרת אל החדר השני.

העני

אין זה כי אם ביתו של אברהם אבינו. מכל־רוח פתוחות דלתות לרְוָחה לעניים עוברי־ארח.

העני שקוע במחשבותיו

רחמן רחמים... המון רחמים... נכנס הביתה

הניך ברכיו כושלות

מוכן אני לנפול... אני מוכן ומזמן...

ויפול למשכב... מחלה נוראה תקפתהו, וזה יותר משנה עָברה. גופו הלך הלוך ודל, הלוך וצנום... בכינו לפניו, כי ימחול לנו את „תקיעת הכף", אך הוא לא ענה.

העני

והסוף, הסוף מה?

הגיך

על שבועתנו עָבַרנו.

העני

ועתה?

פסיל

ועתה... ועתה... כבר אחרי הלויה... אך הוא אינו מַרפֶּה – את שלו הוא תובע.

דממה. עומדים נואשים.

לאו מִלתא זוטרתא... רחמים רבים יש לעורר, ים של רחמים צריכים לעורר...

פסיל

לא, אלהים שומע תפלת רבים. מפיו הקדוש שמעתי... כי אבנים אורחים, אחַפשם, ביתי יהיה קֵן לכל עובר־ארח... את רגליהם ארחץ ואת הַמַּיִם אֶשתה. היא מכניסה הביתה את חבילת האורח. אל ביתי, אל ביתי...

חנה'לי עוזרת לאמת.

פסיל מדברת חרש

קללת אלהים רבצה לפני ביתי... קללת אלהים בגלל חטאתי ופשעי... עד אשר באת אלי...

העני גבהל

מה נהיה?!

פסיל

אֵם שְׁכוּלה הייתי. עשר שנים חייתי יחד עם בחירי, היושב בשמים לא חפץ לזַכּות אותי אף בילד אחד. אך כעבור השנה העשיריה, שמע אלהים לתפלותי ואלד בת. את חסדו משך אלי עוד פעם ואלד בת שניה. כוסי היתה רָוָה הפעם ואָשרי עָבר על כל גדותיו. מדי ערב־שבת הדלקתי נרות לפני עמוד־התפלה — על־יד ארון־הקֹדש, ובלילה נשקפתי בסתר, ביראה ופחד, וָאֵרֶא את מזלי כִי יאיר... נרות הדלקתי בבית־אלהים והוא את ביתי בֵרַךְ...

הניך

אמת ונכון... אמת ונכון — כה יחַיינו השם יתברך.

פסיל

כציצי־השדה, כדגן־שמים כן צצו וגדלו שתי ילדותי בביתי. את שְׁמָן לא כִניתי. יָראתי להזכיר את שמָן, שלא יהי חלילה לָזָרא לפני היושב בשמים. כזֹהר השמש כן נגהו פני רחל הבכירה. היא מִלאה את ביתנו רנה וגיל. בהיותה עוד ילדה קטנה מִהרה לרוץ אל בית־הכנסת, את נֵרָהּ הִדליקה... אך אלהים אמר דַי. אנכי אֵרסתי אותה לחתן ירא־אלהים, וכאשר הגיע הזמן להכין בגדי־חֻפה, נהפכה השמחה לאֵבל... לוחצת את חנה'לי אל חָזֶה, וַתִשאר רק היא לבדה, נֶחמתי ותיי... וָאֲאָרֵס אותה לעֶלם יחיד לאמו...

הניך מגיז חורים

רק בחכמה עשי, ילדתי, רק בשכל עשי מעשיך, ולא יתר לבי מטקימו. יגון, אסון ישא בן־אדם עוד יותר מכפי מדת היכלתו; אך שמחה יותר מן המדה — לא על־נקלה ישא בן־אדם.

העני

מהרי וספרי... ספרי...

פסיל

בכל יום ויום תשיח האם את מרי־שיחה ויסוריה, ואנשים בעלי־לב יתפללו בעדי לפני היושב בשמים... נדכאתי, שחותי... לשוני היתה נאלמה... רק בעינים תועות בקשתי, חפשתי, סביבותי, סביב ביתי, אל פני מזרח, מערב, צפון, דרום את עיני נשאתי... אמרתי: מאין יבוא עזרי? והיום, זה־עתה, מצאתי את האות לפני פתחי, דמעותי הובאו לפני הדום־רגליו... דמעות אם שכולה.

העני

מה פשר דבריך? ספרי, אשה יראת־אלהים.

חנה׳לי מוחה את הדמעות, הנושרות מעיני אמה על פניה

את בוכה, אמא.

פסיל

משמחה שוטפות דמעותי. בדמעות־גיל תרחץ האם את ילדתה.

הניך נפעם

בשם אלהים, ספרי את הנהיה! אין בי כח לנשא; שערות ראשי שוב לא ילבינו פעם שנית.

שֻׁלחני ערוך ועליו לַחמי ומִלחי... הֶניך, עוד היום נשלח אל הכפרים הקרובים ונאסוף את כל עני עובר־ארח ונביאם אל ביתנו... עם צאת השמש אשבים ואתפלל בַּעדם לאלהים.

העני

כן, כן, הכנסת־אורחים... גדולה הכנסת־אורחים. היא הופכת מדת־הדין למדת־הרחמים...

הניך משתומם

מי נתן בפיך דברים כ... כאלה?

העני

אינני עיף עוד, אינני עיף.

פֶּסִיל מתבוננת אל הֶניך.

הניך

לבבי ירחב משמחה... פֵּשר־דבר עלי לדעת... פניך שבו לתחיה... נרות־שבת עלו פתאם בעיניך...

העני

ספרי, ספרי, מהרי...

פסיל

הלא כֹה היו דבריו וכֹה צִוָּה: לעצור בדרך כל עובר־ארח, להביאו הביתה ולתת לו מָלון. מפִּתִּי אאכילם, במֵימַי ישברו את צמאם... ולפני כל עני ואביון אשפוך את מרי־שיחי וצרת־לבבי. את אסוני אספר להם וכל אחד ואחד יתפלל על בתי לאלהים... מחבקת את חנה׳לי חנה׳לי אוצרי וחיי! כֻּלָּם, כֻּלָּם יתפללו בעדך.

חנה׳לי מתרפקת על אמה. מביטה משתוממת בעיניה.

חנה'לי אל חָניך בלאט

בַּקש, אבא, את האורח, כי ילין היום אצלנו.

הניך לאורח

אם רוצה אתה, תוכל ללין בביתי הלילה.

העני

טוב וָאוה... טוב וָאוה...

פסיל באה בדרך. על שכמה חבילה. מרגישה באורח ופניה מפיקים שמחה והשתוממות יחד. משליכה ארצה את החבילה

אֵל רחום! ראית את עָנְיִי!

חנה'לי נושקת את אמה

את שמחה כל־כך, אמא, כל־כך שמחה.

חניך מתגונן אליהן משתאה.

פסיל

לפני פתח ביתי מצאתי את האות... אלהים אמר: דַי!... מי שלח אותך אלי, יהודי חביב?

העני

הַלַּילה. לפנים, בימי־עלומי, אם לא אִנה אלהים לידי לפנות־ערב בית אשר בו מזוזה ללין, אז הייתי לן בשדה, או מחוץ לכפר, או ביער תחת העץ הצעתי לי את משכבי... עתה עברו הימים ההם, חלפו ואינם. הַזקנה קפצה ועלי לשמוע בקולה...

פסיל

היושב בשמים שלח אותך הֵנה! ביתי פתוח לפניך לרוָחה.

העני

למצא חתן נאה... להוביל לחפה בת כזאת... ראוי לקבל נחת.

הניך מביט בו בחשד.

העני

מתפללים בדרך... בדרך כל ארבע רוחות השמים הן במזרח: לעני עובר־ארח ישקיף אלהים מכל עבר ופנת.

הניך

מה־פנים הדברים האלה! בן־אדם יחטא, יפשע, פעם בפה ופעם במעשה־ידיו. איש פשוט הייתי... פשוט בתכלית. ופתאם, בין־רגע, נפקחו עיני. מראה על שערותיו הלבנות - ה־ואה אתה? זה נעשה בין־לילה...

חנה'לי מביאת מים

אוכל לשאב לך מים חיים מן הבאר.

העני

טובים גם המים האלה, בת יפה.

הניך

התבין, יהודי? כאשר תתפרץ סופה – אין תחבולה כנגדה, אין עצה. הכל חוזר לתהו ובהו. ארבע הרוחות מתערבבות יחד: מזרח נהפך למערב ומערב למזרח.

העני

אַח־אָח־אָח – מִנחה. נוטל את ידיו.

העני

שׂרפות, בּונתך... כך?

הניך

אמרתי לשאל... אם שם, במקום לינתך, לא קרה... רוח חזקת, חפצתי לשאל, בודאי פָרץ גם שם!...

העני

הא, הא, זאת היתה כּונתך... הסופה. כן, כן... סער נורא התחולל גם שם בלילה ההוא, הרבה גגות החריב, את תבן הגגות נשא אתו ויפזרהו מחוץ לכפר...

דממה.

הניך מראה כלפי הטחנה

הנהו „בעל־התפרנס" שלי. כמעט שנהפך לגל־אפר, לולא רִחם עלינו אלהים בחסדו.

חנה'לי

אבא בעצמו עצר בעד כנפי הטחנה וַיוכל להן.

דממה.

העני

האמצא בבית מעט מים לנטילת־ידים? עוד לא התפללתי תפלת המנחה.

הניך

מהרי, בתי, והביאי מעט מים לאורח.

חנה'לי ממהרת הביתה.

הניך

מדרך רחוקה?

העני

אך מעט מאד עשיתי היום בדרך. כשמונה פרסאות מזה לנתי אמש.

הניך

שמונה פרסאות ולא יותר?

העני יושב

אח! הרגלים אינן נשמעות עוד, מסרבות. בימי־עלומי הייתי פוסע פסיעות אחרות: את סוסים אבירים הייתי מתחרד?.

הניך נאנח חרש

היא הַצָּרָה... הַזִּקְנָה עושה את שלה – ויש שהיא קופצת עליך בין־לילה..

העני מתבונן אל הנה'לי

בת, מן־הסתם?

הניך

בת יחידה.

העני

מְהוּם...

דממה.

הניך

האִם שם במקומותיכם... רצוני לאמר במקום לינתך, לא נשמע שם מאומה?...

חנה׳לי

איך־זה יכולת להשאר יחידי בטחנה, בשעה שהתחולל הסער הנורא?

לא רצה אביך לחזור על הפתחים... לבקש נדבות... מתבונן אל הרקיע ומדבר חרש, כמו אל נפשו קשת נטויה בשמים והסער על־פני האדמה...

דממה.

חנה׳לי

מדוע לא היתה פיה בעת הלויה? מדוע לא באה ללוותו, אבא?

הניך מוריד את ראשו, שותק. חנה׳לי שמה עינה בו. על־פני הדרך מתגלה עני עובר־ארח, תרמיל כבד על שכמו ומקלו בידו, מתקרב אל הבית. הניך וחנה׳לי אינם מרגישים בו.

העני נגש אליהם

ערב טוב!

הניך וחנה׳לי מתעוררים כנבהלים. חנה׳לי יושבת לבדה ליד הניך.

הניך מתעודד

שלום עליכם! מאין יהודי?

העני

עליכם שלום! הלילה בא ועצר אותי בדרכי... ואמר: אנפש־נא. מסיר את התרמיל מעל שכמו.

מערכה שלישית

לפנות־ערב. מצד ימין נראה בית גניך. הגג מכֻסה תבן. לפני הבית נטיעות אחדות. באֵר. בבימה לפנַי — טחנת־הרוח בגויה על גבעה. לא רחוק מן הטחנה — דרך.

הניך יושב על אבן לפני ביתו. על ברכיו יושבת חנה׳לי

אלו אפשר היה לבוא היערה בעגלה, לאסוף שם הענפים היבשים... בוַדאי עשה הסער שַמות בעצי היער. מביט ברקיע ואותות השמים נִבאים לסערה.

דממה.

חנה׳לי

הנה הלילה קרב ובא, ואמא איננה עוד.

הניך

הרים עוקרת אמך...

חנה׳לי

בכל־לילה, בטרם נלך לישון, תקשר, אבא, את כנפי הטחנה בשלשלאות – כך, אבא?

הניך

לו רק ידעתי, כי אועיל בכך.

דממה.

הטחנה עד־היסוד... אל הרב נמהר! העירה... כֻּלנו נמהר, כֻּלנו!... נשאר עומד על מקומו נפעם.

פֶסיל קרבה אל הֶניך ומביטה אל פניו בפחד.

חנה'לי מתבוננת בו משתוממת

אבא! שערות ראשך... זקנך... הלבינו...

לעשות... חושב רגע. הַגדנה, הזאת היתה פִּיה האשה אשר ישבה הערב בביתנו?... האמנם פִּיה היתה?

דממת־מות.

הניך

חנה'לי, מה לך? למה את יושבת כאלמת? הרימי קולך... הגידי לי... לבי נתר ממקומו מפחד... הגידי...

פסיל

אל־נא תשאל... הַחרישה... נרימה לאֵל את קולנו – נתפלל יחד... מְצָא את ספר התהלים של אביך וקרא בו, קְרָא, הֶניך, אין אנו לבדנו כעת בבית...

הניך מביט בחלון

חשך, אפֵלה, אפֵלה אִימה! פתאם, כאלו נזכר באיזה דבר, בקול רם סַפֵּרנה לי את הנעשה! מתבונן אל חנה'לי. הלא את פניה לא אכיר עוד!

פסיל

נורא מסביב, הֶניך... רע ומר... חטאנו... כָּבֵד עֲוננו מנשא.

חנה'לי

הוא לא מחל... לא מחל.

דממה.

הניך

והוא יתבע את שלו בחָזקה... את שלו תובע הוא... תופס את ראשו בשתי ידיו. רע ואָים!... את הטחנה בחר לו לִמשכן... נגד חלונותי הכין לו מַארָבו... בטחנה הֶחל! הוא חפץ להכות את

הניך בא הביתה, נבהל ונפעם. נושם בכבדות, כזה ששב ממלחמת כבדה

עתה סַפֵּרְנה לי, מה נהיָה שם? מה קרה? מה נשמע?

פסיל

בלא־כח נשארת... אוי לי, שְׁבָה ונוחה מעט.

הניך

לא, אַל תְּדַמינה, כי זה היה בשל הרוח... לא רוח צָר על ביתנו... את כתלי הטחנה אמר להרוס, אצבעות הגלגלים נפצו כשבבים, מתחלה האחת, ואחר־כך השנית. לא הפיח הרוח, אך כזאבים רעבים יְלֵל. הוא יְבֵב, הוא הָגה כעין מלים לא־ברורות. סתמתי את פִּרצי הקירות, אך הוא פִּתְחם עוד פעם... זאת לי הפעם הראשונה... הסבותי את כנפי הטחנה מעֵבר הרוח, אך הוא הגיח מכל עֵבר ופִנה, מאחורי הטחנה הגיח ויאחז בכנפים.

פסיל מביטה בפני הָניך. מוחה את הַזֵעה מעל מצחו

זֵעה קרה בסתה את מצחך, אויה לי.

הניך

אבל הַגדנה לי, איפה הייתן ומאין באתן?

פסיל

ומתי הלכה פִּיה מזה?

הניך

אך התחולל הסער והיא מִהרה ללכת מזה, היא קפצה ממקומה ותנס. מתעמק במחשבותיו. בני הבית מתבוננים אליו. פתאם כמתעורר לבי נִבא לי, נִבא לי דברים... אם הלב נִבא – אז עלינו לדעת מה

חנה׳לי

אם לא אלך אחריו ברצוני הטוב, אז יסחבני מן הבית בחזקה, יתפשני בשערות ראשי ויסחבני מן הבית... „אחרַי לכי"... „בּאֹין!" — ירעים עלי...

פסיל רצה נואשה אנה ואנה. מביטה בחלון

לאט... לאט... היושב בשמים מרַחם... הוא עוצר בעד הרוח... הכנפים נעצרות. אודך, אלהים... בלא־כח יִשָׁאר. יהי שֵׁם אלהים מבֹרָך... מביטה בחלון.

חנה׳לי

הגידי לי, אמי: מדוע לא הִניחו לי לבוא הביתה? גרשוני, חפצתי לבקש מעמו, להתחנן לפניו... בקשתי לראותו... מדוע תחרישי? את יודעת את הכל...

פסיל בחלון

הוא עצר את הכנפים... בשלשלאות הוא קושר את כנפי הטחנה... אודך, אלהִים... מהֻלל הוא שמך...

חנה׳לי

חפצתי לקרא בקול: „דוד׳ל! לך אני, הנני, דוד׳ל". והם מן הבית גרשוני... הגידי, אמא, למה עמדו נרות דולקים על הרצפה?... ספרי לי... את הכל ספרי לי...

פסיל סרה מן החלון. נראה, שלא שמעה כלל את דברי חנה׳לי

מדוע את רועדת כבה מקֹר? אלהים כבר רִחם אותנו... עלַי, בתי, גַלי את הכל, רק עלי, על אמך.

חנה׳לי

הרוח מְדַבֵּר.. הוא מְדַבֵּר. בדרך שמעתי: „חנה׳לי״... „חנה׳לי״... האזיני־נא...

פסיל

רק את אמך, את אמך לבדה ייַסר האֵל... רק את אמך.

הניך מתפרץ הביתה

כֻּלכם... פה הנכם! מַהרו עזרוני... אסון נורא מתחולל על ראשנו... לרסיסים יפנו... לא ישאר...

פסיל פורצת בבכי

הכל אבד, הֶניך... הכל אבֹד...

הניך

שערות ראשי תסמרנה... מַהרנה אתי החוצה! יחד נלכה... ממהר לצאת.

פסיל סופקת כף

חושי, ילדתי, נמַהר אל אבא. רוחות רעות... סער מתחולל... בְּכֻלכם על ראשי חַלְּתֶם!

חנה׳לי

אנכי לא אצא את הבית... אל תשאירי אותי יחידה, אמא.

פסיל

אינו יודע עוד מאומה... איך־זה אבַשר אותו בשורה נוראה כזאת?... איך־זה אבַשר?...

פסיל נושאת את השמלות לחדר השני

דמי ולשַׁדי... לבי מר... היושב בשמים, הַגידה: מה־זה היה פתאם סביבותי? מה היה לבתי? שְׁבה.

חנה'לי

קר לי מאד, אמא.

פסיל נושקת את חנה'לי

יתאחדו־נא מכאובי ויגונך, בתי, לתפלה אחת גדולה ויבואו לפני יושב בשמים. עוטפת אותה במטפחת.

חנה'לי יושבת אלמת על־יד השלחן ומביטה תועה מסביב בפחד.

פסיל

גם הסערה התחוללה על ראשי. מביטה בחלון. לילה אָים כזה... כנפי הטחנה... הרוח זורקן בלא כל־חמלה. בלא־כֹח יִשָּׁאר שם... איך־זה יוכל שם לְסַער? בֹּאִי, בתי, נלך ונעזור לאבא.

חנה'לי שותקת.

פסיל

אלהים לא יחשב זאת לנו לעָון, בתי...

חנה'לי בפחד ילדותי

הקשיבי לרוח... הוא בוכה, מתיַפח... הקשיבי ליִללת הרוח.

פסיל

יחד, בתי, כֻלנו יחד נלך שמה מחר עוד פעם ונבכה.

דממה.

מערכה שניה

מעין דגיך. בבית עורה אפלולית. על הכירה ניהבהבים קסמים. רגעים אחדים אין איש בבית. נשמע רק קול נפץ הקסמים הבוערים. על השלחן מנחים בגדי־החתנה. בחוץ, מאחרי החלון, מיבב הרוח הסוער בכח.

הניך בא הביתה. פניו מפיקים אי־מנוחה ופחד. הוא מוסיף קסמים אחדים על אש הכירה. האור מתרבה מעט. הרוח מילל ביתר עז. הוא נגש אל החלון ומביט אל תוך אפלת הלילה. לוחץ את מצחו בשתי ידיו ומדבר אל נפשו

לא, לא הייתי צריך לעשות כדבר הזה... לא הייתי רשאי... אולי זה לי האות?... עוד ינפץ את הטחנה לשבבים וישאנה לרגלי הגבעה... יללת הרוח מתגברת. הוא ממהר החוצה.

דממה.

פסיל וחנה'לי באות הביתה. פני חנה'לי שנו מפחד.

פסיל

אך זאת היא קללה... קללת־אלהים... האמנם כל־זה בגלל חטאי?

חנה'לי

הסירי את הבגדים מעל השלחן, הסתירים... מפחדת אני...

אוֹרָה וְשִׂמְחָה תְּהִי, לְכוּ אִתָּם, וַאֲנִי אֶשָּׁאֵר פֹּה בַּבַּיִת וְאֶחְכֶּה לְבוֹאֲכֶם... עַד שׁוּבְכֶם בְּלֵב שָׂמֵחַ...

חנה'לי מסתירה את פניה בצוארי אמה ובוכה

אוי, אמא, אמא, אני מפַחֶדֶת, כמה אני מפחדת...

חנה׳לי נופלת בזרועות אמה

אוי, אמי, לו ידעת, עד־כמה יפעם לבי... איך אגיד לו את כל־אלה?... הוא בעצמו ראה את כל אלה השמלות. אנכי ספרתי לו, איזו שמלה אלבש לחֻפה.

פִיה

בגדי־התִנה על השלחן — והם ממלאים את ביתם יגון!...

הניך

הילדה יָלדתי, זה דמי — לי הרשות!

פיה

דברי הרב שלנו קדושים — הוא צוה.

חנה׳לי

תנ־אי, אמי, הוא עוד ישוב לאיתנו... הוא ישוב לאיתנו... עוד אהבהו כמו שאהבת אותו גם־את...

פסיל

אנכי כנפשי אהבתיהו, אישון־עיני היה... אך את, בתי יחידתי, חיי והודי, באִי עמדי, צפורי, שנינו נלך. בדמעות נתחנן לפניו, כי ימחול לנו... למען יראה את גדל אסוננו — וימחול את „תקיעת הכף". התלכי, בתי?...

הניך

גם אביך מסכים לזה. היא תלך.

פיה

כֻלנו מסכימים!... כֻלנו מסכימים! הַדליקו עוד נרות בבית...

פִּיה

„חנה׳לי״ – כך הוא שמֵך בפי כל העיר... כֻּלם יתפללו אל אלהים, יבקשו רחמים עליך... אלהים לא ייַסרך.

הניך נושק את חנה׳לי, מדבר רכות

שמעי בקול אביך. הלא אביך המדבר אליך... אביך יודע הכל. אני בעצמי אלך עמך, אנכי אדבר... הוא ימחול... אנכי אדבר זאת... רק זאת אִמרי: „את אבי ואת אמי אני אוהבת ובקולם אשמעה״.

חנה׳לי בקול־בוכים

כחפצכם עֲשׂו עמי ואני אשמע, אני שומעת.

פיה

לוּ חַי אבי הצדיק, כי־אז לא הייתי הולכת גם אל הרב.

הניך

לא. למרא דאתרא צריך היה ללכת, בעצתו לשאל... חנה׳לי, עוד היום תלכי עמי...

פיה

היום, עוד היום... כֻּלים נשברה... אני מוכנה... בני שיחיה מסבים.

דממה.

פסיל מביאה מהחדר השני צרור בגדים חדשים

הכל כבר מוכן היה... אוי לה לאמא... אומרתי, אלביש את בתי משי וקטיפה, לחֻפה אוליך את ילדתי. מניחה את הבגדים על השלחן. אוי לי, אוי לי, אֵם אמללה, הלא ככה קִויתי גם בְאָרסי את רחל׳י לאיש. וגם אז עלזה נפשי.

פיה

כל בני העיר שופכים דמעות ומבקשים רחמים עליך.

הניך

איש פשוט אנכי. את מצות הרב אני שומר. אם הוא בפיו אמר כזאת – אז אני נכון למלא.

פיה

מפיו הטהור שמעתי.

פסיל מתוך דמעה

לבי מתפוצץ מפחד וכאב. מגפפת את חנה'לי שמעי היטב, בתי שמעי ואנכי אלמדך. תאמרי לו...

פיה

הטוב והישר... הטוב והישר...

הנה'לי

הוי, אמי, אמי, איך אפתח את פי... והוא ככה אהב אותי... אינך יודעת, אמי, כמה הרבה בכי בהיותי בביתו בימי החג.

פיה

אסור לשמוע מפי בת־ישראל דברים כאלה...

חנה'לי מוחה דמעה.

הניך

רק תיפה את גורמת לאביך.

הניך

אני מתבונן לרות מאיזה עֵבר יפות.

פִּיה

אם בן אפוא שמעוני. אני מרַבנו שיחיה באה, ספרתי לו דברים כהויָתם: הָניך הטוחן אֵרס את בתו לדָוד, בנו של גבריאל, והחתן נפל למשכב. יותר מִשְׁנָה נמשכת מחלתו. חנה׳לי, אמרתי, היא ילדה צעירה, יחידה להורֶיה. מבקשים לראות בשמחת בתם היחידה... זה יותר מִשָׁנָה — עד־מתי יִמָשך אסונם?... „רבי, — אמרתי, — עליך מוטל החוב להתיר את הקשר״.

פָּסִיל מוחה דמעה.

הניך

ומה ענה רבנו שיחיה?

פיה

„הכלה בעצמה — אמר — הכלה בעצמה צריכה ללכת אליו ולבקש, שימחול לה״.

דממה.

חנה׳לי

אני מפַחֶדת... אני איני רוצה.

פסיל

התלכי אליו, בתי?

חנה׳לי שותקת.

הניך

הלא אִמאִ שואלת אותך?

הנני, מוחן. רק אחת אני יודע... אני רואה, כי אֵל בשמים שולח כפי פעם בפעם את הסער מרוח אחרת... אני? לי הרצון?

פסיל

לב אֵם פצוע ומלא קרעים. ומה יכולתי לעשות?

פֵּיה

עתה כבר ברור, הכל ברור כחֶמה.

פסיל

עוד לא ברור. להסתכן אי־אפשר...

חנה׳לי

עוד ימות חלילה... איני רוצה, כי בגללי ימות...

דממה.

כל בני הבית מביטים אליה משתאים.

פיה

פתַיה את! איש בחטאו ימות. כן כתוב בספרים הקדושים... בת יחידה את... גם אלהים לא יחשב זאת לעָון.

פסיל

ואני מה אֹמַר ומה אדבר? אֵם שכולה אנכי; אם יפול, חלילה, משַׂערת ראשה ארצה — או חַיַי במה נחשבים?

הניך מביט בחלון.

חנה׳לי

איש בא אלינו!

פסיל

הוי!... חלילה לנו להרהר אחרי מדותיו, ברוך הוא...

הניך

מִיָּמַי לא הטחתי דברים כלפי שמים.

פַיה מגפפת את חנה׳לי

חנה׳לי, בתי, מדוע פניך כה חִורים? לא ישנת הלילה?

חנה׳לי מתביישת

פסיל

יַלדתי אינה מַרבה לישון. עם צאת השמש היא עֵרה.

פַיה

כך הוא, חנה׳לי? יושבת על הכסא ומושכת אליה את חנה׳לי. רוצה את להיות בתי?

חנה׳לי מסתירה את פניה.

פַיה

אני האמת תמיד על לשוני. אחרי אשר אֵרסתם אותה לאיש אחר, הייתי שרויה בכעס זמן רב. עוד בהיותה ילדה קטנה כבר נתתי עין בה. — זאת היא בת־זוגו של בני, אמרתי תמיד. לב אם יודע את זִווגו של ילדה... ועתה, עיניכם הרואות מה גֵּרם לכם השדוך שלכם...

הניך

האמנם יש לי הרצון? הבחירה? אם רצון אלהים לְיַסר, אז הוא מוצא מקום לגבות את חובו. אסור להטיח דברים. איש פשוט

פסיל

הרבה דמעות שפכה אמך, עיניה נמקו בבכי – ככה היה עליך לדבר אליו. את היפה בבניה הורידה קבר ורק אפרוח אחד נשאר לה בחיים על הארץ. הנח לה לאם, יאר לה כוכבה האחר.

חנה׳לי

ואיך אוכל, אמא, לדבר אליו דברים כאלה? ויהי מה – ואני לא אוכל, לא אוכל... חושבת רגע. הלא צויתני, אמא, כי אהבהו, ואני – כנפשי היה יקר לי – וכל־כך אהבתיו! זכרי, אמא, פניו מה יפו במשתה האֵרוסין, הלא את בפיך דברת זאת. נושקת את אמה.

דממה.

פִּיה באה בדממת

ערב טוב!

פסיל

ברוכה תהיי! לבדך באת?

הניך

יחידית בַלַילה?

פִּיה

בשעה שעבודתי דורשת – הולכת אני בין ביום בין בלילה... מה שלומך, חנה׳לי? חנה׳לי עוד ילדה קטנה, נשואה עדין על־זרועות אמה. מתבוננת מסביב. ביתכם מלא אורה. ככה יאר מזלכם. רבונו של עולם!

הניך

את הבית סידנו, הכל כבר מוכן היה.

חנה׳לי נגשת אל אמה ומחבקת אותה

ואני יָרְאָה כל־כך, אמא!

פסיל

הוא רוצה דוקא להִשאר עמה יחידי... מה דבר אליך, בתי?

הֶניך

ואנכי לא הייתי מֻרשה להִשאר שם.

פסיל

ואיך יכולת לעשות כזאת?

חנה׳לי

בראותו אותי, החל לבכות בלחש. בָּכה מבלי הוצא אף מלה אחת. בכה והתיַפח... גם אני בכיתי בדממה.

הניך

וזכות־אבות גם־כן אל תהי קלה בעיניך. אבי, נשמתו עֵדן, מעולם לא עזבני.

דממת.

חנה׳לי

ובעיניו היה המון רחמים. הבית כי מבלי הוצא את הגה מפיו... שנֵינו בכינו.

הניך

דברים ברורים היה עליך לדבר אליו: אמא ואבא שופכים דמעות, היה עליך להגיד לו. ביתנו קדר. אבי ואמי חפצים לראות בשמחת ילדם.

מערכה ראשונה

במעונו ל ֶיק. דירה מסיָדה. כלי־בית פשוטים לבנים. בקיר הימני שני חלונות. בקיר השמאלי, אצל התנור, דלת לחדר שני. ערב. במנורת־שבת התלויה דולקים שלשה נרות.

חָ נ י ך יושב על־יד השלחן, ראשו מורד. שקוע במחשבותיו.

פֶ ס י ל עומדת באמצע הבית. מביטה על חָניך כמחכה לתשובה.

ח נ ה׳ ל י יושבת על הדרגש אצל החלון. את פניה הסתירה בזרועה.

הניך קם פתאם ממקומו. מדבר בבטחה

החלטתי וכן יהי... עד־מתי עלי לחכות? ומה פשעי כי אחכה? אצפה ואסבול...

פסיל

תשמענה אזניך מה שפיך מדבר. שוכח אתה, הֶניך, את יסורי, כי עוד בת היתה לנו ורח״ל שמה וכי אֵרַסנו אותה...

הניך

חדלי... חדלי רגע... דממה. אני אב הנני. ואת, תהלה לאל, עוד אֵם הנך. יש להם הרשות לַהורים לקבל נחת מבתם... – כן צוה שמו יתברך.

חסי

אמך שומרת על־יד ראשך.

דוד'ל

ל־לא...

חסי אומרת לקרוע את בשרה מכאב... מורטת את שערותיה. מבטת בכל־פעם אל הדלת, אולי יבוא איש. מורטת את לחייה מצער... בילֵלת

אויה, בני, בני!... מניעה את ידו וקוראה בקול יותר גדול אוידה, בני בני!...

בזה אחר־זה נכנסים אנשים ופניהם חִורים. נשארים עומדים בכבד־ראש סביב המטה.

חסי מעוררת את דוד'ל

אויה, בני, בני!...

אחד האנשים תופש אותה בשתי ידיה, והשני עושה לה אות, כי תחריש.

נכונה לעשות בשבילך... ואם גזרה היא מן השמים – היא תקרענה... בני, בני! הביטה ישר בפני... הביטה ישר אל אמך.

דממה.

דוד'ל במזור־נפש

אנכי כבר מתי... חנה'לי בוכה... היא רצה בכח אלי ואין מניחים... דוד'ל מת... חנה'לי, לא אֵרשה... כעבור רגע למה תבכי, אמי?

חסי מתפרצת בבכי

אויה לי! חיי, חיי... את ילדי מי חומס?...

דוד'ל

את יודעת הכל... ספרי, ספרי... גם אני יודע את הכל... סורקים את שערותיה הארֻכות... שמים את ההינומה על ראשה... אינני מותל!... לא... לעולם לא!...

דממה.

חסי מרגישה איזה דבר פתאמי בפני דוד. מביטה אליו בעינים פתוחות לרוָחה מפחד. מתחלחלת. מתבוננת מסביב, אולי בא איש. ממהרת לצאת דרך הפתח הימני. שָבה, כשפניה חִורים כסיד. מתיצבת למראשותיו של דוד'ל. פניה מביעים צער גדול. מתקרבת בלאט אל המִטת, מַטה את ראשה ומביטה ישר בפני בנה...

דוד'ל בהול

אמי, אַיֵךְ?

חסי

אמך שומרת על־יד מטתך.

דוד'ל גבהל

אִמ־מא, אַיך?

באה לביתנו? מי אוסר עליה לבוא? שלחי, אמא, אל הֶניך הטוחן... אני חפץ לשאל את פיה... אני בעצמי... היא נארסת היום... אמא, למה תחשי? את יודעת את הכל... הגידי, את יודעת...

חסי

שלחתי לבקש, כי יתאספו בבית־הכנסת לקרא תהלים... רפואה קרובה לבוא... חשך סַבֵּני... אפֵלה מסביב...

דוד'ל

שם כל אנשי העיר... את חנה'לי לוקחים מעלי...

חסי

נפשי כֹּפר נפשך... מי־זה חפץ להרע... מי־זה חפץ להקדיר את עולמי?

דממה עת רבה.

דוד'ל נבהל, עוד מעט ונפל מעל המטה

אִם־מא!

חסי

מי־זה מפחיד את בני?...

דוד'ל

אותי אסרו אל משכבי... אין מניחים לרדת... ואותה מוליכים לחפה...

חסי

מי־זה קורע את לבבי? מתבוננת בפני דוד'ל. מה אתה רואה, בני? הנך מביט נבהל... ראֵה, הנה אמך על־יד מטתך... את הכל היא

חַסְי נושקת אותו

עָלִי, אֵלִי, שְפוֹך את חמתך... מה אתה רואה, חַיָתִי וילדי?

דוד'ל מתיַפח בבכי עצור

סלחי, אמא, אל הֶניך הטוחן... חנה'לי נארסת היום לאיש אחר... היא בוכה... על־כרחה היא נארסת...

חַסְי

הֵרָגַע, ילדי, אך חלום הוא, בני.

דוד'ל

את פי לא שאלו... חנה'לי! אותי לא... „מזל טוב!" קוראים. בבית הֶניך אוֹרָה... במנורת־השבת דולקים נרות... בכל הַקָנִים נרות דולקים...

חַסְי

עוד תשוב לאיתנך... חנה'לי שלך תהיה. את שניכם יכניסו לחֻפה. אתה תשוב לאיתנך...

דוד'ל מדבר כאלו מתוך חֹם

זוכרת את?... את הבטחתך נתת לי... יונתי החביבה תהיי.. ביער, ביום השבת... איש לא יָדע... זוכרת את? הבטחת. חַסְי.. כשאמות...

חַסְי

עוד תשוב לאיתנך, אפרוחי...

דוד'ל מדבר בבהירות

הגידי־נא, אמא, מדוע־זה עבר כבר זמן רב בזה ותנה'לי לא

פרולוג

חדר גדול. מימין ומשמאל פתחים וחלונות. אצל הקיר הימני מִטה ועליה שוכב דודל. לילה. עששית־שמן בוערת על הקיר. אור־העששית הולך וכָבֶה מחֹסר שמן.

חַסי יושבת על־יד המטה ומתבוננת אל פני החולה. פניה מפיקים פחד ואי־מנוחה. קמה וכאלו נמלכת בלִבה, אם להשאיר את החולה יחידי. בזהירות היא מורידה את העששית ויוצאת את החדר. דממה.

דוד׳ל מתחיל גונח. פתאם בפחד

חנה׳לי! לא תעשי כזאת... חכי עד אשר אמות... לכו ואמרו, כאשר אמות...

דממה.

חַסי שבה עם העששית הבוערת, מחזירתה למקומה

ילדי, הנך עֵר? רשעים סַבּוּני. לא יכלו לראות באשר האֵם. כמי היה תמיד על לשונם... שוב נרדמת... מַאזנת.

דוד׳ל מתעורר בבהלה.

חסי

מה נבהלת כה?

דוד׳ל

כשאני סוגר את עיני... כשאני רוצה להתנמנם...

הנפשות:

הֶניך, טוחן

פֶּסיל, אשתו

חַנָּה'לי, בתם

חַסי

דָוִד'ל, בנה

פֵיָה

עָני ראשון

עָני שני.

תְּקִיעַת־כַּף

דְרָמָה בחמש תמונות עם פרולוג

ינֶר י. בָרשַׁדסקי

אלקנה

תה־תה־חה – מה לך, הירש בֶּר, שֶׁפּה נבהלת?

הירש בר

הלא יחד גדלנו בין אלה השדות, למה אתם יורדים לחיינו? אני אקחנה כמו־שהיא, ומה לכם עוד?

אלקנה

הי־ש בֶּר! הֵא לך גם נדוניה! אֲרחמך, הירש בֶּר, חשבתי, אולי... רואה אני, שְׁלַשְׁוֹא... אתה תאהב את בתי, תשגיח עליה וייטב לכם. מה לי עוד? נו, חֲדַל! בכיה זו למה... קשה להאמין – הירש בֶּר עומד ובוכה ועיניו זולגות דמעות, גם אני לבי... עָלם מוחים דמעות מעיניהם. תְקַע כף, דוד נח!

הם נופלים זה על צוארי זה ובוכים. הנשים מתיַפחות.

צינה ואברהם יעקב יוצאים מן הבית משתוממים ומתחילים למחות דמעה אף הם.

רחל מחבקת את צינה

בתי חמדתי, מזל טוב לך, הרי נארסת היום!

צינה וססירה מחבקות ומנשקות זו את זו זמן רב.

אלקנה נגש אל לוי יצחק ואוחז בידו

מזל טוב! בת־ישראל כשֵׁרה אתה נושא, אף־על־פי שגדלה בין הגוים, בשדה.

גיטל

הרי רואים בחוש, שאפילו בכפר אין השם יתברך עוזב אותנו... נופלת על צוארי רחל.

המסך

ooooo

רחל

לָמָה אתה מתרגש כל־כך, בני?

הירש בר

בבר הביאוני לידֵי־כעס, אב ואֵם שבאלה. עמי יחד גרלת סטירה פה בכפר הזה, בין השדות האלה גדלנו יחד — ושלי היא. הגידי, סטירה, הגידי!

אלקנה

מה תעני לזה, גיטל? הרי לא יָדע, איך לפתוח פֶה — והנה פתאם נעשה בעל־לְשון, שטעי־נא, איך הוא מַרצה את טענותיו, הה־חה־חה...

הירש בר

אין אני יודע, אם מיטיב אני לדבר או לא. שאלתי את הרבי, אמרתי לו, שאין אני חפץ לעשות שום דבר נגד רצונם של ההורים. הרבי יעץ לי לדבר עמכם רכות. חפצתי לעשות כך הלילה. למה הבאתם אותה לכאן ועיניה זולגות דמעות? למה אתם ממררים את חייה חנם?

רחל

חַי נפשי, הצדק אתו.

הירש בר חנוק־דמעות

אל תמררו את חייה! אין אני יכול לראות אותה בוכיה!

סטירה מתיַפחת.

גיטל

פתַיה, מה לך כי תילילי! הוא דורש והיא...

דוד נח

בבַקשה ממך, אלקנה, אל תריב עמי היום.

אלקנה

איה הוא בנך? רוצה אני, שסטירה תגיד לו בפָני, שאינה חפֵצה בו.

סטירה מתוך דמעות

מה אתם חפצים ממני? מה חטאי ומה פשעי?

הירש בר בא מן הבית.

גיטל

הנהו, התבּשים!

רחל

גיטל, אל־נא תשביתי את שמחתי.

גיטל

אֶצלה שִׂמחה, ואני — אוי ואבוי לי!

הירש בּר

סטירה, טוב שבאת לכאן. גשי הֵנה, הגידי להם את כל האמת!

אלקנה

אין לה מה להגיד.

הירש בּר

הגידי בפני כל עם ועֵדה, סטירה, את האמת! אין אני מתיָרא, הגידי!

לוי יצחק

רצוני לאמר, את פי האֵם... אם היא מסכימה.

דוד נח

את האֵם? כן, לשאל את פי האֵם – חה־חה־חה – רחל! רחל! באִי־נא... רחל! הוא ממהר ורץ אל הדלת.

רחל יוצאת מן הבית מתרגשת

ומה, הלא יש לנו אֵל בשמים, יתברך שמו.

דוד נח

הִנה האֵם. חפץ הוא לדעת, אם מסכימה את.

רחל

אבי שבשמים! וכי מה יש לי עוד לבקש ממך בשביל בתי שתחיה? מוחה דמעותיה.

דוד נח

וַדאי שאינך מבינה דבר.

רחל

הרי אֵם אני! לבי, לב אֵם, נִבּא לי... בסתר־נפשי הרגשתי. היא מחבקת את לוי יצחק ונושקתו על מצחו אני אהיה לך לאֵם... וכי יש לי לבקש עוד מאת אבינו שבשמים? איך זה אבַשר לה? אפשר שלא...

אלקנה, גיטל וסטירה באים.

אלקנה

איה הוא בנך, דוד נח?

דוד נח

מה יש להרבות בדברים, הרי כך אמרתי, אם לא יתן אלקנה את חלקו, אז יעזור לי השם יתברך ואני אשלם.

לוי יצחק

רצוני לאמר, הזקן, אפשר שתתישב בדבר... אולי...

דוד נח

אין לי להתישב בדבר כל־עקר.

לוי יצחק

רצוני לאמר... המ... אם רוצה אתה בי... אפשר שתתחתן בי... את בתך... רצוני לאמר...

דוד נח קצת נבוך

הא מה?

לוי יצחק

יתום אני. אלו היו לי הורים, הייתי מבקש מהם, שילכו וידברו עמך.

דוד נח

את צינה? המ... צינה אמרת?

לוי יצחק

כך, כך. אבל הרי עליך להסכים תחלה לזה.

דוד נח

מסכים, מסכים... גם היא תסכים... אין צריך לשאל את פיה כלל, בת־ישראל כשרה היא, אין צריך לשאל אותה כלל.

לוי יצחק

יהודים שכמותך נוי הם לכל העיָרות.

דוד נח

הה־חה־חה, אדם יושב בכפר, מסֻגל הוא להיות בּור ועם־הארץ; אבל כשבא לידו לעשות עָול, היהודי שבו מתעורר, נזכר הוּא, מאַין בא ולאן הוא הולך. אף־על־פי שאין מַרבים בעיר לחלוק כבוד לכפריים. אבל מה בכך? אי־אפשר לו לכפרי להִדַמות אל העירוניים. יהודי עירוני הריהו יהודי. פעמים שזוכה לדבר עם הרב שיחיה, עונה אמן ואומר קְדשה בצבור. ואם חָלק לו השם יתברך כמתנת־ידו, אז יכול הוא לפזר לצדקה. האין זאת?

לוי יצחק

יהודי הגון אתה, ר' דוד נח, אין מה להתבַּיש בך.

דוד נח

אבי, עליו השלום, גם הוא היה בן־כפר; לא יָדע, איך להדריך את בניו. הוא לִמדם מעט „עברי" ולא יותר. בביתי מת והבאתיו לקבר־ישראל בעיר. אז חפצתי מאד להִשאר בעיר אף־אני! אבל מה לעשות בשעה שגזֵרה מלפניו, שאֶחיה בין הגוים ובין ישראל אֶקָבר. מה יעשה בן־אדם ומה יפעל? אפסה תקוה מבני הבכור וכבר סלקתי את ידי ממנו. אבל הצעיר, הרי בעל־מות הוא. חשבתי, אלו בא אלקנה והשתתף עמי... נו, שומע אני, שבניו שובבים ואינם מצַיתים לך. ובכל־זאת מבקש אני ממך, שלא תעזוב אותנו. יהי מה־שיהיה!

לוי יצחק

אין אני חפץ לעזוב אותך, ר' דוד נח. רצוני לאמר, כי... אולי תִמָלך בדעתך, אפשר...

לוי יצחק

חדוש גדול. חידה. איני מבין זה כל־עִקר.

הירש בר

בבַקָשה ממך, סלח לי, רבין

דוד נח בא מן הבית, מרגיש בצינה שעומדת ומטה אזן להקשיב לדבריהם. היא מתבַישת ונעלמת מאחורי הדלת.

הירש בר, כאלו היה בדעתו לאמר עוד איזה דבר, אלא שאביו הפסיקו, מנענע בידו ושב הביתה.

דוד נח

מִיָמַי לא ראיתי עקשן באלקנה, יהודי ועקשן! הרבה פעמים נפלה מחלֹקת בינינו, הנשים מתקוטטות תמיד. אלמלא יום־הכפורים, אפשר שלא היינו מדברים זה עם זה כלל. וכי אי־אפשר לחיות בשלום? אהבה, מה להם ליהודים שיתקוטטו? מה דעתך בזה, רבי?

לוי יצחק

העולם עומד על השלום ועל האחדות.

דוד נח

גם מפי הרב, שיחיה, שמעתי זאת, כשהייתי בעיר. בתוך דרשתו אמר כך. יודע אני, מה אנו ומה חיינו; תודה לאל, שאין צריך להזכיר לי, מה נחשב הוא בן־אדם. אשתי, שתחיה, פעמים שהיא עוברת את הגדר קצת, אבל אני עוצר בה. יושב־לו יהודי בכפר ככבשה בין הזאבים ולומד את דרכי הגוים. וכי כמה חסר, שנהיה כמוהם, והשם ישמרנו? הם רַבים זה עם זה ואף יהודים, להבדיל, נִצים. מפי הַשֵכל אני יודע זאת.

הירש בר

הרי בת לו וסטירה שְׁמָהּ; בוַדאי שיודע אתה אותה.

לוי יצחק

כלומר?

הירש בר

כלום אינך מבין, רבי? וכי מה הוא חפץ פה? למה הוא בא תמיד לכאן דוקא בשעה שאין איש בבית? וַדאי שלזה הוא מתכַּון.

לוי יצחק

לא, מסתמא אין הוא מתכַּון לזה.

הירש בר

אמֹר לו, רבי, שאין אתה חפץ בבתו.

לוי יצחק

מדרש־פליאה.

הירש בר

אמרתי לאבא ולאמא, שאינך יודע מזה כלום.

לוי יצחק

פליאה.

צ י נ ה מופיעה בפתח ומקשיבה לדבריהם.

הירש בר

גם אני אמרתי, שאין לעשות דבר קֹדם שנשאל את פי ההורים. צריך שיסכימו לכך. אבל מה יכול אני לעשות?

הירש בר

רבי, מדבר אתה כמו צדיק תמים. אבל אני איני יכול לחכות זמן רב כל־כך. חפץ אני לבוא אל ביתם והם סגרו את הדלת בפני. יודע אני בשל־מה עשו כך, אבל אי־אפשר לי להגיד לך, רבי, מ־טב שלא תדע מזה.

לוי יצחק

וכי מה יש לי לדעת?

הירש בר

יודע אני, רבי, שאתה אינך יודע מזה כלום, ולפיכך אני מדבר. גם היא אינה יודעת מזה כלום. רק הם ממררים את חיי. בבקשה, הכנס את ראשך בזה.

לוי יצחק

אי־אפשר לי להבין כלל. מה יכול אני לעזור בזה?

הירש בר

איני חפץ, שאבי ישמע זאת. אלקנה, רצוני לאמר, הוא חפץ בך לחתן בשביל בתו.

לוי יצחק

במי?

הירש בר

אלקנה – בשביל בתו. נפשו חשקה בך.

לוי יצחק

הא כיצד?

הירש בר

אפשר שצדקת בזה. אפשר שלא היטבתי לדבר אליהם. אבל כלום יודע בן־אדם, מה הוא סח בשעה שבזאת? רבי, אפשר שתתערב אתה בדבר, שמא ישמע לדבריך. לאלקנה אני מכֻוָן. אוהב אני מאד את בתו, והוא רוח־שטות נכנסה בו.

לוי יצחק

מי אנכי שאדבר?

הירש בר

הוא מכבד אותך מאד. הרי יודע אתה אותה. יחד גדלנו. חפץ אני לקחת אותה כמו־שהיא. אבל מה לעשות עמם!

לוי יצחק

דַּבֵּר אליהם בעצמך. דַּבֵּר רכות.

הירש בר

אפשר שהייתי מוצא עוד דברים נוחים בשביל האב, אבל מה אעשה עם האם, היא אינה חפֵצה לשמוע כלום. זחה עליה דעתה ביותר.

לוי יצחק

בַּקש מאמך, שתדבר היא אליה.

הירש בר

קטטה נפלה ביניהן.

לוי יצחק

עליך יהיה לחכות עד ראש־השנה; יהודים מתפַּיסים בעשרת־ימי־תשובה.

הירש בר

הרי למדת הרבה תורה, אמר לי: מהו הדין, אם מצאתי בתולה, שנפשי חשקה בה ואני חפץ לקחתה לי לאשה, אבל רוח־שטות נכנסה בהוריה והם מסרבים?

לוי יצחק

מפני־מה הם מסרבים? מסתמא יש איזה טעם בדבר.

הירש בר

מסרבים וחסל! לֵך וטַפֵּל בהם.

לוי יצחק

עליך להשתדל, סתגות דעתם מזה.

הירש בר

דַבר אל העצים ואל האבנים! רוח־שטות נכנסה בהם ובלבלה את מוחם.

לוי יצחק

הרי אפשר לסַדר את הטענות ולדַבר בארח גְברין יהודאין. אם מסרבים הם, וַדאי שיש להם איזה טעם בדבר.

הירש בר

אין כאן לא שֵכל ולא חָכמה. אביה עקשן נורא ואִמָה בהמה בצורת אדם – ומה תועלנה הטענות ומה יוסיף השכל?

לוי יצחק

עליך לדבר עמם רכות, אפשר שיבינו.

אברהם יעקב

חי־חי־חי, היא קנאה בי, שאתה מלמדני. גם היא חפצה ללמוד.

לוי יצחק

שמע־מְנה, אתה לְמַדְתָּהּ.

אברהם יעקב

וכי זה אסור? היא בקשה ממני, שאלַמדה לקרא בסדור, אבל יָרֵאתי, שמא אסור.

לוי יצחק

ללַמד קריאה מֻתר אף לנשים. חובה על הנשים להתפלל.

אברהם יעקב

אמַהר ואבַשר לה. היא תשמח על זה.

לוי יצחק

חַכֵּה מעט, אל תמהר!

אברהם יעקב

הוי, היא תשמח מאד! ממהר ורץ הביתה.

הירש בר יוצא מן הבית

סלח לי, רבי, טוב שהנך פה. יש־לי לדבר אליך.

לוי יצחק

מה יש לך לשאל?

הירש בר

אם אין את חפצה לשמוע, יכולה את לאטום את אזניך. באי הביתה, צינה. הולך.

גיטל

איני מאמינה למשמע אזני. הַצָפה שכזאת! אֵמֵהר ואַסַפר לאלקנה. הולכת.

אברהם יעקב בא.

צינה

יפה עשית, אברהם יעקב, שבאת עכשו, בבליון־עינים חכיתי לך. הֵא לך נשיקה זו ואל תסַפר לְ„רַבי", שאתה לִמַדתני לכתוב את שמי ואת שמי

אברהם יעקב

הא מה?

צינה

בבַקשה ממך, אברהם יעקב'ל. הֵא לך עוד נשיקה אחת! הוא בא -- אל תסַפר לו מאומה. ממהרת הביתה.

לוי יצחק בא

איפה היית, אברהם יעקב?

אברהם יעקב

הלכתי לראות, אם לא שקע הסוס בבֹץ.

לוי יצחק

למה לִמדה אחותך לחתום את שמי?

הירש בר

למה את קוצפת עלי? מִיָּמַי לא סקלתי אבנים לתוך גנך.

גיטל

כבר סקלת יותר מדַי, צדיק תמים!

הירש בר

למה את מכניסה את ראשך בזה? כלום יש לך חתן יותר הגון בשביל סטירה? שמא עלי לשלם לך בַּעדה? או אפשר שעלי לנסוע לירידים לחַפש אחרי כלה בשעה שאנחנו אוהבים זה את זה? למה את מתערבת בענין זה?

גיטל

אכן, כבר הגיע הדבר לידֵי־כך?

צינה

כן, כן, הגיע.

גיטל

רבונו של עולם, למה הִשלחת בי צרה שבזאת!

הירש בר

אין אנו באים לשאל בעצתך, אם מסכימה את או לא. מוטב שתלכי ותַתרי באלקנה, שאם ירים את ידו על סטירה, אלַמדהו, כיצד מכבדים את האב.

גיטל

שְמעו, מה זה סח!

טוב. לאן נָס העקשן הזה?

צינה

מוטב שתשובי הביתה, גיטל, ותראי, שלא יִגע בסטירה; היא אינה אשֵמה כלל.

גיטל

אין אני יכולה לדבר בפני אמך. לוּלא זאת...

רחל

לכי־לך לשלום. אני לא שלחתי אחריך. חשבתי, שאוהבים אתם לנו. בא הביתה, דוד נח. איני הפצה לדבר עמה יותר.
נכנסים.

גיטל

שמעי־נא אלי, צינה! אמך חושבת, שאני דורשת רעתה. אין אני הלילה משונאיך. רצוני לאמר לך בלחש, כדי שלא תשמע אמך, שאני יודעת כל מה שאת מדברת עם סטירה.

צינה

מעוֹלם לא דברתי אליה דברים, שיהיה לי להתבַּיש בהם.

גיטל

הנה הירש בר. אני אדבר אליו דברים ברורים.

הירש בר בא

מפני־מה בועס אלקנה עלי? קראתי לו והוא לא ענה לי.

גיטל

וַדאי שיש טעם בדבר.

דוד נח

בבקשה מכם, חִדלו לריב. הרי מתחלה צריך לשאל את הילדים.

אלקנה

אין אני זקוק לשאל את פי בתי, היא תעשה כל מה שאצוה.

דוד נח

ובכן יהי כך.

רחל

שובי הביתה, בתי!

צינה

למה קראת לי?

גיטל

הגידי־נא לי, צינה, מה מדברת אתך סטירה תמיד?

צינה

היא מדברת – כלום יכולה אני לזכור כל מה שהיא מדברת?

אלקנה

שומעת את, אשתי, עד־היכן מגיעה פקחותם של בני־אדם? עכשו רואה אני, מי קלקל את בתי. אשוב הביתה ואורה לה את הדרך ללכת לכאן, את כל חלומותי הרעים אכלה בה! הולך.

דוד נח קורא אחריו

עָול גדול עושה אתה, אלקנה! חשבתי, שאתה אב יותר

דוד גת

רחל. בבקשה ממך, הסי, אל תריבי! הרי אפשר לדבר כבני־אדם. אין אני מבין דבר. הרי בהירש בר הוא מדבר — ומה ענין הנערה לכאן? מה לו ולצינה כל־עקר?

רחל

דברים ברורים הם מדברים, ומדוע לא תבין? אדרבה, אשאל את פיה. צינה, צינה! בואי הנה.

צינה באה קצת נבוכה.

אלקנה

אי, רחל, הניחי, אין לך להתערב דבר בדבר. שובי, צינה, אל הבית. לא יזיק לך, חלילה, אם פגעתי קצת בכבודך.

צינה

למה קראת לי, אמא?

רחל

בתי, איפה היית בשעה שבא אלקנה לכאן?

צינה

בבית.

רחל

אלו ספרו לי עליך כזאת, אלקנה, לא הייתי מאמינה לדברים

גיטל

אם כן, נסתחף שדי. לא היתה מאמינה...

רחל

לא ראיתי, שבני ירוץ אחריה כל־עִקר, אך תואנה את מחַפֶּשֶׂת על בני!

אלקנה

אני אדבר דברים ברורים...

גיטל

מה אתה מתבַיש? דַבר וידעו!

אלקנה

נפשי חשקה באותו בחור, רצוני לאמר: בְּרַבִּי, הוא וסמירה זִווּג מן השמים.

גיטל

ואתם חטפתם וסגרתם אותו בביתכם.

אלקנה

ובתוך מביאה אותו לידֵי תקלה.

דוד נח

הא כיצד?

אלקנה

מצאתיו כשהיה יושב בחוץ.

רחל

בחוץ? באיזה חוץ? יהי רצון, שכל חלומותי... מה לכם פה? למה באתם אלי לדבר רעה בבתי?!

רחל

מה את סחה, גיטל? בבקשה ממך!

גיטל

רצוני, שהירש בֶּר לא יהיה כרוך אחריה כל־כך.

דוד נח

כרוך אחריה? מה לך ולהירש בֶּר העלוב?

אלקנה

אין לי עליו כלום. הלא בנך הוא. אֶהֱב אותו כנפשך, ואני אין לי עמו דבר.

רחל

אין אני שָׂמה לב לאהבתכם כל־עִקר.

גיטל

אם כן, למה הוא כרוך אחרי סטירה ומבלבל את מוחה?

דוד נח

ומה, אלקנה, כלום אין לפי־כבודך להתחתן עמי?

אלקנה

אין לפי־כבודי, שבנך יהיה חתני.

דוד נח

לא היה לך לדבר אתי כלל על־אודות זה. אין זה שַׁיך לי כל־עִקר. אֱמֹר להירש בר, שלא יבוא לביתך, וחסל. מה אתה חפץ ממני?

רחל

זכי מַה קרה, חלילה?

גיטל

זכי מה קרה, חלילה...

אלקנה

חבל, שלא הייתי בבית! היא היתה מקבלת את חלקה.

רחל

בנות כבִתכם הלוַאי שתרבינה בישראל.

גיטל

ומה, היא מוצאת חן בעיניך? יודעת אני זאת.

רחל

בוַדאי. וכי מה היה חסר לי, אלמלי נתן לי יתברך שלש בנות כסטירה?

גיטל

השוֹמע אתהְ, אלקנה?

דוד נח

„בריה" נפלאה ממש. מה לי ולה? רק שנה אחת בינה ובין צינה וגדולה היא הרבה ממנה.

גיטל

אלקנה, מה אתה מתיָרא מהם? פְּתַח פיך וישמעו. עזבתי את הבית ובאתי לכאן. אי־אפשר להחמיץ את הדבר.

אלקנה

אפשר שיחשב עוד, שטפלתי עליך רעה.

דוד נח

למה לו לחשב כזאת?

אלקנה

אנה נעלם? בטלן. שיחה היתה לי עמו, ואפשר שלא הבין את דברי.

רחל באה

אכן אורח חשוב! מה שלומך? לא ראיתיך זה כשבוע. ומה שלום גיטל?

אלקנה

גונחת כררכה. עוד צַלעה כואבת.

רחל

עוד לא פסק הכאב? אפשר שצריך לשאל ברופא. עובדת היא יותר מכפי כֹחה.

גיטל באה.

רחל

מה שלומך, גיטל יקירתי? הנה זה־עכשו דברנו על־אודותיך. אִלו הזכרנו את אליהו הנביא...

גיטל

„וכי משום שהאלהים הוא היושב בשמים, עלי להִקבר חיים"? הבת מקצרת את ימי.

לוי יצחק מתחמק מאחורי הבית ונעלם.

דוד נח מציץ דרך החלון לתוך הבית.

האין איש בבית?

אלקנה

כמדמני, שהנערה בבית.

דוד נח

בא ונכנס לתוך הבית. למה תעמוד בחוץ?

אלקנה

חפץ אני ללכת.

דוד נח

להיכן הלכת ולמה באת?

אלקנה

שיחה היתה לי עם המלמד.

דוד נח

ומה, שוב אין הילדים שומעים בקולו?

אלקנה

ענין אחר לגמרי. כלום שמעת, דוד נח, יתום הוא בלי אב ואם. הגע בעצמך, כלום זקוקים לאב ואם?

דוד נח

העירוניים מי ידמה להם!

הפלונית שלי היא שפקחה את עיני. מה לי לשקר, חה־חה־חה... אלמלי אמרת לי, איפה גרים הוריך, הייתי רותם את סוסי ונוסע אליהם. שמא תאמר לי, איפה הם גרים?

לוי יצחק מתאנח

אבי ואמי בגן־עדן מנוחתם.

אלקנה

ברוך דיין־אמת!

לוי יצחק

בעלמא דקשוט הם זה זמן רב.

אלקנה

יתום בלי אב ואם לאו מלתא זוטרתא. אסור לעזוב אותך.

דוד נח

יומא טבא, אלקנה. מה אתה עושה פה בשעה שבזאת?

אלקנה

באתי בשביל ענין של מה־בכך. שיחה היתה לי עם המלמד.

דוד נח בא

מי מתחבץ פה חמאה? ודאי שאשתי בבית.

אלקנה

ואני חשבתי, שכבדו את ה„רבי" בחבוץ־חמאה.

דוד נח

חה־חה־חה. יודעת עוד אשתי, כיצד לכבד בן־תורה.

אותך כהלכה... ואפשר שהילדים היו מתיָראים מפניך יותר. ומה יש לעשות? הכל תלוי במזל.

לוי יצחק

כועס אתה, ר׳ אלקנה, ומדבר לשון־הרע. הרי יהודי כשר אתה. דוד נח אינו שונא לך, חלילה. הילדים חיים בשלום, ולמה תעשה כדבר הזה?

אלקנה

אפשר שצדַקת, אין זאת מדת יהודי. אבל מה יש לעשות? אש בוערת בלבי ממש, ודוקא משום שעם־הארץ אני, חשבתי, אפשר שיעזרני השם ואמצא חתן הגון בשביל בתי, שיפאר את ביתי. יש שבתות, ימים טובים, או בשעה שנוסעים לעיר לימים נוראים – מה שַיך? את כל הוני עד פרוטה אחרונה, אפילו את כתנתי מעל בשרי הייתי פושט, אלו רק ידעתי, שאמצא מה שלבי חפץ.

לוי יצחק

ומי מונע זאת ממך? לֵך לעיר, שְאַל באנשים, הרבה בחורים הגונים יש בעירות.

אלקנה

אני איני יודע את הדרך; דבר זה לא יעלה בידי. מִיָמַי לא עלה דבר זה אפילו על דעתי, זה־עכשו נפקחו עיני.

לוי יצחק

הא כיצד?

אלקנה

מה... אינך מבין. רצוני לאמר הם... לסמירה שלי אני מכַוֵן, לבִתי שבָגרה. לב כָשר לה. יסרתיה היום ואחר־כך כָאַב לבי.

לוי יצחק

חלילה וחס! אין לי על־מה לקבול עליהם.

אלקנה

הבן הצעיר אינו דומה לאביו כלל. לאברהם יעקב אני מכוון, אבל הוא בעצמו, דוד נח, בור גמור הוא. את בתו פנק יותר מדי. אלמלי היתה בתי, הייתי מלמדה, שלא להיות פרוצה כל־כך.

לוי יצחק

אין זה נוגע לי כלל. כבר יש בזה משום לשון־הרע.

אלקנה

למדן אתה וירא־שמים ואינך מרגיש ברעה, שהם עושים עמך.

לוי יצחק

וכי מה יש פה להרגיש ולדעת? יהודים כשרים הם, „כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא".

אלקנה

מה אוכל לעשות? רוח־שטות נכנסה בבתי והתאהבה בבנו הבור. יסרתיה היום והיא העזה להתרים כלפי אביה. מפני־כך באתי לשאל בעצתך.

לוי יצחק

בחור הגון הוא הירש בר, יהודי כשר יהיה, ומה לך עוד?

אלקנה

תה־תה־תה, אמרתי, אלו היית בביתי, אולי... היינו מכבדים

אלקנה

לזה איני מסכים כל־עִקר. הרי מקרא מפורש: „כבד את אביך ואת אמך".

לוי יצחק

אפילו תינוקות של בית־רבן יודעים זאת.

אלקנה

לפיכך אני גורס, שעל הבת לשמוע בקול אביה. איה דוד נח?

לוי יצחק

איננו פה.

אלקנה

מה לי לשַקר? שונא אני עמי־הארצות. אף־על־פי שגם אני איני מן הלומדים, אבל יודע אני להבחין בין אדם ל„דבר אחר".

לוי יצחק

אסור לדבר כך.

אלקנה

מה לי לשַקר? דוד נח הוא עם־הארץ ובנו בור.

לוי יצחק

חס ושלום! יהודים חשובים הם. לחנם אתה מטיח דברים בלפיהם.

אלקנה

בנוגע לך אני מדבר. הם אינם חולקים לך כבוד כיָאוּת. אין מתנהגים כך עם „רבי".

אלקנה

למאי נפקא מִנה? שאלה כזאת מֻתר לשאל גם את פיך.

לוי יצחק

למָשל?

אלקנה

מהו דינה של בת, שאינה שומעת בקול אביה?

לוי יצחק

מה?

אלקנה

רוח־שטות נכנסה בבִתי הגדולה, ואתה „לֵך וקרא חי וקַים".

לוי יצחק

ואפשר שהצדק אִתה?

אלקנה

היתכן! האב מצַוה והיא אינה שומעת בקולו.

לוי יצחק

פעמים שגם גדול־בשָנים טועה.

אלקנה

להַמרות את פי האב?

לוי יצחק

אשרי הדור, שהגדולים נשמעים לקטנים.

לוי יצחק מתפעל ומוחק

הנה מחקתי שוב ואת כְּתבי עוד פעם.

צ י נ ה כותבת באותיות גדולות על הלוח. בשעה שהוא עומד אצלה ועיניו עצומות, היא מתגנבת ונושקתו ונסה הביתה.

ל ו י י צ ח ק נבהל ונבוך. חפץ ללכת הביתה ומתחרט תוך־כדי־הרהור ונוטה הצדה. משליך את הלוח מידיו. יושב על מקומו הראשון, על הספסל, וראשו מורד לארץ.

אלקנה בא דרך הגן

יומא טבא, רבי. לבדך אתה פה?

לוי יצחק מביט אליו בפזור־הנפש.

אלקנה

מה־זאת? משתמשים הם בך לחַבֵּק את החטאה? תכלית יפה!

לוי יצחק מביט אליו בלי תבנה.

אלקנה

חטאה אתה מחַבק?

לוי יצחק

ומה הרעש? כלום איני רשאי לחבק חטאה?

אלקנה

באתי אליך. שאלה יש־לי לשאל.

לוי יצחק

איני רשאי עוד להוציא פסק־דין.

לוי יצחק

תה־חה־חה, עושה את מעשה־־לדות. נו, כבר מחקת?

צינה

עכשו עַצֵּם את עיניך.

לוי יצחק עוצם את עיניו.

צינה מוציאה קרטון מכיסת וכותבת.

לוי יצחק

כבר?

צינה

עוד רגע אחד. כבר כליתי. ומה כתוב פה?

לוי יצחק

שמי... לוי יצחק... מי כָּתב זאת?

צינה

אני.

לוי יצחק

אי־אפשר.

צינה

אפשר ואפשר.

צינה

קרא־נא מה שכתוב פה.

לוי יצחק

וכי זהו כתב־ידו של אברהם יעקב?

צינה

כתב־יָדי זה.

לוי יצחק מתבונן אל הכתוב ומתמלא התפעלות וקורא

צינה בת ר׳ דוד נח.

צינה

נַחֵש וּמְצָא, מי כָתב זה!

לוי יצחק

אין זה כתב־ידו של אברהם יעקב.

צינה

מחק־נא את הכתוב פה.

לוי יצחק

אין מוחקים שמו של אדם.

צינה

בבקשה ממך, מְחק אך הפעם.

צינה

מי הוא יצר־הרע?

לוי יצחק

בקרבך הוא יושב ואורב. הוא השיאך לטפס על העץ ותכף הענישך.

צינה

לא, אינך יודע, מפני־מה נפלתי מן העץ.

לוי יצחק

יודע אני.

צינה

אינך יודע כלום. לו ידעת, איך נשתניתי, כסבור אתה, שאני אותה צינה, שידעת קדם־לכן. טועה אתה... מפני־מה נפלתי מן העץ?

לוי יצחק

ודאי שלא נפלת במתכון.

צינה

בא ואראה לך איזה דבר. ממהרת הביתה.

לוי יצחק מסתכל בפני התפוחים, שנשארו מנחים על־גבי הספסל, מריח בם בגנבה.

צינה באה ובידה לוח־עץ. על הלוח אותיות גדולות כתובות בקרטון.

לוי יצחק

מה־זה?

לוי יצחק

חלילה וחס!

צינה

וכי מה אִכפת לך, אם אֵהרג?

לוי יצחק

מה את סחה?

צינה

קח ממני את שני התפוחים האלה.

לוי יצחק

אין לברך „שהחיָנו" קֹדם ראש השנה.

צינה

ואם מתאַוים לאכול תפוח, כלום צריך לחכות עד ראש השנה?

לוי יצחק

צריך להתגבר על יצר־הרע.

צינה

התפוחים בשֵלים באמצע הקיץ, ואיך אפשר לכבֹש את התאוה זמן רב כל־כך? אני אוכלת בכל־יום בעשרה תפוחים. ומה בכך? לא ידעתי כלל, שזהו אסור.

לוי יצחק

אין זה אסור, אבל יש מקפידים על זה.

צינה

מראש האילן נפלתי.

לוי יצחק

עליך לברך ברכת הגומל.

צינה

פתאם תרדתי ונפלתי מראש האילן.

לוי יצחק

דם על זרועך.

צינה

לבי דופק כל־כך.

לוי יצחק

למה טפסת על העצים?

צינה

שמעתי, שלומד אתה תורה, והפצתי לקטוף בשבילך תפוחים.

לוי יצחק

בשביל מי?

צינה

בשבילך. חושב אתה, שלא הבאתי? היא מוציאה מתוך סִנרה תפוחים אדֻמים ראֵה, תפוחי שמחת־תורה ממש. בשבילך נפלתי מראש האילן. במעט שנהרגתִי.

מערכה שלישית

לפני ביתו של דוד נח. סוף הקיץ. לפנות ערב. מתוך הבית נשמע קולו של לוי יצחק כשהוא יושב והוגה בתורה.

צינה יושבת בפתח ומחַבצת חמאה. כפעם־בפעם היא מפסיקה מעבודתה ומקשיבה לנגון־הגמרא, הבא מן הבית. פתאם היא קמה וממהרת לרוץ אל הגן.

לוי יצחק יוצא מן הבית. הוא מתבונן קצת אל המַחבצת, מנסה לחַבץ קצת ומתפלא לפִתֵי החמאה שהולכות ונדבקות אל עֱלֵי המחבצת. המֻלה בין ענפי העצים שבגן. צינה צועקת מר. הוא נבהל וממהר אל הגן ומיד הוא ממהר ושב אל הבית.

צינה באה מן הגן חִורת ונדכאה ושבה ויושבת על מקומה. מתבוננת היא אל כתמי הדם שעל זרועה.

לוי יצחק בא מן הבית ובידו נַטְלה מלאה מים

הנה הבאתי לך מעט מים. הנתקלת?

צינה לוקחת את הנטלה ושותה.

לוי יצחק

הפחדתּגי.

לוי יצחק

אם אתם חפצים בי כל־כך, טילא, אשאר, אם ירצה השם,
עוד זמן־מה.

דוד נח

מֻבטחני, שלא תתחרט על זה, אם ירצה השם.

גוטלים את ידיהם ונגשים אחד אחד אל השלחן. מברכים המוציא.

רחל חולקת קערה לכל אחד ואחד ומוסרתה לצינה.

צינה מגישה את הקערות אל השלחן במין פנות.

הירש בר

ישבו היום כביב השלחן ממש כביום השבת.

רחל

תודה לאל, יתברך שמו.

היא ממלאה קערה אחת בשביל לוי יצחק ומוסרתה לצינה. כשמגיעת
תבת לאמצע החדר, רומזת לה האם והיא שבה. רחל מוסיפה מעט חלב
מן הכד.

צינה מחזיקה את הקערה בשתי ידיה, גוחנת אל אמה ונושקת לה
בחשאי. בזהירות וביראת־כבוד מיֻחדה היא צועדת מול לוי יצחק.

המסך.

דוד נח

וכי אנו חולקים לו כבוד? עור שכמותך! אשרינו, שזכינו לכך.

הירש בר

מה בשלת היום?

צינה

תבשיל של גריסין בחלב.

דוד נח

הסתכלי בקדרה וראי, אם יש בה די חלב.

רחל

די והותר. בדברים כגון אלה אפשר לסמוך עלי. מדברת אל צינה
יפה עשית, בתי, שנעלת את הנעלים.

צינה

הניחי לי, אמא, ואערוך את השלחן ואסדרתם.

לוי יצחק ואברהם יעקב נכנסים.

רחל

נטלו את ידיכם. כבר מוכן האכל. שמה לחם על השלחן.

אברהם יעקב

הרבי אומר להשאר אתנו עד ימי החג.

רחל

תודה לאל.

צינה

באה לשאל על אביה.

דוד נח

היה עליך לאמר, שכבר הלך־לו לביתו. חשבתי, שהוא ידיד נאמן, לא יאֻמן כי יסֻפר.

רחל

חכם הוא יותר ממך.

צינה

מה־זאת, אמא? מה אתם סחים?

רחל

לא יזיק לך, חלילה, אם לא תדעי.

דוד נח

הציעי לו משכב אחר. מַלאי את השק שחת רבה.

צינה

אפשר שאמסור לו את מטתי?

דוד נח

עצה טובה. אל תשכחי להחליף את השחת שבַּשַק.

צינה

ואיפה אישן אני? אפשר שאשוב לישון עם אמא?

הירש בר

ראו־נא, במה כבוד הם חולקים לו.

סטירה

חפי מעט! משתחררת ונסה מן הבית בצחוק מצלצל

צינה

אמנם לֶמֶךְ אתה, הירש בֶּר. צא ואמר לה, שתבוא הלילה אל ערמות־השחת.

הירש בר

אין חֶפצי בה. רעת־מזג היא. מוטב שתתני לי מה לאכול, רעב אני.

דוד נח ורחל נכנסים.

צינה

כבר מוכנה הארוחה.

דוד נח

אין הוא מן השוטים.

צינה

כלפי־מי אתה מכַוֵן, אבא?

רחל

באלקנה הוא מדַבר.

צינה

אנא, אמא, ספרי לי.

רחל

הרפי ממני. מה עשתה סטירה פה?

סטירה

זה־כבר?

צינה

מתגעגעת את כל־כך עליו?

סטירה

ראיתי את אברהם יעקב מטַיל עם הרבי בין השדות.

צינה

מוצא הוא חן בעיניך?

סטירה

אפילו לא הבטתי אליו.

צינה

הִשָּׁבעי!

הירש בר

ראו־נא, איךְ הסמיקו פניה! הוא תופש אותה והיא משתחררת ממנו.

צינה

הַנַּח לי ואתפשֶׂנה!

סטירה

מה לך, כי תתפשי אותי?

צינה

מַהֵר הֵנה, הירש בֶּר, מהר ואני אחזיק בה.

ציגה

אפשר, שלא אבוא. דַבר אליה. הַחליטו. עוד בחורף זה תהיה החתֻנה.

הירש בר

חֵי נפשי, בת־דעת את. ואני חשבתי, שאת עומדת לי לשטן. כשֶאֵלך ליריד, אקנה בשבילך מַחרוזת של אלמֻגים.

ציגה

מוטב שתביא זאת בשבילה.

הירש בר

וכי אין לי פנאי? כשיגיע הזמן, אביא לה הרבה מתנות.

ציגה

אמור לה, שלא תשמע בקול אביה, אם יתנגד לכך.

הירש בר

חַה־חַה־חַה, יפה דרשת!

ציגה

אם כן, תזמין אותה הלילה אל עֲרֵמות־השחת... הס! הנה היא באה.

סטירה נכנסת

יומא טבא. האין פה אבי?

ציגה

היה והלך־לו.

צינה

מִנַּיִן? יודעת אני.

הירש בר

פִּקְחִית... אני אספר לסטירה כל מה שֶׁלִּמַּדְתִּנִי.

צינה

הוי, בוש וְהִכָּלֵם! וכי לה לדעת, שאחותך יעצה לך ללכת אליה?

הירש בר

בתולה – שלהבת־אש! אני ידעתי זאת.

צינה

הַזְמֵן אותה לצאת הלילה אל עֲרֵמוֹת־השחת שלנו.

הירש בר

התבואי גם את?

צינה

מה לי שָׁם?

הירש בר

היא לא תחפץ ללכת, אם לא תצאי גם את.

צינה

אמֹר לה, שגם אני אבוֹא.

הירש בר

אבל אומרת את לבוא?

הירש בּר

חושבת היא, שעתיד אני לרוץ אחריה. כלום חסרות בתולות בכפרים?

צינה

אבל „בריה" כסטירה...

הירש בּר

ומה בכך?

צינה

כלום ראית אותה עומדת על הכביסה? בשעה שהיא חובטת את הלבָנים על שפת הנהר, הד חביטתה נשמע אף פה. עכשו היא מתבַּישת עוד, אבל לאחר שתִנָשא לך תראה, שאשת־חיל היא. הרי חזקה היא ממני. כלום ראית את זרועותיה? עבות הן כפלַים מזרועותי.

הירש בּר

אם אתות כל־כך טובה את, לכי ודברי אליה.

צינה

וכי עלי לדבר אליה? בושה וכלִמה! למה אתה מבלה את הערב בבית? כלום צריך להראות לך את הדרך לביתה? אכלת ארוחת־הערב, קום ועזֹב את הבית. הרי יושבת היא ומחכה לך; עיניה כָּלות, מחכות לך.

הירש בּר

כל־זה לך מִנַין?

צינה

בגללך עוד תצא מרעתה, חלילה.

הירש בר

לא היו דברים מעולם. היא התחילה להביט עלי כגנב...

צינה

ודאי שאביה אשם בדבר.

הירש בר

זאת לך מנין?

צינה

אני יודעת.

הירש בר

מה לך היום, שאת מדברת חידות? סודות יש לך עם סטירה? אם אומרת את לשים מכשולים על דרכי, ארסק את עצמותיך.

צינה

מפש שכמותך! מה אתה סח! הלא אחי אתה.

הירש בר

יודע אני, שאין בלבך טינה עלי, ולפיכך אני שואל. למה היא כועסת עלי? אמרתי, שלאחר קציר־השחת נלך העירה ואקנה לה שמלה חדשה, כך אמרתי לה, והיא הביטה עלי כאלו לא ידעה אותי מעולם. ואת אומרת, שדברת עמה אתמול!

צינה

חפצתי לגרום לך נחת־רות.

צינה

היא אמרה לי, שתצא מדעתה.

הירש בר

שקר את דוברת. איפה ראית אותה אתמול?

צינה

דברתי אִתה. הלא הייתי בביתה.

הירש בר

כזב ושקר. היא שאלתני אתמול, מפני־מה את כועסת עליה.

צינה

אם כן, לא דברתי אִתה.

הירש בר

חַה־חַה־חַה, לרַמות אותי את אומרת? זה לא יעלה בידך.

צינה

קְחֶנה לאשה ואז ייטב לך מאד.

הירש בר

שדכנית אומרת את להיות? מה יצא לך מזה?

צינה

הלא אחי אתה.

הירש בר

אם כן, למה את מדברת אֵלַי? לכי ודַברי אליה!

צינה

יש־לי לספר לך איזה דבר.

הירש בר

כבר יודע אני את ספוריך.

צינה

לא ולא. עוד תִּפצר בי ואני לא אספר לך.

הירש בר

איני דואג כלל לספוריך. חפץ לצאת.

צינה

הראית אתמול את סטירה?

הירש בר

ואת?

צינה

היא דברה אלי.

הירש בר

ההגידה לך איזה דבר?

צינה מחבקת אותו ומביטה בעיניו

היא בוכה במסתרים כל הימים. מבלעדיך חייה אינם חיים.

הירש בר

אך זאת היא בתולה!

רחֵל

ואפשר, שאספר לאבא? אולי...

צינה

לא, לא, אמא, בבקשה ממך!

היא רוחצת את פניה וקולעת את מחלפתה ועונבת בה סרט אדֹם. שָׂמה מטפחת על ראשה ומכסה על שערותיה. מסתכלת במים שבדלי, לראות את בבואתה. אין דעתה נוחה. היא מסירה את המטפחת מעל ראשה וחוזרת וקולעת את המחלפות מסביב לראשה ומסתכלת עוד פעם במים.

מחליטה לַיחד את שתי המחלפות. שָׂמה פוזמקים ונעלים ברגליה.

הירש בר נכנס

ההכינות מה לאכול?

צינה

בעוד רגע.

הירש בר

אין לי פנאי לחַכּות יותר.

צינה

וכי מה יש לך לעשות?

הירש בר

חושבת את, שהולך בטל אני? המלאכה מרֻבּה.

צינה

את לא־טוב אתה.

הירש בר

אלך ואבוא אחר־כך.

צינה

אל תספרי לאבא! יָרֵאה אני מאד. לא אוכל לחיות, אם ילך מות.

רחל

קֹדם־כֹּל, בתי, היִי זהירה, שלא ללכת יחֵפה בפניו. זה אסור

צינה

אפשר שאלבש גם שמלה אחרת?

רחל

אולי.

צינה עליזות

יודעת אני כבר מה שעלי לעשות! יודעת אני!

רחל

מה־זה היה לך פתאם?

צינה

את הכל אני יודעת כבר. הה, אני יודעת!

רחל

הוא אפילו לא יביט אליך, אם תהיי פרוצה כזאת.

צינה

לכי, אמא, וראי, איה הם כֻּלם. אני בעצמי אבַשל את הארוחה. לכי־לך, אמא.

צינה

ואם כפרית אני, מה בכך? מה שיצוה עלי, אעשה. הוא ילמדני להיות יראה ושלמה, ואני אשמע בקולו.

רחל

העירוניות הרי יודעות הן להתפלל, לקרא בספר, ופה...

צינה

גם אני אלמד לקרא בספר. הפצתי, שידבר אלי ולקטתי בשבילו ענבי־שועל, אלא שבושתי לתתם לו. בקשתי אותו, שיאמר לי, מה תאב הוא לאכל ואבשל בשבילו.

רחל

אכן נודע הדבר! איך עלתה על דעתך לעשות כך? ודאי שנגשת אליו יחפה, אללי לי!

צינה

ומפני־מה אין אני רשאית להתקרב אליו, כשם שסטירה מתקרבת להירש בר?

רחל

דבר כזה לא נשמע בין יהודים הגונים. שנתי נדדה ממני ביום שספרת לי עליהם. אני לא ראיתי את אביך עד יום החפה.

צינה פורשת ובוכה.

רחל

אוי לי, ראשי סובב! אפשר שאספר זאת לאבא, אפשר שידע הוא, איך לסבב את הדבר?

רחל

מפחדת אני אפילו מפני מחשבות כאלה. מה אנו ומה חַיינו!

צינה

אוי לי, מה יהיה בסופי!

רחל

עתיד הוא עוד להיות רב בישראל, ואנחנו — מה אנו ומה חֶלקנו?

צינה

ומפני־כה אין אני יכולה להיות לו לאשה?

רחל

מה?

צינה

נפשי תצא, אם ילך מזה.

רחל

לבי רועד ופועם לשְמֹעַ דבריך, בתי. אוי לי!

צינה

וכי אין אני הגונה לחתן שכזה?

רחל

לא זאת, בתי... הרי כפריים אנו, אללי לי! מי הם בני־כפר ומה זכותם?

רחל

וכי משום־כך צריך לבכות? חסה אני על אברהם יעקב, שישאר בלי מלמד.

צינה כובשת את פניה בחיק אמה

איני חפצה, שילך מכאן. אדם נאה שכזה, אמא...

רחל

הלא מתחלה צחקת עליו.

צינה

אז לא הבינותי מאומה.

רחל

מה אעשה ומה אפעל?

צינה

אינך מבינה, אמא.

רחל

וכי מה יש כאן להבין?

צינה

נפשי יוצאת בדברו.

רחל

כלפי־זה את מכונת, בתי?

צינה

כבר אין אני ילדה קטנה. הכל אני מבינה. מימי לא ראיתי איש כזה.

אלקנה

שומע אתה, דוד נת, איך היא יודעת להשיב? אלו השיבה לי סטירה פלי כך, וַדאי שהיתה באה על שכרה. הרי לך ילדים. בא, דוד נת! יוצאים.

ציונה יושבת אצל החלון ומוחה את דמעותיה.

רחל

אוי לי! חשבתי, שטוב לו בביתנו, סוף דבר – הא לך! למה את בוכה?

ציונה מתיפחת.

רחל

למה את בוכה, פתיה? שָמה היא לב לדברי אלקנה! לא חפצתי לריב עמו. הרבה נשתנה בעת האחרונה; אין זה אותו אלקנה שהיה. בעל־קנאה. ולוַאי שהיינו מצליחים כמוהו.

ציונה יושבת אצל החלון ומוחה את דמעותיה.

רחל

למה את בוכה, בתי?

ציונה

וכי לא שמעת מה שדבר פה אלקנה?

רחל

ואיפה היה פיך? היה לך לענות לו, למען יזכור.

ציונה

אל תתנירהו ללכת מפה.

לוי יצחק

הזמן הוא ארוך יותר מדַי. מה יהיה בסופי?

דוד נח

אין מזלזלים בכפריים. צא־נא אל הַשָׂדה ותראה, שהכפריים אינם מטבַלי־עולם. אמת, שאינם עוסקים בתורה, אבל אין הם הולכים בטל. לֵךְ, אברהם יעקב, עם הרבי אל הַשָׂדה.

רחל

לך, בני.

אברהם יעקב

רצונך ללכת עמי, רבי?

לוי יצחק

אפשר. בא ונלך. יוצא־ם.

רחל קוראת אחריהם

הַראה לו, בני, איך צומח הדגן בשׂדנו.

אלקנה

ולמה את שותקת, צינה? הראית היום את סטירה?

צינה

לא.

אלקנה

שתיהן „סחורות" יפות הן.

צינה

דַיִי, שמוצאת חן אני בעיני אמי.

את מצוותיו. לא היה קץ לאָשרי, כשראיתי, שבביתי שוכן אור גדול כל־כך.

דוד נח

ומי אשֵׁם, אם לא את? לא היית מקפידת במאכל ובמשקה.

רחל

מה אתה סח! האם לקחתי לעצמי את המטבח והיפה? שמא תֵּרַמתי לילדי כל נתח שֻׁמן ומוב?

אלקנה

לפיכך הרי אמרתי, שביתי פתוח לפניו.

לוי יצחק

למה תריבו, יהודים? טוב לי עמכם פה. איני חסר כלום. משפיעים אתם עלי טובה הרבה יותר ממה שאני ראוי לה. אוכל־ואינו־ עושה אני פה.

דוד נח

אף פני בן־כפר אסור להלבין. אלמלי הייתי גָר בעיר, אפשר שהייתי זוכה לגַדל בני לתורה. הייתי הולך לבית־המדרש לשאל ולחַפש אחרי בן־תורה. ובכפר — בשעה שיהודי חפץ להיות יהודי, אין מספיקים בידו. בכל־כחי עמלתי להדריך את בני הגדול, ולריק יגעתי.

אלקנה

בשעה שהראש מלא קש ותבן, כל יגיעה היא לריק.

רחל

אפשר, שתשאר אצלנו עד סוף הקיץ. הרי ימי החג כבר ממשמשים ובאים.

רחל

חלילה לך, אלקנה, מעשות כדבר הזה.

אלקנה

נשאל את פיו של הרבי. מה אתה אומר לזה, רבי?

לוי יצחק

מוטב שֶׁאֵלך מזה לגמרי. כבר שהיתי פה בחודש ואפשר מעט יותר – זהו דַי בשבילי.

רחל

האפשר?

לוי יצחק

אני אשלח לכם, אם ירצה השם, גדול ממני, שימַלא את מקומי.

דוד נח

בך אנו חפצים ולא באחר.

אלקנה

אף אני אומר כך.

רחל

גֶש־נא, אברהם יעקב, ובַקש את הרבי, שלא יעזבנו.

דוד נח

שטות – וחסל! אין מבַישים את בני־הכפר בשביל דבר של מה־בכך.

רחל

אוי ואבוי! כשאדם יושב בכפר, עלול הוא לשכוח את אלהים

אלקנה

זהו ענין אחר לגמרי. אינך יודע, מה אני סח. חשבתי, שיותר טוב יהיה, אם יגור בביתי.

דוד נח

ואני לא אתנגד לעזוב את ביתי.

אלקנה

ילדי שובבים הם יותר מדי; כשישב המלמד בביתי, ייראו מפניו יותר.

דוד נח

וכי מה זה שיך לכאן? היתכן, שאין הילדים חולקים לו כבוד כדבעי?

אברהם יעקב נכנס.

דוד נח

אמר־נא לי, אברהם יעקב, הבשלך הרבי עוזב אותנו? אני ארסק את עצמותיך!

לוי יצחק

חלילה וחס, לא בשלו, ר׳ דוד נח! ולואי שהיו כל הילדים כמוהו!

רחל נכנסת

אויה לי, שמעתי, שהרבי אומר לעזוב אותנו!

דוד נח

אלקנה בא לקחת אותו ממנו.

אלקנה

בבקשה ממך, מה שַׁיךְ? כך אני רוצה! כך אומרת גם זוגתי שתחיה. מה לי לשַׁקר? אמת, שהכפריים קצת מגֻשמים, אבל בכל־זאת יראים ושלמים הם. עוד תמצא לך פֹּה אפילו את בת־זוגך, בת־ישראל כשֵׁרה. חַה־חַה־חַה, אין איש כמוך עלול לַאבד בין הכפריים. מי כָתב זה שעל הלוח? הנך מלמד את הנערה כתיבה? לא כתב־ידך זה? מביט ומתבונן בכתב. חבל, שלא לקחתי עמי את משקפַי!

צִינָה נועצת בו מבטי רְגזה.

אלקנה

אותיות! נוצצות ממש מעל הלוח.

דוד נח נכנס.

צינה

אבא, יודע אתה מה ש...

אלקנה

יומא טבא, דוד נח! באתי לקחת את הרבי לביתי.

דוד נח

כבר ספר לי הנער.

אלקנה

ראו־נא, איך מַהר זה לבַשֵּׂר לאביו.

דוד נח

כלום חסר לו דבר בביתי? שמא מטתו אינה מֻצעת יפה? אפשר, שהמזונות הם בצמצום? ומה שהבטחתי עתיד אני לשלם. היתכן?

אלקנה

זה נוגע לי.

לוי יצחק

אומר אני לעזוב את הכפר לגמרי.

אלקנה

הילדים הולכים בטל. אני לא אתנך ללכת מזה.

לוי יצחק

הם אינם שומעים בקולי.

אלקנה

אנכי אעמוד על־ידך, ואם לא ישמעו לקולך, איַסרם בשוט. מה אעשה? טרוד אני כל הימים ואין לי פנאי אפילו להלקות את הילדים וליַסרם.

לוי יצחק

זהו דבר מיֻתר.

אלקנה

אין אני מסכים לזה. גם אותי היו מלקים, וכיון שסר מורא השוט מעלי, נתקלקל הכל.

צינה לוחשת מה באזנו כל אברהם יעקב והלה מתגנב ויוצא. היא מקשיבה באי־מנוחה לדברי אלקנה.

לוי יצחק

אתה תמצא לך מלמד גדול ממני בשביל בניך. אפשר, שייראו מפניו יותר.

צינה

אנא, כתֹב גם את שמי — צינה.

לוי יצחק כותב.

צינה

הו, כמה יפה! אני אמחוק זאת ואתה תכתוב עוד פעם.

אברהם יעקב

טִשְׁגעת!

צינה

כתֹב עוד פעם, רבי!

לוי יצחק כותב שנית.

צינה מוחקת שוב

עכשו כתֹב עוד פעם אחת. כמה נאה לראות, איך אתה כותב!

לוי יצחק

מעשה־ילדות את עושה.

צינה

בטוחה אני, שלא תלך מזה. רואה אני.

אלקנה נכנס

יומא טבא, רבי! באתי לקחת אותך אל ביתי.

צינה

למה?

עוסקת אנכי על שכמי עָרמה גדולה כל־כך, עד שמכַסה עלי ואני כמעט אובדת בה. אמֹר, מה אתה תאב יותר לאכול ואבַשל בשבילך.

לוי יצחק נבוך מעט. שחוק קל נראה על שפתיו.

צינה

שַׁעֵר בנפשך, שאתה בעלי ואני אשתך, וחפֵצה אני לדעת, אֵי־אלה מאכלים נעימים לך יותר.

לוי יצחק

אבל הרי אין הדבר כך!

צינה

ומדוע לא? שַׁעֵר בדמיונך, שזה עכשו נְשָׂאתַנִי. אני עומדת אצל הכירה וחפֵצה לדעת, מה ימעם לחֵך אישי. הו, כמה נאה הדבר! ואפשר שאני מדבּרת דברי־שטות? מתבַיש אתה? בבקשה, אל תלך מזה.

אברהם יעקב נכנס

הנה לוח וקרטון! עכשו ילמדני הרבי לחתום את שמי.

צינה

גם אני חפֵצה בכך. רבי, כתֹב את שמי, אני מבקשת ממך. חפצה אני לראות את שמי כתוב על הלוח.

הם יושבים אל השלחן מימינו ומשמאלו.

לוי יצחק כותב באותיות גדולות: אברהם יעקב.

צינה

כלום שמי הוא ארוך כל־כך?

לוי יצחק

זהו שמו — אברהם יעקב.

צ׳ינה

לא, אוהבים הם זה את זה, אוהבים בכל־לבבם. הו, כמה יפה לאהוב: שום איש לא יֵדע מזה, בין הַשָׂדות נתחבא.

לוי יצחק

עוד היום אלך מפה.

צינה

אני לא אניחך ללכת מפה.

לוי יצחק

אי־אפשר לעכב בידי.

צינה

בבקשה ממך, אמר לי, מפני־מה אתה חפץ ללכת מאתנו? אפשר שלא הצענו לך מטה יפה? הַגידה! שמא מטתי יותר יפה ואמסרנה לך. מפני־מה אתה אומר לעזבנו?

לוי יצחק

את הכל אבאר לאביך. הוא עצרַני פה.

צינה

אל־נא תלך מזה.

לוי יצחק

כלום זה נוגע לך? וכי מלמד אני אותך?

צינה

הכל הייתי עושה, בכדי לגרום לך נחת־רוח פה. אחרי ארוחת־הצהרים תצא עמי לשדה ותראה, איך עורמת אני את השחת.

צינה

כלום רַע לך פה?

לוי יצחק

משפיעים עלי פה טובה יותר מִדַי, ואני איני מביא שום תועלת. הילדים עצלים. אינם רוצים ללמוד.

צינה

אם כן, לַמדני אָני. אני אהיה חרוצה יותר מן הנערים.

לוי יצחק

נשים פטורות מן התורה. האיש לומד תורה גם בשביל אשתו.

צינה

מה?

לוי יצחק

הַא?

צינה

לַמדני תורה, רבי. איש לא יֵדע מזה. זה יהיה כל־כך יפה

לוי יצחק

חס ושלום!

צינה

והירש בר וסטירה כלום להם מֻתּר?

לוי יצחק

הוא מלַמדה תורה?

צינה

סטירה, בתו של אלקנה. ספרו לי, שדברת אתה. אחי חפץ בת,

לוי יצחק

את של מי?

צינה

הירש בר, אחי הגדול.

לוי יצחק

הכבר הסכימו ההורים לזה?

צינה

וכי מה, היא מוצאת חן בעיניך?

לוי יצחק

מה?

צינה

סטירה מוצאת חן בעיניך?

לוי יצחק

לא נאה לשאל שאלות כאלה!

צינה

לא נאה – מפני־מה? איני מבינה זאת.

לוי יצחק

כמדמני, שאלך מזה לגמרי.

לוי יצחק

מה־יתן ומה־יוסיף הכח?

צינה

לא טוב להיות רפה־כח. כלום יכול אתה להאבק עם הירש בר?

לוי יצחק

יהודים אינם נאבקים.

צינה

ומה בכך? יהודי צריך להיות גבור כמו נכרי.

חפצה לשבור ענף יבש על ברכה.

ארוך הוא הענף ביותר; איני יכולה לשים אותו בתנור. אפשר שתוכל לשברו, רבי?

לוי יצחק

למה לך לשבר ענף בברך בשעה שיש קרדם בבית?

צינה

כלום עלי לעשות כל דבר כהלכה. איני מן העירוניות.

לוי יצחק

גם הכפריים צריכים להיות אנשים מהגנים.

צינה מתוך קצת בושה

גם אמא אומרת, ששובבה אני יותר מדי. סמירה היא טובה ממני.

לוי יצחק

מי?

אברהם יעקב

אנא, למדני לחתום את שמי.

לוי יצחק

הרי עליך לדעת תחלה, כיצד לכתוב אלף־בית.

אברהם יעקב

אני אלך ואביא לוח־עץ וקרטון ואתה תלמדני לכתוב אלף־בית. ממהר ויוצא מן הבית.

לוי יצחק עומד ומביט בחלון. דומה, כאלו מרגיש הוא במי שקרב ובא. הוא שב אל השלחן ומתעמק בסוגיָתו.

צינה נכנסת יחפה ונושאת חבילת ענפים יבשים. מתקנת את שמלתה, שהיתה מְפשלת קצת. מעלה אש בתנור. מקשיבה רגע לנגון־הגמרא. מפסיקה אותו בזהירות

אמא שאלה, אם רעב אתה, רבי.

לוי יצחק

אין בכך כלום!

צינה

לצום אתה אומר היום?

לוי יצחק

צריך להכניע קצת את תאוַת־האכילה.

צינה

אלו היית אוכל לשבע כמוני, היית חזק ביותר.

אברהם יעקב

מה?

לוי יצחק

דע לך, אברהם יעקב, שאומר אני לעזוב את המקום הזה.

אברהם יעקב

כלום חָסֵר לך מה בביתנו?

לוי יצחק

מה יהיה בסופי? חסרים לי פה ספרים. הכל חסר לי. מתגעגע אני לקולם של לומדי־תורה בכל בקר בבית־המדרש. חסר לי זיו פניהם של צדיקים, שבזכותם העולם קַים.

אברהם יעקב

הלְוַאי שהייתי גם־אני יכול ללכת עמך. גם אני הייתי מסבים בכל־בֹקר כמוך ושוקד על התורה.

לוי יצחק

הרי אוהב אתה כל־כך את השָׂדֶה.

אברהם יעקב

אמת, רבי. אבל כמְדֻמה לי, שפלאי־פלאים שם. פעמים שאיש זר עֹובר עלינו, ורואה אני, שקלסתר־פניו שונה לגמרי מתֹּאַר־פנינו אנו. אשתקד עָבר עלינו רב זָקֵן וזקָנו היה כל־כך ארֹך. מעולם לא ראיתי איש כזה בין אנשי־הכפר. בית־המדרש הרי מלא אנשים כאלה. וַדאי שזהו יפה מאד.

לוי יצחק

כן, כן, אברהם יעקב.

לוי יצחק

„זאֵב יטרף“ כתוב בתורה.

אברהם יעקב

אשתקד טָרַף זאב אחד מסוסינו.

לוי יצחק

זאב טרף את סוסכם, הא כיצד?

אברהם יעקב

דרכו של הסוס ההוא היה ללון באחו כשרגליו כבולות. פעם אחת בבֹקר מצאנוהו מוטל מת וגרגרתו פרועה. הכרנו את שִׁנֵּי הזאב.

לוי יצחק

רואה אתה, אברהם יעקב!

אברהם יעקב

הזאבים אינם יודעים, שיש אלהים בעולם. האדם הוא חכם ויודע.

לוי יצחק

כתוב בתורה: „כי בצלם אלהים ברא את האדם“, כביכול חָלק מכבודו לבשר־ודם.

אברהם יעקב

חושבני, שלא היה בן־אדם יכול לברא את העולם.

לוי יצחק

אבל יכול הוא בן־אדם להחריב את העולם.

אברהם יעקב

ואני – האפשר שגם בידי היה עולה להיות לרב בישראל?

לוי יצחק

הרי אוהב אתה יותר מדי את השדה.

אברהם יעקב

ומה אעשה? הרי קיץ עכשו בעולם. קשה לשבת אסור בבית. נדמה לי, שאתה כבר יהודי זקן הנך.

לוי יצחק

אם רוצה אדם להיות לרב, עליו להפנות את דעתו מכל הבלי העולם הזה, כדי שלא יבלבלו את מחשבותיו ויבטלוהו מדברי־תורה.

אברהם יעקב

השמיעני מה על־אודות הבורא יתברך.

לוי יצחק

ומה, כלום אינך יודע, שהקדוש ברוך הוא מלא כל־הארץ כבודו?

אברהם יעקב

ודאי שיודע אני, שהאלהים הוא בשמים ובארץ, ואלמלא הוא שהיה לנו, היה רע ומר מאד. הוא המצמיח שדה וגן. אלמלי יראת אלהים, היו כל בני־אדם גזלנים ורוצחים.

לוי יצחק

חיות טורפות ממש. „איש את רעהו חיים בלעו", כנתוב.

אברהם יעקב

כלום ראית זאב מימיך?

לוי יצחק

עת לכל־חפץ.

אברהם יעקב

מלמדני היום אתה אומר?

לוי יצחק

אם אבא לא יקפיד ואתה מתעצל, אניחך היום.

אברהם יעקב

אבא אינו יודע מזה כל־עִקר.

לוי יצחק

יודע אני, שיפה ונעים בחוץ, אבל...

אברהם יעקב

לא נלמד היום. נשיח מעט. סַפר לי דבר־מה, רבי.

לוי יצחק

קְרָא לי בשמי, אברהם יעקב, הרי גדול אתה ממני. לשיחה בטלה אתה מתכַּון?

אברהם יעקב

חפץ אתה להיות רב בישראל? מה־טוב ומה־נעים להיות רב בישראל! חושבני, שזהו דבר קשה ביותר.

לוי יצחק

הכל תלוי באדם, יש קשה לו מאד ויש עולה לו בנקל.

מערכה שניה

שלהבת הקיץ. ביתו של דוד נח. צהרים. זהרורי־שמש מפֻזרים פה ושם על הרצפה ועל כלי הבית.

לוי יצחק סמוך על גמרתו ועסוק בענין חמור. הוא קם ממקומו ומטיל הֵנה ושוב לארך החדר.

אברהם יעקב נכנס

הנני רבי. חשבתי, שלא נלמד היום.

לוי יצחק

מה היום מוּמים?

אברהם יעקב

הרי היום קוצרים את השַחת.

לוי יצחק

הרי הגוים עושים את המלאכה.

אברהם יעקב

אלו ידעת, כמה נעים להיות בין שדות ואחו! מדוע אינך הולך יחף כמוני?

צינה קוראה בלחש

אברהם יעקב! אברהם יעקב!

הוא אינו עונה והיא נשארת לבדה. חפצה למהר ולהכנס הביתה, אבל בו ברגע נמלכת היא בדעתה ונשארת עומדת על המפתן מתעמקת במחשבותיה. פניה מפיקים קצת השתוממות וגעגועים. ממלאה סל תפוחי־אדמה והולכת לאט לאט אל הגן.

רחל קוראת דרך החלון

צינה! צינה חביבתי! צינה!

המסך.

לוי יצחק

ומי היה המלמד האחרון?

אברהם יעקב

איש זקן.

לוי יצחק

לא שמעת בקולו?

אברהם יעקב

ילדים היינו. לא ידענו, איך לכבדו.

לוי יצחק

דעתי נוחה ממך.

אברהם יעקב

בא ואראך את העגלים שברפת ואחר־כך נסב ונאכל. נכנסים אל הרפת.

בינה יוצאת מן הבית. מתגנבת בחשאי עד לקיר הרפת ומביטה דרך הסדק.

לוי יצחק יוצא מן הרפת ואברהם יעקב הולך אחריו

אברהם יעקב

עוד עגל אחד יש לנו, גדול מזה, הוא רועה באחו.

לוי יצחק

יום יפה, שמים בהירים.

אינם מרגישים בבינה, שנתחבאה ועומדת אחורי שער הרפת. הם הולכים אל הבית.

דוד נח

הרי רעב הוא, רחל.

לוי יצחק מתבונן מסביב

יום בהיר, יפה פה.

דוד נח

יהודים כהלכה נמצאים בין בני־הכפר.

הירש בר

מה לי ולכל־אלה? רעב אני!

אברהם יעקב פונה אל לוי יצחק

בא ואראך את גן תפוחי־האדמה, שזרענו היום.

רחל

לך, בני, והראה לו לרבי את העגלים שברפת. נכנסת הביתה.

הירש בר

קשה יהיה לך, אמא, לפטמו כדבעי.

רחל

כלום חסה אני על המזונות? נכנסים הביתה.

לוי יצחק אל אברהם יעקב

מי למדך עד־עכשו?

אברהם יעקב

כבר לא היה אצלנו מלמד זמן רב.

אלקנה

יהודים כהלכה. יש לנו מנין מדי שבת בשבתו.

דוד נח

גם די אכילה יש, תודה לאל, לבני־כפר: חָלב, חמאה, גבינה,

אלקנה

ותפוחי־אדמה אף הם לאו דבר קטן.

רחל

מה שנשאר אצלי מסעֻדה אפשר לשלשה אורחים להסתפק בו.

אלקנה

ודאי שאשתי תחפץ, שיהי סמוך על שֻלחני בשבתות.

דוד נח

על זה כבר יש לי חזקה! בשבת יסעד על שֻלחני.

לוי יצחק

ומתי אֶלְמַד תורה לעצמי?

דוד נח

היום ג־ול. אם לא תתעצל להשכים בבקר, יעלה הכל בידך. ראֵה כבר הספיקו הילדים לזרוע גן מלא של תפוחי־אדמה ועדַין לא הגיע חצי היום.

אלקנה

אם כן, אלך־לי הביתה. בערב אביא את בנַי והוא ינַסה אותם. מה שתחליט, יקום. אם יחפץ קצת מֻזמנים, אשתתף בזה גם־אני. שלום! הולך.

דוד נח

הם יכבדוך. תיסרם וישמעו בקולך. חלילה וחס, הם לא ירימו יד.
זמה, אברהם יעקב, התשמע בקולו!

רחל

מה לך? הרי תמיד ילד טוב הוא, בן מקשיב.

אלקנה

וגם את הילדות ילמד.

לוי יצחק

אין לי תורה בשביל ילדות.

רחל

אוי להן לנשים!

אלקנה

אמסור לך את השוט וישמעו בקולך. הצלף היטב!

הירש בר

אני אלמדהו פרק בהצלפה.

אברהם יעקב

אין אני נזקק לשוט.

לוי יצחק

היש פה עוד יהודים?

דוד נח

שאלה. וכי יש מקום בעולם, שאין בו יהודים?

דוד נח

הרי גם אני אמרתי כך.

לוי יצחק

ומה אעשה פה בכפר?

דוד נח

גם אצלנו יש יהודים חשובים, אל תשלט בהם עין־הרע. נאספים בכל־שבת למנין.

אלקנה

כן, כן, יהודים כשרים. תלמד תורה לבני, תלמד תורה לילדיו של יהודי זה. אנו נכבדך כדבעי: נאכיל ונשקה אותך מכל־טוב, נלבישך, ובסוף הזמן עוד תקבל ממנו גם קצת מזמנים, אם ירצה השם.

רחל

לא יחסר לנו מזון חלילה, תודה לאל.

אלקנה

כלום ראית מימיך בן־כפר רעב? הילדים טובים הם. ילדים ת־וצים. חבל, שלא מצאנו עד־עכשו מלמד הגון בשבילם.

דוד נח

המלך בדעתך. זהו בני. בחור כהלכה, אבל בעל כשרונות טובים. אלמלי רצה ללמוד, אז...

לוי יצחק

הילדים גדולים, בלי עין־הרע, ואני...

דור נח

עלם נחמד – כַּפתור ופרח!

לוי יצחק בא מן הגינה.

אלקנה

זהו? עודנו פעוט!

רחל

השכינה שורה עליו ממש.

אלקנה

שלום עליכם!

לוי יצחק

עליכם שלום!

אלקנה

מעיר רחוקה?

לוי יצחק

לא קרובה ביותר.

אלקנה

להיכן?

לוי יצחק

הולך אני ממקום למקום. לכשאבוא לעיר של לומדים ובני־תורה, אפשר שאשאר בה.

אלקנה

ואפשר שתשאר פה עמנו.

אברהם יעקב

אני חפץ ללמוד תורה!

הירש גר

מסתמא שלומיאל, כאותו מלמד שהיה פה!

דוד נח

אלמלי לא היה מוחך מטמטם כל־כך, היית יכול ללמוד תורה אפילו מפיו של אותו מלמד.

רחל

ומה לי לעשות?

דוד נח

ילין פה הלילה.

אברהם יעקב

בן, בן, אמא.

אלקנה בא דרך הגן

יומא מבאן למה אתם עומדים בחוץ?

דוד נח

אורח עבר עלינו. הפלא ופלא! פיו מפיק מרגליות. הוא ילין פה הלילה. אבקשהו, אפשר שיתרצה ללמד את בני.

אלקנה

אידה! גם אני אשתתף בדבר,

הירש בר

אם כן, למה את מדברת?

אברהם יעקב בא מן הבית

יודעת את, אמא, מה שמו? לוי יצחק שמו!

רחל

באמת, שם נאה.

אברהם יעקב

אבא שאל לשמו וענה לו, ששמו לוי יצחק.

דוד נח בא מן הבית

רצוני לאמר, רחל, האיש הזה מוצא חן בעיני.

רחל

כל־כך רך וצעיר.

דוד נח

דברתי עמו. לפי־דעתי, היה מתרצה להשאר פה עמנו.

רחל

ומה יעשה פה?

דוד נח

שאלת־חכם. בן־תורה! הילדים ילמדו תורה מפיו.

הירש בר

תורה, הם... כבר למדתי דיי.

צינה

מבטיחה אני לך, אמא. אעשה את־עצמי כאלו עוברת אני אל החדר השני. מתגנבת ונכנסת אל הבית.

רחל

למה אתה עומד כך, הירש בר?

הירש בר

לולא באת, הייתי מחַלק לה מנה יפה אפים.

רחל

איזה סטירה?

הירש בר

הלכה לביתה.

רחל

האמת הדבר, שספרה לי צינה?

הירש בר מבֻלבל

מה?

רחל

בוַדאי בָדתה זאת מלבה.

הירש בר

איני יודע, מה את סחה.

רחל

הא? לא אמרתי כלום.

הירש בר

אם יִוָּדַע לי, שספרת לאמא, אתפשך ואקרע את בשרך מעליך.

צינה

נחבה ונראה.

הירש בר

אין לך לרגל אותי!

צינה

לכשאחפץ. טפש שכמותך! היא רצה אחריו ובוכה בשעה שהוא אוהב אותה.

הירש בר

מי בוכה?

צינה פורצת בצחוק.

הירש בר

משֻגעת את ואין לי עסק עמך.

רחל באה מן הבית

אך זהו איש! עוד נער הנהו ופיו מפיק מרגליות.

צינה

חפצה אני להכנס אל הבית ולראותו

רחל

הזהרי שלא תפרצי בצחוק.

סטירה

כל ימי־חייו אכעס עליך, צינה!! מלאה בושה היא קופצת ועוברת את הגדר ונעלמת.

צ י נ ה באה.

הירש בר

מה לך לְרַגֵל אותנו?

צינה

בושה וכלִמה, בָחור שכמותך! היא אוהבת אותך כל־כך, ואתה שלימיאל כזה. כאלו אין הדבר נוגע לך כלל. אלו הייתי אני במקומה, אז היית יושב וסחבת כל ימיך, עד שהייתי באה ומנשקת אותך.

הירש בר

פִקַחַת שבזאת. כל־זה לך מִנַיִן?

צינה

גם לאמא ספרתי, שנשקת לה.

הירש בר

כלום נשקתיה אני? הרי היא נשקה לי!

צינה

אם כן, הרי לָמך אתה, שלומיאל.

הירש בר

כזב ושקר!

צינה

הרי יודע אתה, שדבָרַי אמת.

סטירה

דומה אתה, שאני אוהבת אותך כל־כך. ומה יכולתי לעשות בשעה שאתה הרכנת את ראשך תחת חָטמי ממש? כלום חפצתי לנשקך?

הירש בר

גשי־נא אלי.

סטירה

צינה הסתתרה באיזו קרן־זָוית ושמעה את שיחתנו, היא ראתה מה שעשיתי בגן והלכה וספרה זאת לאמך.

הירש בר

הבלים.

סטירה

חַי נפשי! בעצמה אמרה לי כך.

הירש בר

שַׁטה היא בך ואת מאמינה.

סטירה

התבוא הערב לביתנו?

הירש בר

הרי אמרת, שאין זה לפי־כבודך.

סטירה

עומד אתה מול החלון, נטֵה מעט הצדה. כן... נופלת על צואריו ונושקתו.

קולה של צינה נשמע מן הגן: „לֶ מֶ ךְ!"

סטירה

צינה־לין

הירש בר

עיד מעט ותקבלי את חלקך כרבעי. רודף אחריה. היא נסה ונעלמת בגן

הירש בר

עיד תקבל את חלקה. לָמָה כּונה, סטירה?

סטירה

אני יודעת. זהו סודי.

הירש בר

היבוא עוד אביך היום אלינו?

סטירה

אם חפץ אתה לראותו, יכול אתה לבוא אלינו בערב.

הירש בר

יחסן הוא אביך יותר מדי. עתיד הוא עוד לאמר, שהשדוך אינו לפי־כבודו.

סטירה

כלפי־מה אתה מתכּוּן?

הירש בר

יודע אני, לָמָה אני מתכּוּן. לָמה לי לשֶבת ולצַפות? ואת, למה לך לחכות ולהתגעגע?

צינה

במה רוצה אני לדעת, מי הוא האיש! אפשר, ששמע בצחקי?

סטירה

וַדאי ששמע. אבל לא יעלה על דעתו, שצחקנו לו.

הירש בר בא מן הגן.

סטירה

בבקשה ממך, צינה, אל תְסַפרי לו את אשר...

צינה

הראית את האורח?

הירש בר

לכך באתי.

סטירה

כועסת אני עליך, הירש בר.

הירש בר

עוד נתפַים.

צינה

לָמֶךְ אתה, הירש בר, לָמֶךְ!

הירש בר

מה אני?

צינה

לָמֶךְ!

רחל

בבית.

דוד נח

קבלי אותו בסבר פנים יפות. הכיני לו ארוחה יפה. נכנס אל הבית.

צינה

יש אנשים כל־כך מוזרים בעולם! אינם דומים לנו כלל. במדמה לי, ששערותיו שחורות. הראית?

סטירה

גם עיניו שחורות הן.

צינה

הוא הוריד את עיניו.

סטירה

בודאי שגם עיניו שחורות הן.

צינה

ופניו חורים כל־כך!

סטירה

פנים עדינים. כך הם העירוניים.

צינה

וכך הוא הולך־לו מעיר לעיר, רגלי.

סטירה

אפשר, שאינו עני כל־עקר. אפשר, שהוא... למה התעמקת כל־כך במחשבותיך, צינה?

צינה

עִמְדִי כך ואני אֶחָבא מאחוריך.

סטירה

רואה את אותו? אברהם יעקב אינו מפחֵד מפניו כלל.

רחל באה

מה אַתן עושות פה, סַקרניות?

צינה

אמא, מי הוא האיש?

רחל

אורח, מבקש מקום ללון.

סטירה

השומעת את, צינה?

רחל

פניו חִורים כל־כך. וַדאי שלא אכל עוד היום.

צינה צוחקת.

רחל

מה את עושה, בתי? חלילה לךָ!

צינה

כה מוזר. עוד נער הוא. מתבַישת אני להכנס הביתה.

דוד נח בא מן הגן

איה הוא האורח?

צינה

מי הוא? לא הביט אפילו אלינו.

סטירה

מתבַיש היה.

צינה

פניו חִורים כל־כך.

סטירה

וַדאי שהולך הוא מעיר לעיר.

צינה

ומחזר על הפתחים?

סטירה

אפשר, שאינו עני. אלך ואציץ דרך החלון. עושה כן.

צינה

ומה?

סטירה

מוריד הוא את מִזְוָדתו מעל שכמו.

צינה

מדבר הוא עם אברהם יעקב.

סטירה

מתבונן הוא סביבו.

אני מקנאה בך. טוב לך ממני.

סטירה צוחקת מתוך דמעות

אוי לה לאותה בושה!

צינה

הסי! הביטי־נא אל הגן. את־מי מוליך אברהם יעקב לכאן?

סטירה

איש זר. באי ונחבא.

צינה

כן, כן, איש זר. הביטי־נא!

דרך הגן בא אברהם יעקב ואחריו בחור רך וחיור ותרמיל על שכמו. מטפס ועובר את הגדר בקשי.

צינה משתדלת לעצור את צחוקה.

סטירה פורצת בצחוק.

אברהם יעקב

הנה הבית.

האורח

צפרא טבא!

אברהם יעקב

אמא צותה עלי להביאהו הביתה. בא. נכנסים אל הבית.

צינה וסטירה נופלות זו בזרועותיה של זו וצוחקות.

סטירה

עברה חמורה היא לצחוק לאיש זר.

צינה

אני אספר זאת להירש פר.

סטירה

אל תגרמי לי כל־כך הרבה צער.

צינה

אמר לו, שלסך הוא.

סטירה

אני אאבד את־עצמי לדעת, אם תעשי כך.

צינה

אלו ספרו לי כזאת עליך, לא הייתי מאמינה.

סטירה מוחה דמעותיה.

צינה

אפשר, שצדקת.

סטירה

אלו לא שנאה אותי כל־כך, אפשר שלא הייתי חוששת כל־כך.

צינה

אל תדברי כזאת.

סטירה

יודעת אני, שאמך שונאת אותי.

צינה

חדלי, חדלי, מה אכפת לי, אם את בוכה. ובכל־זאת,

צינה

בזה אפשר, שצדקת.

סטירה

אויה לי, צינה׳לי, צינה׳לי.

צינה

למה את מביטה עלי כך, סטירה? באמת, למה עשיתי זאת? שמעתי, שהיתה מריבה בין אמי ואמך, וחשבתי... הלא תסלחי לי, סטירה.

סטירה

עודני כועסת.

צינה

פתַיִתי, חביבתי, למאי נפקא מינה, הרי סוף־כל־סוף זהו סוד, שעתיד להִגלות.

סטירה מתוך צחוק ודמעות

אלמלי נשק הוא לי תחלה, לא הייתי חוששת כל־כך.

צינה

אלמלי היה לך אח גדול, הייתי אוהבת אותו בפני כל. אין לי להתבַיש, אם אני אוהבת.

סטירה

לא, צינה, יפה יותר בשעה, שאין איש יודע מזה. מה־טוב היה לי, אִלו לא ידע איש מזה.

צינה

חַי נפשי, ספרתי.

סטירה מתוך דמעות

כל ימי־חיי לא אדבר אליך!

צינה

פתַיָתי, חביבתי, למה את בוכה? הרי אוהבת אני אותך כל־כך,
מתבקתה ומנשקתה ומוחה בסינרה את דמעותיה.

סטירה

לא היה לך לגרום לי כל־כך הרבה צער.

צינה

וכי אסור לי להביט ולראות, בשעה שאת מנשקת אותו? וכי
מפני שֶׁלָּךְ זה חכה עד שתנשקיהו אַת, הפסדתי?

סטירה פורצת בצחוק.

פניו הסמיקו כל־כך.

צינה פורצת אף־היא בצחוק

סטירה

ובכל־זאת חושדת אני בך, שלבך רע עלי ואת מקנאה בי.

צינה

טפשה את.

סטירה

אי־אפשר לי לראות את פני אמך עכשו מרב בושה.

צינה

פתיה, הרי אחי הוא.

סטירה

לא אדבר עמך כל ימי־חיי.

צינה

אקרא להירש בה ואשאלתו.

סטירה

נראה, אם תעשי כדבר הזה!

צינה

מה בכך, הרי ספרתי זאת גם לאמא.

סטירה

לאמא של־מי?

צינה

לאמי. כלום את חושבת אותי לפתיה כל־כך, שֶׁאֵלֵךְ, ואספר לאמך? איני מַרְבָּה כל־כך לאהוב את אמך, שאספר לה כל־דבר.

סטירה

שקר, שקר.

צינה

למה את מתמרמרת כל־כך, סטירה׳לי?

סטירה

שקר, את לא ספרת לאמך.

סטירה

וזהו שקר גדול.

צינה

למה נבהלת ככה? מה אכפת לך, אם אמך ואמי מריבות זו בזו?

סטירה

מה ראית, הגידי!

צינה

ראיתיך מנשקת את אחי.

סטירה

שקר את דוברת!

צינה

סטירה׳לי שוטה, הרי בעיני ראיתי! אלמלי היה לך אח גדול אפשר שגם אני הייתי עושה כך.

סטירה

שקר את דוברת!

צינה

סטירה׳לי פתיה, מה לך כי נבהלת?

סטירה

הנך רעה, רעה עד־מאד!

רחל

את יתר תפוחי־האדמה אזרע בעצמי. אוספת את שיורי תפוחי האדמה והולכת אל הגן.

צינה

הביטי־נא ישר בפָני, סטירה׳לי!

סטירה

מה עמך?

צינה

את הכל ראיתי, אוי סטירה׳לי!

סטירה

מה ראית? אמרי!

צינה מחבקתה ומנשקתה

אל תפחדי, גם לאמי ספרתי.

סטירה

אֶראה ביגון, אם מבינה אני את דבריך.

צינה

את אמרת להם, שאני קראתי לך לעזור לי בעבודה?

סטירה

אמי שלחה אותי לכאן.

צינה

מריבה היתה בין אמי ואמך.

צינה

אל תספרי לאבא.

סטירה

אֵיךְ, צינה? למה ברחת? רוצה את, שאזרע את כל הגן?

צינה

בֹּאִי הֵנה. בכל־אֹפן עוד נגמור לפני הצהרים.

רחל

תודה רבה לך, סטירה, שבאת לעזור מעט לילדים. בעזרת השם, בשעת קצירת שחת בשָׂדכם נבוא כֻּלנו לעזור לכם.

סטירה

יודעת את, צינה, חֲזָקה אני טהירש בר.

צינה

ההתאבקתם?

סטירה

בעצמי הוצאתי מן הגן את האבן הגדולה, שהיתה מוטלת בין הערוגות.

רחל

לא היה לך להרים מַשָׂא כבד כל־כך. אִלו קרה, חס ושלום איזה דבר לך, אז היתה אמך תולה את הקולר בצוארי.

סטירה

לא יִקרה לי כל־דבר.

צִינָה

היא חשבה, שלא ראיתי.

רָחֵל

מָה?

צִינָה

הם הרכינו אֶת רָאשֵׁיהֶם בין הערוגות. עשיתי אֶת־עצמי כאלו אינִי רואה דבר.

רחל

והוא?

צִינָה

פניו הסמיקו, הוא הביט סביבו לדעת, אִם ראיתי.

רָחֵל

לא יאמן.

צִינָה

כן, כן, עוד הרבה יש ללמוד ממנה.

רחל

לו, לכל־הפחות, לא ראה זֹאת אברהם יעקב.

צינה

אברהם יעקב לא היה אז בגן.

רחל

אוי לי, אם יראה הילד כזאת.

צינה

לא־פה, אמא, לסקור מאחורי הפרגוד.

רחל

צדקה גיטל באמרה, שאת מקלקלת את סטירה.

צינה

אני מקלקלת אותה? חבל, שלא הייתי פה. היא היתה מקבלת את חלקה ממני. חושבת היא, שסטירה שלה עדין תינוקת היא. הוי־הו, עוד יש לי הרבה ללמוד ממנה. צוחקת.

רחל

מה לך היום?

צינה

צוחקת אני על שאת מלאה רגז ומדברת חידות.

רחל

הרי אם אנכי ועלי לדעת הכל.

צינה

אני קראתי לה, לפי שידעתי, שחפצה היא בכך.

רחל

ואני חשבתי, שמעצמה באה.

צינה

וכי מה נפקא מינה? הרי היא נשקה לו.

רחל

נשקה?

צינה

בגן.

רחל

במה את מדברת עם סטירה?

צינה

אני? לא־כלום.

רחל

מה היא עושה עכשו בגן?

צינה

זורעת תפוחי־אדמה.

רחל

מי בקש ממנה לבוא לכאן, אַת או הירש בר?

צינה

היא באה בעצמה. אמרתי לה, שעתידה אני לעזור גם לה. ומה בכך, אם באה לעזור להירש בר? פורצת בצחוק.

רחל

למה את צוחקת?

צינה נופלת על צואר אמה, מנשקתה וצוחקת.

רחל

תמיד עלי לריב בשבילך.

צינה

אימתי?

רחל

לפני רגעים אחדים.

צינה

בשל מה?

רחל

בשלך.

צינה

בשלי?

רחל

במרמני, דוד נח, שחפצת ללכת אל הגן.

צינה

אמא, מה קרה?

רחל

לא־כלום, בתי, הרי כבר אמרתי לך. למה את מביטה אלי נדהמת?

דוד נח

חֶה־חֶה־חֶה, בתחלה הן מריבות ואחר־כך הן מתחרטות. הולך.

רחל

איה הירש בר?

רחל

באִי הֵנה, בתי.

צינה *מטפסת ועוברת את הגדר*

יודעים אתם, כמעט שכבר גמרנו לזרוע.

רחל

תכף אבוא ואסיע לכן.

צינה

למה קראת לי, אמא?

רחל

קחי לך פרוסת־לחם בחמאה, הרי רעבה את.

צינה

תַקני את מחלַפתי, אמא. ידַי מלֻכלכות ברפש.

רחל מנשקתה בראשה בשעת קשירת הסרט האָדֹם במחלפתה

דוד נח

הרי חפצת לשאל אותה דבר־מה.

רחל

בפניך איני יכולה לשאל.

צינה

אוי, מה־זאת!

רחל

לא־כלום. מריבה היתה לי עם גיטל.

רחל

הלא בעל מזג טוב הוא מאין כמוהו.

דוד נח

דבר כזה אפילו לא עלה על דעתי. הרי היה לו לאלקנה לדבר אלי.

רחל

עוד ידבר. הרי ראית, איך היה עומד כל־העת ושותק. לולא זאת, לא היה מרשים לה לבוא לכאן.

דוד נח

אם כן, למה היא מדברת רע בצינה?

רחל

חַכֵּה, דוד נח, ותראה. כשיגיע הדבר לידי־כך, אז אסרב אני

דוד נח

לא ידעתי, כמה בעסנית את, אשתי.

רחל

רוצה אני לשאל את פיה. צינה! צינה!

דוד נח

תני לה לגמור את מלאכתה.

צינה מופיעה מעֵבר הגדר

הקראת לי, אמא?

דוד נח

איני חפץ לריב עמו.

רחל

היא אומרת, שצינה טקלקלת את סטירה. עליה לחשב לת לכבוד גדול מה שצינה מתרועעת עם בתה.

דוד נח

הילדים היו יכולים לזרוע את שדה תפוחי־האדמה גם בלי עזרתה.

רחל

לפיכך הריני כועסת. אין לה לדבר רע בבתי בפני. יודעת היא היטב, שלא באה סטירה לעזור לצינה. ענין אחר יש בזה.

דוד נח

ענין אחר?

רחל

סטירה באה לכאן, מפני שהירש בר הוא בגן. כלום אינך מבין?

דוד נח

כלום ברור לך הדבר?

רחל

עודך מספק בזה?

דוד נח

להירש בר שלנו היא מתכונת?

דוד נח

דברי־שטות מדברת הפלונית שלך, אלקנה. בתו של דוד נח הרי היא בתו של דוד נח.

רחל

לפיכך קשה לי לשמוע דברים כאלה.

אלקנה

באִי, אשה, אין סוף לדברים בטלים. האם לא כן הוא? ומה דעתך, דוד נח?

גיטל

כלום עלתה על דעתי, חלילה, לדבר רע בבתך? נערות כצינה, הלואי שתִגַדֵלנה בבית כל יהודי.

אלקנה

מי־יתן והיה לי בן גדול בשבילה. חַה־חַה־חַה. שלום! באִי אשה. הולכים.

דוד נח

בְמִדְמני, אשתי, שלשונך ארֻכה קצת יותר מדַי.

רחל

בבקשה ממך, כלום לשוני היא ארֻכה יותר מדַי?

דוד נח

נו מִילא, למאי נפקא מינה.

רחל

לא אִכפת לך כל־עִקר, אם מדברים רע בבתך.

אלקנה

חַה־חַה־חַה, שובבה היא צינה קצת יותר מדַי.

רחל

חלילה לכם לדבר כזאת בבִתי.

דוד נח

גם אני אמרתי, שאין תולים את ה־צוע־. אמנם בת־יחידה היא, אבל מה בכך? אין לך להתרפק עליה כל־כך.

רחל

חֲדַל, דוד נח, בבקשה ממך, חדל! איך עלתה על דעתךָ, גיטל לדבר כך?

גיטל

לא אמרתי ולא־כלום.

רחל

עוד נראה, מי ימצא לבִתו חתן יותר הגון.

אלקנה

חַה־חַה־חַה, דוד נח, דומות נשים לתרנגולות, טריבות הן תמיד בשל אפרוחיהן – שלי שלך, שלך שלי.

דוד נח

נשים פטפטניות הן, מה יש כאן לדבר?

גיטל

מה לי לשַקר, הרי סטירה באה לעזור לצינה, מסַפקת אני, אם צינה היתה עושה כך.

רחל

אַל יחשב השם לי זאת לעון, גם אני כמוה, אלקנה.

גיטל

מה לי לשקר!

אלקנה

כך היה גם בנוגע לַמלַמד. הוא לא מצא חן בעיניה. סוף דבר היה, שהִכרחתי לשלחו מביתי. עכשו הילדים הולכים בְּטל ואין להם לא מדריך ולא מורה.

רחל

הראיתם את סמירה? הרי גם היא פה.

אלקנה

באמת?

גיטל

היא אמרה: אלך לעזור לצינה בזריעת תפוחי־אדמה, ובשעה שתרבה העבודה בשדנו, תבוא גם היא לעזור לנו.

רחל

זה־אך דברנו על־אודותיה.

גיטל

לו רק ידעתם את מזגה הטוב. אלמלא קִלקלה אותה צינה קצת.

רחל

היתכן?

רחל

ומה שלום פרתך, גיטל? שמעתי, שצולעת היא קצת.

גיטל

אִלו היה רק זה בלבד, לא הייתי מתרעמת כל־עִקר.

רחל

וכי מה, חלילה?

גיטל

מתפַּנקת היא יותר מדַי במאכל.

דוד נח

זהו עסק ביש, אלקנה.

גיטל

עוד קדם הפסח אמרתי, שצריך למכרה. שונאת אני פרה, שצריך לפַנקה יותר מדַי בשעת חליבה. אבל הוא לא שמע בקולי. סוף דבר והפרה התחילה לצלוע.

אלקנה

ממון שהבאת מבית־אבא לא תפסידי אפילו כשתמכריה בסוף הקיץ.

גיטל

סבתא, עליה השלום, היתה אומרת: „וכי משום שהאלהים הוא היושב בשמים, עלַי להִקבר חיים?".

אלקנה

כיון שמצאה אשתי פגם באיזה דבר, שוב אין לו תקנה. קשה לשַנות את דעתה.

דוד נח

שבדת כמו גֶבר. לו ראית, כמה היא עומדת על שבתה.

רחל

בלי עין־הרע, כּליה דם וחֵלב. עזרה גדולה היא לאלקנה.

דוד נח

ואם הקרימה היא כל־כך לבוא, ודאי שדברים בגו.

רחל

גם אלקנה חפץ בו.

דוד נח

תה־תה, כסבורה את?

רחל

אלקנה חפץ, שהירש בַר ישא את בתו. אף נדוניה ימצא־לו בשבילה, היך, הם באים.

אלקנה וגיטל באים.

רחל

ברוכים הבאים!

דוד נח

להיכן אתה נוסע, אלקנה?

אלקנה

לראות, מה חדשות בעולם; רצוני לעבור ולראות, מה נשמע בכפרים.

מערכה ראשונה

כפר. לפני ביתו של דוד נ'ח. מימין בית ומשמאל רפתים. גדר. מעֵבר לגדר גן. אצל הגדר באר.

ר ח ל יושבת על סף הדלת, מנתחת תפוחי־אדמה ומכינה אותם לזריעה.

ד ו ד נ ח בא מן הגן.

רחל

הכבר גמרתם לזרוע?

דוד נח

סטירה באה, והן מנצחות זו את זו.

רחל

סטירה? חדוש גדול.

דוד נח

בתולה כדבעי. גדולה היא ובריאה מצינה שלנו.

רחל

נראה, זִווּגו של־מי יעלה יותר יפה.

הנפשות:

דָּוִד נֹחַ

רָחֵל, אשתו

צִינָה } בניהם

הִירְש בֶּר } בניהם

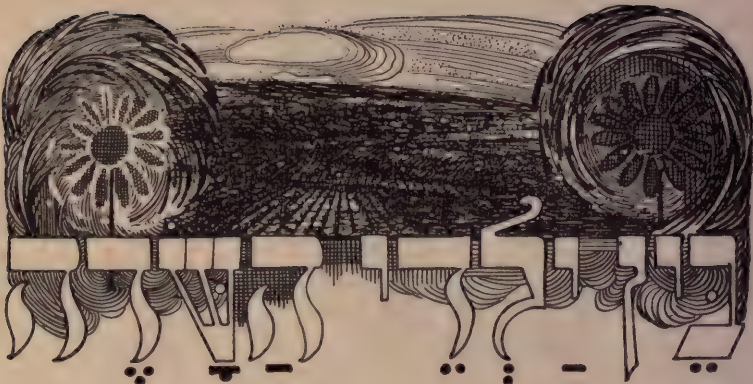
אַבְרָהָם יַעֲקֹב

אֶלְקָנָה

גִּיטֶל, אשתו

סְטִירָה, בתם

לֵוִי יִצְחָק

DRAMY
P. HIRSZBEINA
WYDAWNICTWO - SZTYBEL
WARSZAWA, 1921

Drukarnia Kupersztoch i Kramarz,
Warszawa, Nowolipki № 22.

דְרָמוֹת

מאת

פֶּרֶץ הִירְשְׁבֵּין

ספר ראשון:

א) בין ילדי השדה.
ב) תקיעת־כף.
ג) בצל הדורות.

תרגם המחבר

הוצאת אברהם יוסף שטיבל
וַרשה, תרפ"ב

Printed in Poland